

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

Бр. 9

XVIII

СЛУЖБЕНИ ДЕО

ПРЕТПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ОТПУСТАЊА

Претписом г. Министра Просвете и црквених послова од 19. ов. м. ПБр. 11563 отпуштени су из државне службе г.г. д-р. Доброслав Игњатовић и Радомир Радојевић, предавачи чачанске гимназије и г-ђа Меланија Казимировићка учитељица женског ручног рада у зајечарској гимназији.

ПЕНСИОНОВАЊА

Решењем г. Министра просвете од 3. Септембра, а на основу чл. 4. тач. 5. Закона о устојству гимназија г. Павле Чортановић, учитељ цртања у неготинској гимназији, стављен је у стање покоја.

ПОСТАВЉЕЊА

Претписом г. Министра просвете од 11. о. м. Пбр. 11472 постављени су: г-ђица Видосава Ђурђевићева за учитељицу женског ручног рада у јагодинској гимназији и г. Милан Драгосављевић, ђакон неготинске цркве за вероучитеља у неготин. гимназ.

ПРЕМЕСТАЈИ

Претписом г. Министра просвете од 11. о. м. ПБр. 13296 премештен је г. Јулијус Број, привр. учитељ музике и нотног певања у градиштанској гимназији за привременог учитеља истих вештина у Учитељској Школи.

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Претписом г. Министра просвете и црквених послова од 1. Септембра ове године премештени су:

по молби:

У Београду: У I. разред мушке школе на Теразијама *Анка Карајовановићева*, из Крагујевца; — у 2. одељ. III. раз. м. шк. на Источном Врачару *Аранђел Дмитриновић*, из Прћидовице; — у II. раз. ж. шк. на Савинцу *Вукосава Којићка*, из Кладова; — у I. раз. ж. шк. у Палидули *Даринка Чабрићка*, из Ђуприје; — у 1. одељ. IV. раз. м.

шк. на Теразијама *Димитрије Соколовић*, из Ваљева; — у IV. раз. м. шк. на Западном Врачару *Ђ. Којић*, из Кладова; — у I. раз. ж. шк. код Саборне Цркве *Јулијана Лазаревићка*, из Мерџеза (топл.); — у III. и IV. раз. м. шк. на Сави *Косара Томанићева*, из Крушевца; — у I. раз. м. шк. на Сави *Коста Глишић*, из Ниша; — у III. раз. м. шк. на Сави *Коста Димитријевић*, из Крњева (подун.); — у III. раз. м. шк. у Палидули *Леопосава Красићка*, из Лесковца; — у III. раз. ж. шк. код Саборне Цркве *Љубица Марјановићева*, из Трнавe (краг.); — у II. раз. ж. шк. на Теразијама *Марица Големовићка*, из Пожаревца; — у III. раз. м. шк. код Саборне Цркве *Михаило Сретеновић*, из Бранковине; — у 2. одељ. II. раз. м. шк. на Дунавском крају *Петар Лукић*, из Зајечара; — у I. раз. ж. шк. на Теразијама *Ружица Протићка*, из Шапца; — у III. раз. м. шк. на Западном Врачару *Светозар Вучовић*, из Смедерева; — у I. раз. ж. шк. на Савинцу *Софија Вујићева*, из Чачка; — и у III. р. м. шк. у Палидули *Станиша Станишић*, из Обреновца.

У округу ваљевском: у сва 4 раз. шк. у Славковици *Алекса Нешић*, из Дудовице (подун.); — у III. и IV. раз. м. шк. у Мионици *Василије Урошевић*, из Стублина; — у I. и II. раз. м. шк. у Бањанима *Драга Јовановићева*, из Суводања; — у I. раз. м. шк. на Убу *Драга Терзићка*, из Пиромана; — у I. и II. раз. м. шк. у Пироману *Драгиња Ђорђевићева*, из Тврдојевца; — у I. и II. р. м. шк. у Суводању *Јеллица Ђорђевићева*, из Младеновца; у III. раз. ж. шк. у Ваљеву *Јулија Милосављевићева*, из Обреновца; — у сва 4 раз. шк. у Г. Топлици *Коста Павловић*, из М. Мокрог Луга; — у III. и IV. раз. м. шк. у Боговађи *Крман Пејовић* и у I. и II. *Љубица Пејовићка*, обоје из Брезне; — у 2. одељ. IV. раз. м. шк. у Ваљеву, *Марко Антоновић*, из Обреновца; — у I. и II. р. м. шк. у Тврдојевцу *Марга Петровићева*, из Видровца (крај.); — у III. и IV. раз. м. шк. у Бањанима *Милан Малешевић*, из Дражевца (подун.); — у I. р. м. шк. у Обреновцу *Милева Обреновићева*,

из Царине (подр.); — у 2 одељ. I. раз. м. шк. у Ваљеву *Милева Станимировићка*, из Пожеге; — у IV. раз. шк. у Осечини *Миљко Грујић*, из Четережа (пож.) — у 2. одељ. III. раз. м. шк. у Ваљеву *Михаило Ступарев*, из Ђелија; — у III. и IV. раз. м. шк. у Бранковини *Недељко Савић* из Дрогоља (рудн.) — у I. III. раз. ж. шк. на Убу *Персида Ценићка*, из Неготина; — у сва 4 раз. шк. у Поћути *Риста Јанушевић*, из Рајковића (ваљ.) — у III. раз. м. шк. у Обреновцу *Светислав Изковић*, из Радјева; — у сва 4 раз. шк. на Забрежу *Светозар Стојковић*, из Мокре Горе (ужич.) — у 1 одељ. III. раз. м. шк. у Ваљеву *Стеван Поповић*, из Конатица (подун.); — у V. и VI. раз. м. шк. у Обреновцу *Филип Радуловић*, а у II. *Анђелија Радуловићка*, обоје из Бајевца.

У округу врањском: у 3. одељ. I. раз. м. шк. у Врању *Владимир Петровић*, из Блажева (топл.); — у сва 4 раз. шк. у Големом Селу *Коста Минчић*, из Рготине (тим.); у 1 одељ. IV. раз. м. шк. у Лесковцу *Крста Димитријевић*, из Прокупља; — у I. и II. раз. шк. у Печењевцима *Љубица Вилотијевићка*, а у III. и IV. *Љубомир Вилотијевић*, обоје из Равовца (пож.); — у нову шк. у Јашуњу *Манасије Стојановић*, из Мрштана (врањ.); — у 2 одељ. V. раз. м. шк. у Лесковцу *Милорад Грбић*, а у III. одељ. I. раз. *Персида Грбићка*, обоје из Г. Матејевца; — у IV. раз. ж. шк. у Лесковцу *Надежда Степановићка*, из Шапца; — у 2. одељ. II. раз. м. шк. у Врању *Риста Стевановић*, из Стубла (врањ.) у II. III. и IV. раз. шк. у Цепу *Светозар Стојановић*, из Закуте (краг.); — у I. раз. м. шк. у Бањи *Персида Соколовићка*, а у II. III. IV. *Тома Соколовић*, обоје из Сукова (шир.); — и у I. одељ. III. раз. м. шк. у Лесковцу *Христор Тасић*, из Мрштана (врањ.)

У округу крагујевачком: у II. раз. ж. шк. у Крагујевцу (д. крај) *Атанасија Мајзнерка*, из Ђуприје; — у сва 4 раз. шк. у Бошњанима *Велько Јовичић*, прив. из Бољетина (крај.); — у сва 4 раз. шк. у Кијеву *Владислав Новаковић*, из Рткова; (крај.) у III. и IV. раз. у Бадњевцу *Војислав Борђевић*, из Бошњана; у III. и IV. раз. шк. у Жировници *Вук Ивановић*, из Бигренице; — у I. и II. раз. м. шк. у Клоци *Даница Башићка*, из Кривога Вира; — у 2. одељ. III. раз. м. шк. у Крагујевцу (г. крај) *Димитрије Костић*, из Ниша; — у I. и II. раз. м. шк. у Стојнику *Драга Јовановићка*, из Ваће; — у III. и IV. раз. м. шк. у Аранђеловцу *Зарија Павловић*, а у I. и II. *Угринка Павловићка*, обоје из Вранића (подун.) — у III. раз. ж. шк. у Крагујевцу (д. крај) *Јелена Јовановићка*, а у 3. од. IV. раз. м. шк. *Јован Јовановић*,

обоје из Вел. Лаола (пож.); — у I. и II. раз. м. шк. у Жировници *Косара Ивановићка*, из Бигренице; — у III. и IV. раз. шк. у Стојнику *Лазар Петровић*, из Међудужја; — у III. раз. м. шк. у Лапову *Милија Јовановић* из Баточине; — у I. раз. м. шк. у Тополи *Милован Јевтић*, из Трбушнице; у I. и II. раз. м. шк. у Бадњевцу *Настасија Рачићка*, из Војске (морав.); — у III. и IV. раз. м. шк. у Баточини *Никола Милосављевић*, а у II. *Софија Милосављевићка* обоје из Жировнице; — у сва 4 раз. м. шк. у Десимировцу *Петар Александровић*, из Винче (краг.); — и у III. и IV. раз. шк. у Гривцу *Светислав Јовановић*, из Гунцата (краг.)

У округу крајинском: у 2. одељ. III. раз. м. шк. у Неготину *Васа Франићев*, из Уровице; — у I. р. м. ш. у Кладову *Даница Деловићка*; — у IV. р. ж. шк. Неготину *Даница Франићев*, из Уровице; — у ж. шк. у Д. Милановцу *Даринка Јосимовићка*, из М. Пека; — у I. и II. раз. ж. ш. у Кладову *Даринка М. Марковићка*, из Прахова; — у 2. одељ. II. III. и IV. раз. м. шк. у Речкој *Димитрије Цветковић*, из Мале Јасикове (крај.); — у I. раз. м. шк. у Прахову *Емилија Милошевићка*, а у II. III. и IV. *Светозар Милошевић*, обоје из Рајца; — у II. III. и IV. раз. м. шк. у Мајдан Пеку *Јован Филишовић*, из Гор. Буковице (подр.); — у ж. шк. у Црнајци *Љубица Крагујев*, привр. из Лука (крај.); — у сва 4 раз. м. шк. у Горњанима *Марко Пилетић*, из Слатине (тим.); — у сва 4 раз. м. шк. у Сиколу *Милан Аранђеловић*, из Душановца; — у сва 4 раз. м. шк. у Сипу *Миленко Милосављевић*, из Петровог Села (крај.); — у ж. шк. у Сипу *Наталија Јанковићка—Милосављевићка*, из Текије; — у ж. шк. у Топоници *Персида Ристићка*, из Г. Беле Реке; — у I. раз. м. шк. у Д. Милановцу *Петар Јосимовић*, из Мајдан Пека; — у сва 4 раз. м. шк. у Карбулову *Светозар Михаиловић*, из Копривнице (крај.); — у сва 4 раз. м. шк. у Метришу *Стеван Велимировић*, из Вел. Јасикове (крај.); — и у II. III. и IV. раз. м. шк. у Копривници *Теодило Бекић*, из Дупљана (крај.)

У округу крушевачком: у IV. раз. м. шк. у Бивољу *Василије Терзић*, из Варварина; — у III. раз. м. шк. у Александровцу *Велько Павловић*, из Паша (круш.); — у I. и II. раз. м. шк. у Каонику *Даринка Марковићка*, из Купаца (круш.); — у III. раз. м. шк. у Трстенику *Драгољуб Стевановић*, из Медвеће; — у III. раз. м. шк. у Медвећи *Драгутин Борђевић*, из Мрсаћа (рудн.); — у 2. одељ. I. раз. м. шк. у Медвећи *Јелена Остојићка*, из Наупаре (круш.); — у I. и II. раз. м. шк. у Коњуху *Јулка Живковићка*, из Ласова; — у I. раз. м. шк. у Александровцу *Леисава Велкови-*

Кека, из Коњуха (круш.); — у II. раз. шк. у Медвеђи Милева Дедовићка, а у IV. Миласав Дедовић, обоје из Голубиња (крај.); у IV. раз. м. шк. у Трстеника Михаило Симић из (седа) Младеновца; — и у сва 4 раз. шк. у Мајдеву Сима Шкеровић, из Шапине (пожар.)

У округу моравском: у III. р. шк. у Рековцу Арсеније Поповић из Жупањевца (морав.); у III. и IV. р. шк. у Падежу Велко Мугавцић из Подгорца (тимоч.); у III. р. м. шк. у Милутовцу Витомир Нимић из Падежа; у II. III. и IV. р. м. шк. у Бобови Војислав Пантелић из Бордеља (крајин.); за привр. уч. I. и II. раз. м. шк. у Падежу Даринка Мугавцићка из Подгорца (тимоч.); у 1. од. II. р. м. шк. у Свидајинцу Добросав Митровић из Гложана (морав.); у 2. од. IV. р. м. шк. у Параћину Борђе Јовановић из Варварина; у III. р. м. шк. у Варварину Борђе Тодоровић из Обрежа (морав.); у I. р. м. шк. у Милутовцу Емилија Нинићка из Падежа; у I. и II. р. шк. у Јовцу Зорка Цетковићка из Секурича (морав.); у приправ. и I. р. шк. у Тропоњу Јелмасвета Живановићка, из Грлишта (тимоч.); у II. III. и IV. р. м. шк. у Тропоњу Јеремија Маринковић из Грлишта; у 2. од. II. р. м. школе у Јагодини Јулка Стојановићка, из Каоника (крушев.); у II. р. м. шк. у Вел. Поповићу Катарина Даниловићка из Ст. Аџбеговца (подун.); у 2. од. I. р. м. шк. у Параћину Катарина Јовановићка из Варварина; у 2. од. I. и II. р. м. шк. у Варварину Катарина Тодоровићка из Обрежа (морав.); у III. и IV. р. м. шк. у Багрдану Коста Петровић—Ловчанин из Самариновца (крајин.); у I. р. м. школе у Бобови Љубица Пантелићка из Бордеља (крајин.); у II. р. м. шк. у Обрежу Љубица Тодоровићка из Доњег Крчина (морав.); у 1. од. I. р. м. школа у Јагодини Милева Јоксимовићка из Свидајинца; у I. р. шк. у Белици Милева Марковићка из Неменикућа (подунав.); у III. р. м. шк. у Обрежу Милета Тодоровић из Д. Крчина (морав.); у I. и II. р. шк. у Лоњци Михаило Прокић из Секурича (морав.); у I. р. м. шк. у Дубљу Наталија Савићка из Крепољина (пожарев.); у III. и IV. р. школе у Гложанима Сава Ораовац из Малче (ниш.); у II. III. и IV. р. м. шк. у Белици Танасије Марковић из Ивковца (морав.); у IV. р. м. шк. у Варварину Чедомил Урошевић из Грабовца (морав.)

У округу нишком: у шк. у Првој Кутини Андрија Михаиловић из Студене (ниш.); у III. и IV. р. шк. у Малчи Антоније Младеновић из Клисуре (пирот.); у I. и II. р. м. школа Дервену Драгиња Брабекова из Вел. Извора (тимоч.); у III. и IV. р. м. шк. у Гор. Матејевцу Игњат Маринковић из Куршумлије; у III. и IV. р. м. шк. у Мозгову Ја-

ков Мојашевић из Азање (подун.); у IV. р. м. шк. у Прњавовци Јован Милићевић из Врћеновице (ниш.); у II. р. ж. шк. у Алексинцу Јулијана Илићка из Лалинаца (ниш.); у м. школу у Сићеву Крста Денић из Влад. Хана (врањ.); у I. и II. р. м. шк. у Грејачу Милица Живковићка из Речке (крајин.); у I. и II. р. шк. у Читлуку Милорад Павловић из Нишеваца (ниш.); у 4. од. I. р. ж. школе у Нишу Наталија Грујићка из Параћина; у II. р. шк. у Нишу Радомир Тодоровић из Крагујевца; у I. и II. р. м. шк. у Гор. Матејевцу Тешиман Николић из Бакуса (топлич.).

У округу пиротском: У 2. од. I. р. м. школе у Пироту (Тија Бара) Василија Стојановићка из Сумраковца (тимочког); у I. р. м. шк. у Сукову Љубица Пешићка из Стрижевца (пирот.); у м. шк. у Великој Лукањи Неделко Петровић из Дојкинаца (пирот.); у IV. р. м. шк. у Пироту на Пазару Петар Стојановић из Сумраковца (тимоч.); у шк. у Сопоту Полихрон Николић из Пирота; у м. шк. у Извору Раде Буловић из Рсаваца (пирот.); у II. р. м. шк. у Пироту (Тија Бара) Софија Петровићка из Гроцце.

У округу подринском: у IV. р. шк. у Шапцу (бегр. ул.) Васа Љубичић из Г. Трешњице (подр.); у II. III. и IV. р. шк. у Д. Трешњици Војислав Павловић из Свилеуве (подр.); у м. шк. у Ноћајском Салашу Глигорије Живановић из М. Орашја (подунав.); у м. шк. у Радаљу Гојко Петровић из Пружатовца (подун.); у шк. у Јаловику Добросав Ивановић из Раденковића (подр.); у III. и IV. м. школе у Недељницама Драгутин Тешић из Црниљева (подрин.); у шк. у Рибарима Живојин Радосављевић из Слишана (врањ.); у шк. у Митровици Зорка Одовићка из Шапца; у II. III. и IV. р. м. шк. у Свилеуви Јован Ковачевић из Бистрице (пож.); у I. и II. р. шк. у Јаребицама Јулија Новаковићка из Крупња; у II. р. м. школе у Лозници Лепосава Лазаревићка из Богатића; у III. и IV. р. ж. шк. у Лозници Лепосава Марковићка из Ковиљаче (подрински); у II. р. м. школе у Шапцу (бегр. ул.) Љубица Бошковићка из Лознице; у I. р. шк. у Свилеуви Љубица Јовићка из Клоке (краг.); у I. р. шк. у Д. Трешњици Љубица Огризовићка из Свилеуве (подр.); у III. и IV. раз. шк. у Јаребицама Љубомир Шошловић из Радаља (подр.); у II. р. м. шк. у Дубљу Марко Јоцковић из Ковиљаче (подр.); у I. р. м. школе у Крупњу Милица Михаиловићка из Меховина (подр.); у I. р. м. шк. у Меховинама Милица Стевановићка из Царине (подр.); у III. р. шк. у Шапцу Михаило Бошковић из Лознице; у I. р. м. шк. у Ковиљачи Надежда Јовановићка из Д. Трешњице (подр.); у м. шк. у Црниљеву Петар Миловановић из Г. Топонице (ваљ.)

у Ш. и IV. р. м. шк. у Дубљу *Риста Василић* из Брадараца (пож.); у Ш. р. м. шк. у Крупњу *Сава Бурић* из Бај. Баште; у II. р. м. шк. у Царини *Софија Крејовићева* из Севојна (ужич.); у м. шк. у Крнулама *Урош Палташевић* из Јаловика (подр.).

У подунавском округу: у II. р. м. шк. у Лугавчини *Анђелија Ристићева* из Вражогрица (тимоч.); у I. р. м. шк. у Великој Плани *Анка Кошуткићева* из Јаребица (подр.); у II. III. и IV. р. м. школе у Придворици *Божин Живковић* из Осечине (ваљ.); у Ш. и IV. р. школе у вар. Младеновцу *Бранислав Обрадовић* из Миоковаца (рудн.); у Ш. р. м. шк. у Азањи *Василије Дачић* из Сина (крај.); у шк. у Вишњици *Василије Јовановић* из Кусатка (подун.); у Ш. р. м. шк. у Селевцу *Велимир Димитријевић* из Славковице (ваљ.); у II. III. и IV. р. м. шк. у Водњу *Величко Трајковић* из Добродола (подун.); у II. III. и IV. раз. м. шк. у селу Младеновцу *Владимир Ваца* из Кушијева (пожар.); у м. школи у Рушњу, *Владимир Стевановић* из Гор. Душника (нишког); у Ш. р. м. шк. у Крњеву *Гаврило Адамовић* из Кумодража (подун.); у I. и II. р. шк. у Михаиловцу *Даринка Димићева* из Бањана (ваљ.); у I. р. м. шк. у Ковачевцу *Даринка Стевановићева* из Вел. Плана (подун.); у I. и II. р. м. шк. у Бавичини *Драга Стевановићева* са Дрвена (нишки); у IV. р. шк. у Кусатку *Душан Ракетић* из Доње Трнавце (нишки); у м. шк. у М. Орашју *Живота Петровић* из Бусура (пож.); у I. и II. р. шк. у Вел. Моштаници *Зорка Миљковићка* из Батуше (пож.); у 2. од. II. р. м. шк. у Азањи *Јелена Васићева* из Оснића (тим.); у I. р. ж. шк. у Смедереву (д. крај.); *Јелена Радовићева* из Пожаревца; у I. и II. р. м. шк. у Вел. Орашју *Јелисавета Марковићка* из Грљана (тимоч.); у I. р. м. шк. у Кораћници *Леиосава Давидовићева* из Брестовца (тимоч.); у II. р. шк. у Селевцу *Леиосава Петровићева* из Азање (подунав.); у I. р. м. шк. у Селевцу *Љубица Петровићева* из Азање; у I. м. шк. у Азањи *Милева Васићева* из Оснића (тимоч.); у I. и II. р. м. шк. у вар. Младеновцу *Милева Обрадовићка* из Миоковаца (рудн.); у 2. од. II. р. м. шк. у Лозовику *Милева Станковићка* из Ливадица (пожарев.); у м. шк. у Камендолу *Милисав Бурић* из Оштреља (тимоч.); у м. шк. у М. М. Лугу *Милован Павловић* из Камендола (подун.); у II. р. м. шк. у Кораћници *Милоје Милојевић* из Стојника (кругуј.); у Ш. и IV. р. м. шк. у Сараорцима *Милутин Аранђеловић* из Малог Крчмара (крагујев.); у IV. р. м. шк. у Лозовику *Михаило Станковић* из Ливадица (пожарев.); у I. р. м. шк. у Смедереву (доњ. шк.) *Новка Драгићевићка* из Пирота; у I. и II. р. ж. шк. у Паданци *Персида Стабловићка* из Милошевца (подун.); у II. р. м. шк.

у Ковачевцу *Персида Турковићка* из Тропоња (морав.); у Ш. и IV. р. м. шк. у Марковцу *Петар Баковић* из Дубова (топлич.); у м. шк. у Кумодражу *Петар Максимовић* из Врања; у Ш. и IV. р. м. шк. у Вел. Моштаници *Петар Миљковић* из Батуше (пожарев.); у 2. од. II. р. III. и IV. р. м. шк. у Коларима *Петар Нешић* из Друговца (под.); у Ш. и IV. шк. у Врапиху *Радивоје Живановић* из Борка (подунав.); у Ш. р. м. шк. у Смедереву (гор. шк.) *Радован Вукићевић* из Дубоке (пожарев.); у шк. у Дудовици *Радоје Јоковић* из Даросаве (подун.); у I. р. м. шк. у Малој Плани *Ружица Борђевићева* из Грдишта (тимоч.); у I. р. м. шк. у селу Младеновцу *Сара Вашина* из Кушијева (пожарев.); у Ш. и IV. р. м. шк. у Друговцу *Светозар Ивковић* из Водња (подунав.); у I. р. м. шк. у Смедереву *Стана Стојшићева* из Књажевца; у Ш. и IV. р. м. шк. у Ковачевцу *Стеван Турковић* из Тропоња (морав.); у шк. у Сремчици *Чедомиљ Тодоровић* из Кладунова (пожарев.).

у пожаревачком округу: у I. р. м. шк. у Петровцу *Ангелина С. Илићка*, из Манастирице; — у I. р. м. шк. у Пожаревцу *Анка Николићева* из Милошевца (подунав.); — у I. од. IV. р. ж. шк. у Пожаревцу *Александра Наумовићева*, са Уба (ваљев.); — у III. и IV. р. м. шк. у Кисељеву *Бошко Јосић*, из Црног Кала, (краг.); — у сва 4. р. м. шк. у Зеленику *Благоје Радојковић*, из М. Градишта; у II. III. и IV. р. м. шк. у Дубокој *Благоје Стаменковић*, из Ракове Баре — у сва 4. р. м. шк. у Триброду *Владимир Миленковић*, из Леновца (тимочк.); — у III. и IV. р. м. шк. у Рановцу *Драгољуб Буквић*, привр. уч. из Јаловик Извора (пирот); — у III. р. м. шк. у Ракинцу *Драгутин Марковић* из Салаковца; — у 2. одељ. II. р. м. шк. у Пожаревцу *Димитрије Богдановић*, из Алексинца; — у III. и IV. р. м. шк. у Кличевцу *Душан Поповић*, из Б. Потока (подунав); — у сва 4. м. шк. у Сибници *Борђе Катанић*, из Петровца; — у I. и II. р. о. шк. у Рановцу *Јелисавета Буквићка*, из Витовнице; — у II. р. м. шк. у Вел. Градишту *Јулка Мрдаковићка*, из Грабовице (крајин.); — у I. и II. р. м. шк. у Црљенцу *Катарина Огњановићка*, из Бобове (морав.); — у I. и II. р. м. шк. у Ореовици *Коста Загорац*, из Кленовика; — у III. р. м. шк. у Смољинцу *Крета Јањушевић*, из Прањана (рудн.); — у 2. одељ. II. р. ж. шк. у Пожаревцу *Леиосава Богдановићка*, из Алексинца; — у I. и II. р. м. шк. у Кисељеву *Леиосава Јосићева*, из Баточине, (краг.); — у сва 4. р. м. шк. у Браничеву *Љубомир Павић*, из Смољинца; — у III. и IV. р. м. шк. у Салаковцу *Маринко Петровић* из Табановца; — у II. III. и IV. р. м. шк. у Мелници *Милан Пауновић*, из Печанице; — у III. и IV. р.

м. шк. у Кучеву *Милан Тадић*, из Сига; — у I. р. м. шк. у Бличевцу *Милева Војковићева*, из Голупца; — у I. и II. р. м. шк. у Кучеву *Милева Пангићка*, из Нереснице; — у III и IV. р. м. шк. у Костоцу *Милорад Вујанац*, из Рудне Главе (крајин.); — у IV. р. м. шк. у Вожевцу *Михаило Голубовић*, из Близнака; — у III и IV р. м. шк. у Жагубици *Михаило Јерогијевић*, из Дубоке (пож.); — у III и IV. р. м. шк. у Црљенцу *Михаило Д. Огњановић*, из Кољара (краг.); — у IV. р. м. шк. у Вел. Градишту *Никола Борђевић*, из Батовца; — у IV. р. м. шк. у Петровцу *Петар Мартиновић*, из Зеленика; — у сва 4. р. м. шк. у Печаници *Радослав Гојковић*, из Меднице; — у I. и II. р. м. шк. у Костоцу *Софија Вујанчева*, из Рудне Главе (крајин.); — у II и III р. м. шк. у Петровцу *Стеван Илић*, из Манастирице; — у 2. од. III и IV. р. м. шк. у Кушиљеву *Чедомиљ Максимовић*, из Сибнице; —

у рудничком округу: у III и IV. р. м. шк. у Враћевшници (доња школа) *Арсеније Радовановић*, из Кучева (пожарев.); — у I р. м. шк. у Враћевшници (гор. шк.) *Војислав Милорадовић*, из Кладурова (пожарев.); — у сва 4. р. м. шк. у Тијању *Видоје Симовић* из Марковице; — у 2. од. II, III и IV. р. м. шк. у Трнави *Грујица Аџековић*, из Мораваца; — у III и IV р. м. шк. у Врби *Добросав Дуканац*, из Тијања; — у сва 4. р. м. шк. у Лукама *Драгутин Оцокољић*, из Придворице (ужич.); у I. одељ. I. р. м. шк. у Чачку *Јулка Јанковићка*, из Гор. Милановца; у II. р. м. шк. у Краљеву *Марија Тодоровићева*, са Рашке; — у сва 4. р. м. шк. у Цветкама *Милорад Ракић*, из Годачице (крагујев.); — у III и IV. м. шк. у Жељевици *Милош В. Поповић*, из Мојсиња; — у сва 4. р. м. шк. у Бољковцима *Милутин Марић*, из Д. Трешњице (подрин.); — у III и IV. р. ж. шк. у Чачку *Милица Филиповићка*, из Бољковаца; — у III. р. м. шк. у Чачку *Савко Филиповић*, из Бољковаца; — у II р. м. шк. у Мрчајевцу *Сретен Лазаревић*, из Жељевице (ужич.); — у I. р. м. шк. у Краљеву *Цаја Веснићка*, из Вел. Орашја (подунав.)

у округу тимочком: у III. р. ж. шк. у Књажевцу *Ангелина Илићка*, из Прокупља; у III и IV. р. м. шк. у Рготини *Војислав Шумкарац* из Горњана (крај.); у припр. и I. р. ж. шк. у Оштрељу *Даница Златковићева*, из Врањск Бање; у I. од. I. р. м. шк. у Краљевом Селу *Драгутин Пешић*, из Корбова (крајин.); у ж. шк. у Грљану *Зорка Николићева* из Кладушнице (крајин.); у I. од. III. р. м. шк. у Зајечару *Исак Израилевић*, из Душановца (крајин.); у ж. шк. у Рготини *Јелена Шумкарчева*, из Горњана (крајин.); у II. р. м. шк. у

Књажевцу *Милева Марковићева*, из Бољевца; у III и IV. р. шк. у Леновцу *Никола Живковаћ*, из Прлите (тимоч.); у м. шк. у Вражогрнци *Станко Станојевић* из Великог Извора (тимоч.).

у топличком округу: у I. од. II. р. м. шк. у Прокупљу *Зорка Милићевићева*, из Александровца (крушев.); — у V. и VI р. м. шк. у Куршумлији *Коста Милосављевић*, из Дадинца (пирот.),

у ужичком округу: у I. и 2. од. II. р. о. шк. у Севојну *Даринка Марковићева*, из Милутовца (морра.); у I. и II. р. м. шк. у Рогачици *Драгиња Илићева*, из Гор. Добриња; — у 2. I. р. ж. шк. у Ужицу *Драга Милошевићка* из Београда; — у III и IV. р. о. м. шк. у Гор. Добрињи *Драгутин Гајић*, из Лука (рудн.); — у IV. р. м. шк. у Карану *Дмитар Јовичић*, из Студенице (рудн.); — у сва 4. р. м. шк. у Пилици *Константин Словић*, из Мале Планае (подун.); — у III и IV. р. м. шк. у Приликама *Миладин Стевановић*, из Каменице (рудн.); — у I. од. II и III р. м. шк. у Севојну *Михаило Бугариновић*, из Гор. Добриње; у сва 4. р. м. шк. у Мокрој Гори *Никола Поповић*, из Заовина.

по потреби:

у округу ваљевском: у III и IV. раз. шк. у Радљеву *Богољуб Трифуновић*, из Бањана; — у IV. раз. м. шк. у Обреновцу *Јеремија Томић*, из Београда; — у III и IV р. шк. у Стублинама *Љубомир Селаковић*, из Крчмара (ваљ.); — у II, III и IV. раз. м. шк. у Докиру *Михаило Драговић*, из Мионице; — у III и IV. раз. шк. у Бајевцу *Никола Јевтић* из Ваљева; — у I. и II. раз. шк. у Бајевцу *Радмила Борђевићева*, из Ваљева; — и у сва 4. раз. шк. у Ђелијама *Тодор Јовановић*, из Ваљева.

у округу врањском: у сва 4. раз. шк. у Мрштану *Божидар Поповић*, из Лесковца; — у II, III и IV. раз. м. шк. у Влад. Хану *Глигорије Миленковић*, из Лесковца; — у 2. одељ. III. раз. м. шк. у Лесковцу *Драгутин Младеновић*, из Алексинца; — у сва 4. раз. шк. у Бунуши *Лазар Миљковић*, из Житног Потока; — у I. раз. м. шк. у Влад. Хану *Параскева Миленковићка*, из Лесковца, — и у сва 4 раз. шк. у Мрштану *Христодор Тасић*, из Лесковца.

у округу крагујевачком: у II. раз. м. шк. у Крагујевцу (д. крај) *Алекса Поповић*, из Београда; — у сва 4. раз. м. шк. у Влакчи *Владимир Костић*, из Арањеловца; — у сва 4. раз. м. шк. у Сенцима *Владимир Миладиновић*, из Наталинаца; — у I раз. м. шк. у Крагујевцу (д. крај) *Драгиња Милојевићка*, из Београда; — у III и IV. раз. м. шк. у Борчу *Драгољуб Тодоровић*, из Медвеђе (круш.); — у I. и II. раз. шк. у Наталинцима *Ико-*

нија *Кандићева*, из Крагујевца; — у сва 4. раз. шк. у Црном Калу *Милан Богдановић*, из Десимировца; — у сва 4. раз. шк. у М. Крчмару *Михаило Јевтић*, из Милутовца (мор.); — у сва 4. раз. шк. у Борку *Михаило Костић*, из Вел. Моштанице; — у III и IV раз. м. шк. у Наталинцима *Никола Јанковић*, из Крагујевца; — у сва 4. раз. м. шк. у Копљарима *Павле Прокић*, из Божурње (краг.), — и у сва 4. раз. м. шк. у Гунцатима *Сретен Голубовић* из Гривца (краг.).

у округу крајинском: у I. и 2. одељ. II. раз. шк. у Речкој *Вукосава Радосављевићева*, из Костоца (пожар.); — у жен. шк. у Лукама *Даница Недељковићка*, из Црнајке (крај.); — у припр. и I. раз. шк. у Текији *Даринка Борфевећка*, из Вел. Градишта; — у II. III. и IV. раз. шк. у Душановцу *Димитрије Узновић*, из Прахова; — у жен. школу у Кладушници *Драга Милошевићева*, из Багрдана (морав.); — у сва 4 раз. м. шк. у Самариновцу *Драгутин Јаникијевић*, из Метриша (крајин.); — у сва 4. раз. м. шк. у Дупљанима *Ђура Животић*, из Сикола (крајин.); — у жен. школу у Видровцу *Јелена Николићка*, из Пожаревца; — у I. раз. м. шк. у Душановцу *Љубица Живковићка*, из Смедерева; — у жен. школу у Рудној Глави *Наталија Марковићева*, из Валакоња (тим.); — у ж. школу у Бордељу *Персида Павловићева*, из Сипа (крајин.); — у III. и IV. раз. м. шк. у Уровици *Срдан Новаковић*, из Неготина, — и у I. и II. р. м. шк. у Речкој *Цвета Станковићева*, из Кривеља (тимоч.).

у округу крушевачком: у III. и IV. раз. м. шк. у Стадаћу *Димитрије Тасић*, из Каоника (крушев.); — у сва 4. раз. шк. у Купцима *Ленка Шкерковићка*, из Шапине (пожар.); — у III. и IV. раз. шк. у Каонику *Љубомир Игросанац*, из Мајдева (круш.); — у IV раз. ж. шк. у Крушевцу *Настасија Петровићка*, из Београда; — у ос. шк. у Дворанима *Софија Јоксимовићка*, из Крушевца; — у I и II. раз. шк. у Наупари *Софија Новаковићка*, из Јагодине; — у сва 4. р. м. шк. у Плешу *Сретен Смиљковић*, привр. из Ратаја (круш.); — и у III. и IV раз. м. шк. у Ратају *Танасије Радовановић*, из Александровца (круш.).

у округу моравском: у I. и II. р. шк. у Д. Крчину *Анђелија Велићка* из Трстеника; у шк. у Жупањевцу *Арсеније Пилетић* из Рековца; у I. р. м. шк. у Сикирици *Даринка Пејићева* из Паланке; у I. и II. р. шк. у Војсци *Драга Ђукићка* из Бадњевца (краг.); у III. и IV. р. ж. шк. у Ђуприји *Живана Бујдићка* из Београда; у 2. од. II. р. ж. шк. у Свилајинцу *Зорка Поповићка* из Смедерева; у III. и IV. р. шк. у Д. Крчину *Јован Велић* из

Трстеника; у I. р. шк. у Секуричу *Љубица Марковићева* из Јовца (мор.); у припр. и I. р. шк. у Вигреници *Милан Недељковић* из Рибара (подр.); у I. од. III. р. м. шк. у Параћину *Михаило Миленковић* из Београда; у 3. од. II. раз. м. шк. у Ђуприји *Никодије Стевановић* из Београда; у м. шк. у Грабовцу *Новак Тоскић* из Бобове (мор.); у I. р. ж. шк. у Свилајинцу *Персида Лукићка* из Пожаревца; у I. од. I. р. м. шк. у Свилајинцу *Светозар Михаиловић* из Пожаревца; у I. и II. р. шк. у Превешту *Смиља Суботићева* из Лоћике (морав.).

у округу нишском: у I од. IV. р. шк. у Алексинцу *Благоје Илић* из Лалинаца (ниш.); у 2. од. IV. р. м. шк. у Алексинцу *Димитрије Пауновић* из Докмира (взљев.); у I. од. III. р. шк. у Нишу (код Саб. цркве) *Драгутин Толица* из Београда (на Сави); у III. и IV. р. м. шк. у Лалинцу *Борђе Тршић* из Шпаја (пирот.); у м. шк. у Студени *Јаков Поповић* из Сићева (ниш.); у I. од. II. р. ж. шк. у Нишу *Јелена Петровићева* из Београда (код Саб. Цркве); и I. од. III. р. м. шк. у Алексинцу *Јован Милојевић* из Прћиловице (ниш.); у II. III. и IV. р. шк. у Нишевцима *Јован Нешић* из Пирота (на Пазару); у I. од. I. р. м. шк. у Алексинцу *Јулијана Милојевићка* из Прћиловице (ниш.); у I. р. шк. у Прћиловици *Магдалена Живковићка* из Алексинца; у II. р. м. шк. у Нишу *Марија Подградскова* из Београда на Савинцу; у I. и II. р. шк. у Малчи *Персида Милојевићка* из Ниша; у III. р. шк. у Прћиловици *Светозар Живковић* из Алексинца.

у округу пиротском: у II. III. и IV. р. м. шк. у Сукову *Владимир Николић*, из Сопота (пирот.); — III. р. м. шк. у Пироту (Тија Бара) *Владимир Радојичић*, из Извора (пирот.); — у шк. у Модрој Стени *Димитрије Јовановић*, из Прве Кутине (ниш.); — у м. шк. у Суводолу *Димитрије Мијалковић*, из Пирота; — у III. р. м. у Пироту *Љубомир Јојић*, из Књажевца; — у шк. у Рсавцима *Панга Илић*, из Смордана (пирот.); — у м. шк. у Јаловик-Извору *Радомир Милошевић*, из Јање (пирот.); — у м. шк. у Јањи *Трајко Ристић*, из Краљевог Села (тимоч.).

у округу подринском: у шк. у Јадр. Љешници *Даринка Јаковљевићка*, из Дубља (подр.); — у II. р. м. шк. у Шапцу (поц. уд.) *Драга Џинићка*, из Београда; — у II. и 2. од. III. р. шк. у Јадр. Љешници *Зорка Поповићка*, из Лознице; — I. р. м. шк. у Шапцу (на Камичку) *Катарина Шарчевићка*, из Београда; — у затв. шк. у Каони *Леошава Релићева*, из Јадр. Љешнице; — у I. р. м. шк. у Царини *Љубица Баронићева*, са Уба (ваљ.); — у III. и IV. р. шк. у Црној Бари *Љубомир Ракић*, из Дубља (подр.); — у II. р. м. шк. у Богатићу

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Милева Мигићка, из Шапца; — у II, III и IV. р. у Ковиљачи Миливој Ковачевић, из Шапца; — у IV. р. м. шк. у Лозници Павле Беловуковић, из Шапца; — у I. р. шк. у Црној Бари Софија Бранковићева, из Митровице.

у подунавском округу: у III и IV. р. м. шк. у Пружатовцу Владимир Милутиновић, из Кораћице (подун.); — у II, III и IV. р. шк. у Конатицама Владимир Срегенковић, из Краљева; — у III. р. м. шк. у Кусатку Владислав Жеравичић, из Враћевшнице (рудн.); — у I. р. м. шк. у Гроцкој Даница Радосављевићка, из Пожаревца; — у I. од. I. р. шк. у Вранићу Даринка Миладиновићева, из В. Моштанице (подун.); — у м. шк. у Белом Потоку Димитрије Илић, из Лапова; — у III и IV. р. шк. у Трбушници Јован Влајковић, из Сремчице (подун.); — у шк. у Неменикућама Косара Марковићка, из Свилајнца; — у I. р. м. шк. у Марковцу Љубица Миленковићка, из Ракинца (подун.); — у I. р. м. шк. у Новом Аџибеговцу Љубица Ристићева, из Смедерева; — у шк. у Лисовићу Љубица Триковићева, из Пружатовца (под.); — у I и II. р. м. шк. у Старом Аџибеговцу Марија Николићева, из Селевца (подун.); — у V. р. м. шк. у Смедереву Светислав Поповић, из Београда; у м. шк. у Међулужју Светозар Огњановић, из вар. Младеновца; — у I. р. м. шк. у Ракинцу Славка Стојановићева, из Марковца (подун.); — у шк. у Добром Долу Станоје Радосављевић, из Марковца (подун.); — I и II. р. м. шк. у Пружатовцу Христина Милутиновићка, из Кораћице (подун.).

у пожаревачком округу: у сва 4. р. м. шк. у Бусуру Адам Ристић, из Придворице (подун.); — у сва 4. р. м. шк. у Кленовнику Веселин Стаматовић, из Костоца; — у сва 4. р. м. шк. у Четељу Витор Јелисијевић, из Кијева (краг.); — у II, III и IV. р. м. шк. у Брадарцима Владимир Николић, из Божевца; — у сва 4. р. м. шк. у М. Градишту Владимир Радојевић, из Вел. Градишта; — у сва 4. р. ж. шк. у Мелници Вукосава Радосављевићева, из Костоца; — у сва 4. р. м. шк. у Старчеву Глигорије Петровић, из Црљенца; — у 3. од. I. р. м. шк. у Пожаревцу Даринка Ранковићева, из Београда; — у II. р. м. шк. у Голунцу Драга Маној, из Смедерева (подун.); — у II. III и IV. р. м. шк. у Ливадици Борђе Живковић, из Лозовика (подун.); — у II. III и IV. р. м. шк. у Манастирици Борђе Микић, привр. уч. из Кисилева; — у I. р. м. шк. у Ливадици Загорка Живковићева, из Лозовика (подун.); — у 2. од. III. р. ж. шк. у Пожаревцу Зорка Борђевићева, из Београда; — у I. р. м. шк. у Манастирици Јелена Микићка, из Кисилева; — у I. р. м. шк. у Шапини Јелисавета Ка-

рабашевићка, из Селевца (подун.); — у I. р. м. шк. у Батуши Јелисавета Симоновићка, из Медвеђе (крушев.); — у II. р. м. шк. у Кушиљеву Јелисавета Тадићева, из Вел. Поповића (морав.); — у IV. р. м. шк. у Шапини Јован Карабашевић, из Селевца (подун.); — у I и II. р. м. шк. у В. Лаолу Косара Богдановићка, из Кличевца; — у II. III и IV. р. м. шк. у Батуши Љубомир Симоновић, из Медвеђе (крушев.); — у сва 4. р. м. шк. у Табаповцу Новак Лекић, из Ракинца (пож.); — у I и припр. р. м. шк. у Нерсеници Персида Голубовићка, из Кучева (пож.); — у II. III и IV. р. м. шк. у Вел. Лаолу Раде Богдановић, из Кличевца; — у III. р. м. шк. у Божевцу Ранко Ранић, из Петровца; — у III и IV. р. м. шк. у Батовцу Чедомир Вучићевић, из Смедерева.

у рудничком округу: у сва 4. р. м. шк. у Мојсињу Богдан Миловановић, из Жежевице (рудн.); — у I и II. р. м. шк. у Марковици Владимир С. Поповић, из Карана (ужич.); — у сва 4. р. м. шк. у Прилипцу Даница Симићева, из Наталинаца (краг.); — у 2. од. I и II. р. м. шк. у Брезни Живана Куичевићка, из Боговађе (ваљ.); — у III и IV. р. м. шк. у Моравцима Живојин Видојевић, из Враћевшнице; — у II. р. м. шк. у Мпоковцима Зорка Ристићева, из Крагујевца; — у сва 4. р. м. шк. у Рудници Стерије Васиљевић, из Џепа (врањ.); — у III и IV. р. ж. шк. у Гор. Милановцу Перка Јаковљевићева, из Београда; — у сва 4. р. м. шк. у Љутовници Периша Поповић, из Гор. Ступња (крушев.); — у III и IV. р. м. шк. у Брезни Михаило Куичевић, из Боговође (ваљев.); — у сва 4. р. м. шк. у Прањанима Миљко Богдановић, из Рогачице (ужич.); — у сва 4. р. м. шк. у Драгољу Милија Петровић, из Пољуте (ваљев.); — у сва 4. р. м. шк. у Каменици Милан Пантелић, из Забојнице (краг.); — у сва 4. р. м. шк. у Мрсаћу Милан Велић, из Трстеника, (крушев.); — у I. р. м. шк. на Рашкој Лепосава Јовановићка, из Краљева; — у III и IV. р. м. шк. у Мпоковцу Јован Протић, из Чачка; — у I и II. р. м. шк. у Моравцима Јелена Поповићка, из Ваљева; — у I и II. р. м. шк. у Враћевшници (доња шк.) Илинка Јовановићка, из Аранђеловца (краг.).

у округу тимочком: у ж. шк. у Вел. Извору Даница Маринковићева из Врања; у 2. од. II. III и IV. р. ж. шк. у Грлишту Драга Ђурићева из Белице (морав.); у ж. шк. у Сумраковцу Зорка Милићевићка из Сталаћа; у III. р. м. шк. у Великом Извору Илија Станковић из Кривеља (тимоч.); у I. р. м. шк. у Ласову Јелена Боричићка из Прокупља; у ж. шк. у Кривељу Јелена Лебефова из Мелнице (пожарев.); у ж. шк. у Бољевцу Марија Јандерова

из Петровца (пожарев.): у III. и IV. р. м. шк. у Сумраковцу *Никола Милићевић* из Стадаћа; у 2. од. I. р. и у III. р. *Пулхерија Борђевићка* из Доњ. Милановца; у I. и у 1. од. II. р. ж. шк. у Грлишту *Рахила Михаиловићка* из Ковачевца (подун.); у 2. од. I. р. шк. у Краљевом Селу *Стеван Павловић* из Пирота; у припр. I. и II. р. м. шк. у Валакоњу *Тривун Илић* из Метовнице.

У топличком округу: у I. р. м. шк. у Блажеву *Атанасије Поповић*, из Бунуше (врањ.); у III. и IV. р. ж. шк. у Прокуњу *Марија Милосављевићка*, из Ниша; — у сва 4. р. м. шк. у Кошцељу *Павле Атанацковић*, из Мозгова (нишки); — у затворену школу у Мерћезу *Петар Бурић*, из Београда; — у 1. од. IV. р; м. шк. у Прокуњу *Тодор Костић*, из Лесковца (врањ.).

У ужичком округу: у II. р. м. шк. у Брекову *Војин Ђешевић*, из Прилика; — у сва 4. р. о. м. шк. у Заовинама *Драгутин Спасовић*, из Доброселице; — у сва 4. р. м. шк. у Жељевици *Јеврем Маринковић*, из Трнавe (рудн.); — у I. и II. р. м. шк. у Гор. Добрини *Машинка Лазаревићка*, из Мрчајеваца (рудн.); — у ж. шк. у Пожези *Сеферинка Мишовићка*, из Јасике (крушев.); — у I. р. м. шк. у Карану *Стана Јовичићка*, из Студенице (рудн.); — у сва 4. р. м. шк. у Душковцима *Филип Јовичић* из Косјерића.

ПО КАЗНИ:

у округу ваљевском: у III. и IV. раз. нове шк. у Дрену *Драгољуб Костић*, са Забрежа (ваљ.).

у округу крајинском: у жен. школу у Горњанима *Катарина Ленђелова*, из Рготине; — у I. и припр. раз. шк. у Мајдан Пеку *Милица Младеновићка*, из Доњег Милановца, — и у сва 4. раз. м. шк. у Рудној Глави *Петар Борђевић*, из Трновце (пожар.).

у округу подринском: у сва 4. раз. шк. у Слечевићу *Аксентије Јокић*, из Крупња; у сва 4. раз. шк. у Гор. Буковици *Јован Филиповић*, из Обреновца, — и у сва 4. раз. шк. у Причиновићу *Милош Марјановић*, из Црне Баре.

у округу подунавском: у I. и II. раз. шк. у Липама *Милева Јовановићка*, из Михаиловца (подун.).

у округу пожаревачком: у сва 4. раз. м. шк. у Кладурову *Војислав Милорадовић*, из Борча (краг.); — у сва 4. раз. шк. у Бистрици *Миладин Цвијовић*, из Подвршке (крајин.), и у жен. школу у Крепољину *Милева Васиљевићка*, из Дубља (моравског).

у округу рудничком: у сва 4. раз. шк. у Враћевшници (гор. школа) *Недељко Бакић*, из Влакче (крагуј.).

у округу тимочком: у жен. школу у Метовници *Јелена Спасојевићка*, из Читлука (ниш.); — у I. и II. раз. м. шк. у Подгорцу *Лепосава Лаичевићка*, из Јагодине; — у I. и II. раз. м. шк. у Грлишту *Михаило В. Михаиловић*, из Ковачевца (подун.), — и сва 4. раз. ж. шк. у Кривом Виру *Паулина Стошићка*, из Баничине (подун.).

у округу ужичком: у сва 4. раз. шк. у Доброселици *Милоје Поповић*, из Салашког Ноћаја (подринског).

ПЕНСИОНОВАЊА

Претписима г. министра просвете и црквених послова од 1. овог месеца, стављени су у пензију на основу чл. 56. закона о основним школама:

Богосав Тодоровић, уч. у Сјечној Ријечи, окр. ужич.; — *Глиша Јовановић*, уч. у Ужицу; — *Димитрије Јовановић*, уч. у Вукосавцима, окр. краг.; — *Јеврем Матић*, уч. у Јаребицама, окр. подрин.; — *Јован Рафаиловић*, уч. у Ковачевцу, окр. подунав.; — *Лука Јеремић*, уч. у Севојну, окр. ужич.; — *Милан Павловић*, уч. у Крнудама, окр. подрин.; — *Милета Станојевић*, уч. у Ужицу; — *Младен Марковић*, уч. у Чачку; — *Никола Вељић*, уч. у Параћину; — *Павле Константиновић*, уч. у Причиновићу, окр. подрин.; *Софија Аранђеловићка*, уч. у Београду, и *Сретен Арсенијевић*, уч. у Сараорцима.

РАЗРЕШЕЊА

Претписима г. министра просвете и црквених послова разрешени су од учитељске службе:

у округу ваљевском: *Никола Сретенковић*, приврем. уч. у Цветановцу, 26. авг. о. г., по молби.

у округу врањевском: *Јелица Обрадовићка*, приврем. уч. у Бањи, 1. ов. м.; — *Милева Голубовићка*, уч. у Влад. Хану, 1. ов. мес., и *Теодор Теохаровић*, привр. уч. у Печењевцу, 1. ов. мес.

у округу крагујевачком: *Милорад Ракић*, уч. у Годачици, 7. ов. мес., због војске.

у округу крајинском: *Јеврем Симоновић*, уч. у речкој, 18. авг. о. г., због војске; — *Панга Богдановић*, уч. у Карбулову, 1. ов. мес., и *Стеван Мрдаковић*, уч. у Грабовици, 14. авг. о. г., због војске.

у округу моравском: *Трајко Стојановић*, привр. уч. у Белици, 1. ов. месеца.

у округу нишком: *Параскева Лазаревићка*, приврем. уч. у Малчи, 1. ов. месеца.

у округу пиротском: *Петар Срејић*, привр. уч. у Вел. Лукањи, 1. ов. мес., и *Ђурило Јанковић*, привр. уч. у Добром Доду, 5. авг. о. г. по молби.

у округу подринском: *Никола Стојковић*, привр. уч. у Гор. Буковици, 1. ов. мес.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

у округу подунавском: *Драгољуб Радојичић*, уч. у Поповићу, 7. ов. мес., због војске; — *Драгугин Бојић*, привр. уч. у Липама, 1. ов. мес., и *Милан Љ. Поповић*, привр. уч. у Коларима, 16. авг. о. г., по молби.

у округу пожаревачком: *Божидар Петрански*, привр. уч. у Јасикову, 1. ов. мес.; — *Димитрије Стевановић*, привр. уч. у Жагубици, 7. ов. мес., због војске; — *Љубица Обадовићка*, уч. у Дубокој, 1. ов. мес.; — *Наталија Цветановићева*, уч. у Влашком Дољу, 5. ов. мес., по молби; — *Никола Ристовић*, привр. уч. у Вожевцу, 1. ов. мес., због војске, и *Никола Селић*, привр. уч. у Сиракову, 7. ов. мес., због војске.

у округу рудничком: *Владимир Вемић*, привр. уч. у Калањевцима, 26. авг. о. г., по молби и *Михаило М. Петровић*, уч. у Рудници, 28. јула о. г., по молби.

у округу тимочком: *Анка Дунђерскова*, уч. у Краљ. Селу, 18. авг. о. г.; — *Митар Бјелић*, привр. уч. у Оснићу, 1. ов. мес., и *Сава Николић*, привр. учитељ у Врагограницу, 1. ов. мес.

у округу топличком: *Станко Петровић*, привр. уч. у Концељу, 10. ов. мес.

у округу ужичком: *Ранко Алексић*, привр. уч. у Душковцима, 3. авг. о. г., по молби.

У М Р Л И: —

7. авг. о. г. умрла је у Ужицу *Вишеслава Петронијевићева*, учитељица каранске основне школе, а 31. истог месеца умро је у алексиначкој болници *Сава Савић*, учитељ књажевачке основне школе.

РАСПИСИ И ОДЛУКЕ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВ. ПОСЛОВА

Окружним начелницима

Расписом овога министарства од 17. фебруара о. г. ПБр. 2595, препоручено је начелништву да извести све школске одборе у своме подручју, да ће се од почетка, идуће школске године у I. разреду употребљавати *Буквар са Читанчицом*, који је израдио г. Мих. Јовић, учитељ.

Ну, како уз тај Буквар иде и *Словарица*, коју је такође израдио г. Јовић, препоручујем начелништву да понова нареди свима школским одборима у своме подручју, да се са ученицима I. разреда пре, него што се пређе на рад са Букваром мора свршити *Словарица*, по упутству, које је г. Јовић израдио, и да сви ученици I. разреда морају

исте набавити. У приправним разредима се такође *Словарица* има употребљавати.

ПБр. 10555

13. августа 1897 год.

Београд.

Министар
просвете и црквених послова,
Анд. Николић с. г.

Директорима гимназија

Да би се француском језику, коме је расписом министра просвете и црквених послова од 20. септембра прошле године ПБр. 20707, одређено три часа у V разреду, сада начинило места и у VI разреду, без преоптерећивања ученичког нашао сам за потребно, до коначног решења питања о наставном плану у нашим средњим школама, наредити: да се и у VI разреду обустави настава слободног цртања, а да се од Немачког језика и Зоологије одузме по један час, што ће чинити четири часа недељно, који ће се дати француском језику. У исто време и француском језику у V разреду додаће се један час од Минералогije с Геологијом те да и у том разреду француски језик има четири часа.

Да би се пак оним ученицима V и VI разреда, који би добровољно желели продужити наставу Слободног Цртања дала могућност за то одобравам да се за такве ученике распоредом одреде два часа недељно, које ће ученици оба та разреда имати заједнички.

ПБр. 11888

15. августа 1897. год.

Београд.

Министар
просвете и црквених послова,
Анд. Николић с. г.

Директорима гимназија

По саслушању Главног Просветног Савета одлучио сам, да се Француска Граматика за V разред гимназија, од г. Павла Поповића професора, употребљава као школски уџбеник у нашим средњим школама.

Препоручујем Вам да о овоме известите дотичне наставнике, а да саопштите и ученицима поверене Вам школе ради њихова знања и управљања.

ПБр. 3994.

12. септембра 1897. год.

у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Анд. Николић с. г.

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГА САВЕТА

ЗАПИСНИЦИ РЕДОВНИХ И ВАНРЕДНИХ САСТАНАКА
ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГА САВЕТА

САСТАНАК 693-ЊИ

31. маја 1897. год. у Београду.

Били су: *председник* Мих. Валтровић; *редовни чланови*: Ст. Ловчевић, А. Стевановић, Б. Прокић, Дим. Довијанић, М. Иванић, Л. Лазаревић и Љ. Миљковић.

Пословођ, члан Ранко Петровић.

I

Прочитан је и примљен записник 692. саставка.

II

Прочитан је реферат г.г. Стев. Т. Јакшића и П. Тодоровића о делу „Школска Башта“ од Петра Стојадиновића, руковаоца топчидерског расадника америчке лозе, који је молио да се извршен број примерака овога његовог дела откупи.

Реферат г.г. Јакшића и Тодоровића гласи:

Главном Просветном Савету

Главни Просветни Савет изволео нам је, с писмом својим од 17. јануара о. г. СБр. 2, послати књигу „Школска Башта“ од г. Петра Стојадиновића, руковаоца топчидерског расадника америчке лозе, на преглед и реферовање: на какву би се сврху она могла употребити и ради чега би је требало откупити.

Ми смо се сагласили да заједнички поднесемо реферат о тој књизи.

Пре свега имали бисмо одговорити на питање: да ли је у овој књизи обухваћено све, што би требало да буде кад се пише један упут за уређење школске баште код основних школа? Писац је ту намеру нарочито истакао у Предговору; а на тај циљ имала би она послужити и по молби пишчевој о откупу.

Књига, која носи горњи наслов, друго је издање књижице од 1893. године. С првом „Школском Баштом“ писац није могао да задовољи гледиште које влада о томе, шта треба да буде у школској башти основне школе и како ову треба уредити; па и с овом „Школском Баштом“, у другом издању, и ако је много што шта проширено и додано, није све постигнуто. Тако у књизи се свраћа главна напња воћарству и виноградарству, док се градинарство, осем онога што има у општем делу и једнога простог списка имена поврћа (стр. 113), изоставља; па и о пчеларству и свиларству скоро се ништа не каже. Исто тако мало је поуке о гајењу пољских усева (тако названом „огледном пољу школске баште“), гајењу врбе за плетарске послове, о гајењу цвећа итд., а све су то не мање важни саставни делови уређења једне школске баште.

Мане, које смо опазили у тексту, у главном су ове:

1. На стр. 11. није јасно и тачније описано, како се земљиште за башту премерава, како се прави скица (план), и како се ова преноси на земљиште.

2. Основни напрт школске баште на стр. 13. нити је тачан, нити одговара у опште садржини књиге.

3. На стр. 15. налази се једна контрадикција с текстом на стр. 14.

4. Исти је случај и на стр. 21. где је реч о копању руна за сађење воћа и лозе („ово је нужно да чинимо на *непрериголоном* — *непрериљаном* — земљишту“), према тексту на стр. 20. (да целу земљу у школској башти *треба* риголати).

5. Сав одељак о ђубрењу (стр. 23—29) пун је и погрешака и непотпун. Тако на стр. 24. пису одабрани најпотребнији елементи хране биљне; и место елемената наведена су једињења, и то не у онаквом виду, како их биљке примају у храну, или како се она налазе у биљкама. Исто је тако погрешно објашњење о „релативно већој вредности материјала“ на стр. 24. а потпуно су излишне тачке о фосфорној киселини, азоту, калцу и кречу на истој страни. Даље —

О „говеђем ђубрету“ на стр. 25. вели се, да је врло добро „кад се измеша“ са другим врстама ђубрета; — али тада говеђе ђубре већ није то, него компост. На истој страни наведено је колико има „у 1000 делова говеђега ђуберата тазе измешаног са простирком“ појединих једињења и елемената, али *збир* тих састојака не износи 1000, — дакле нешто је изостало до 1000.

О „свињском ђубрету“ (на стр. 26) врло је неодређено речено, да је оно разноликог дејства с тога, „што се свињче храни биљном и животињском храном“.

О „ђубрету од пернате живине“ (стр. 26. д.) вели се да најбрже и најснажније дејствује *после* људских избаца, док анализа голубијег и кокошијег ђубрета на стр. 27. показује *веће* размере састојака него човечији избаца.

„Човечије избаце“ као ђубре није прилично увршћивати под наслове „животињско ђубре“, а није им ни место у овој књизи; и најзад у онаковом виду, како је ово ђубре на стр. 27. описано, оно је више компост. Исто тако и реч „балега“ није на свом месту.

„Течно ђубре — пиштевина“ није довољно објашњено, јер осем пиштевине има и *других* врста течнога ђубрета.

„Компост — мешанац“ не рачуна се у животињско ђубре.

И најзад, код свих врста ђубрета збир анализе не износи 1000, ма да се вели: „у 1000 делова итд.“

6. На стр. 34. говори се о „хладним лејама“, а не каже се *како* се праве те леје; па и код „грађења топлих леја“ (стр. 35) наведено је тако, као да се оне подижу само за „рани расад“, међу тим њихова је употреба много већа за произвођење разних плодова (поврћа).

7. На стр. 48. препоручује се „зелено каламљење“ лозе до *половине* јула; — међу тим тако се може

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

наврати најдаље до половине јуна, у прелазу ластара из зеленог и сочног стања у дрвенасто.

8. Нејасно је, недовршене реченице су на стр. 48: „Кад лоза заперке истера“ и на стр. 49. правило о висини „калемџења“.

9. Старија метода навртања „под кору“ примењује се код дебелих, старијих подлога, а нова — расецање коре код тањих млађих; међу тим то је у књизи на стр. 53. и 54. обрнуто написано.

10. Незгодан је израз „мртво око“ (стр. 55), *место*: „спавајуће око“, или још боље „притајени пупољак“; јер с изразом „мртво“ прекида се појам о животу, дакле „мртво око“ било би исто што и сасвим пропало.

11. Врло је нејасно и непотпуно описана „нега калема“, што има да значи: одгајивање стабала вотњих (стр. 59); па и слика 27. (на истој страни) не одговара *ономе* опису у тексту.

12. О кртици (на стр. 91) не сме се никако рећи, да је она више шкољлива но корисна.

13. „Кокице гундеља“ (стр. 93) непознат је назив. А бубе гундеље ваља, кад се отресу, попарити врелом водом, па онда бацити на „ђубреник“ (правилније — ђубриште).

14. Нису описани многи опасни лептири: бели глоговац (*peris crataegi*), главоња (*Liparis dispar*), купусар (*peris brassicae*) итд. А лепљиви појас (стр. 95) средство је поглавито противу женке лептира малог мразовца (*acudelia brumata*), ма да може да послужи и за остале инсекте, при прелазу с једног дрвета на друго.

15. Једна је велика погрешка, што се о *филоксеру* ни речи није навело, ма да приличан део књиге заузима опис америчких лоза, које филоксери одолевају (стр. 103—111).

16. Јеленак је такође приличан непријатељ баште, а у књизи није описан.

17. Знаци за једногодишње, двогодишње итд. биљке нетачни су (стр. 101). Требало је држати се знакова, које је наша ботаничка литература утврдила. Исто је је тако означавање на стр. 117. погрешно.

18. Подела цвећа на стр. 119. нетачна је. Међу „бокостим цвећем“ није учињен добар избор, као што је и група „луковастог и кртоластог цвећа“ непотпуна.

19. Ако је већ потребно навести страна (Француска) имена ружа (стр. 120) онда је требало ово правилно написати.

20. У одељку V требало је да буде заступљено и „шумарство“ у школској башти. Али је из те гране (стр. 120.) тако мало узето, да се може слободно рећи, да није ништа. Наведено је и врло мало врста шумског дрвећа које би се могло садити у школској башти, па и што је наведено са свим је без икакве системе.

21. Код „лековитог биља“, а код описа *иселена* и *нане* наведене су и извесне болести, којима нема места у овакој књизи.

На послетку, има се замерити и то, што је на стр. 128. препоручена књига „Подизање дуда и гајење свилен. буба“ од Св. Љ. Гавриловића, док ове књиге нема већ неколико година, а могло је се место ове препоручити *Свиларство* од М. Петровића, која је књига већ препоручена за књижнице основних школа, и јачачно с правом, што на крају књиге вије препоручена још

која пољопривредна књига, јер се ваљда није мислило, да је „Школском Баштом“ испрљено све, што треба учитељу за развијање послова у школској башти и настави из пољске привреде.

Језик је у књизи доста лош. Ту су неке „биљо ранеће материје“, па онда: „без да буде“, „са зидом“, „са ситном земљом“, „тазег“, „тазем“, и „тазим“, „разни (место разних) материја“ „кога (место који) морамо, „неможе“ итд. итд.

Ма да у књизи има доста стручних замерака, опет зато она није без вредности. Воћарство и виноградарство доста је добро обрађено; па и свеколика садржина књиге, укупно узевши, може послужити као упут за подизање и уређење школских башта с претпоставком, да се руковалац ових послова не ограничи само на ову књигу, него да уз то ревносно чита и остале препоручљиве привредне књиге, листове итд.

С тога би наше мишљење било, да се књига „Школска Башта“, о којој је овде реч, може препоручити само за књижнице основних школа.

Захвални на поверењу, остајемо и даље Главном Просветном Савету

15 априла 1897.

Београд

вазда на услузи

проф. Стеван Т. Јакшић и

Паја Тодоровић

Секретар Мин. Народ. Привреде
х. предавач беогр. Богословије.

Према овом реферату г.г. референата Савет мисли: да се дело „Школска Башта“ од Петра Стојадиновића може препоручити само за књижнице основних школа.

Г.г. Ст. Јакшићу и П. Тодоровићу, у име хонорара за реферовање, одређено је свега четрдесет (40) динара.

III

Прочитани су реферати г.г. Стевана Давидовића и Петра А. Типе, професора, о Мочниковим Удбеницима за ниже разреде наших средњих школа у српском преведу Ђ. Анђелковића, Драг. С. Обрадовића, Косте Стојановића и Јањима Н. Стевовића.

Реферат г. Давидовића гласи:

Главном Просветном Савету

Одлуком Главног Просветног Савета на његову 683. састанку позват сам да кажем своју оцену о Мочниковим удбеницима за ниже гимназије, у преведу г.г. Ђ. Анђелковића, Драг. Обрадовића, Косте Стојановића и Ј. Стевовића.

О Мочниковим удбеницима писани су у нас многи реферати и рецензије у којима су се, поред добрих страна тих удбеника, помињале и њихове мане. Према томе могло се с правом очекивати од преводилаца Мочникових удбеника за ниже гимназије да ће они, користећи се досадашњом критиком, избећи бар оне крупније погрешке, које морају пасти у очи сваком, пажљивом читаоцу. Ну они нису тако радили, већ су превели Мочника од „корице до корице“, и то им је прва погрешка. Тако се на пр. у другом делу Арит-

метике, у §-у 8., налази оно исто, толико пута осуђивано, погрешно тврђење: да се бројеви могу графички представити тачкама. Та је погрешка у толико очигледнија, што су још у првом делу Аритметике разломци графички представљени дужима разне величине. Ту погрешку могли су преводиоци лако исправити, да су само на два места у поменутом §. у речи „крајње тачке ових дужина“ заменили речима „ове дужи.“ — Исто тако могла је да се избегне и она несугласица између §. 9. и §. 10. у другом делу Аритметике, где се каже да се „два алгебарска броја, чије су апсолутне вредности једнаке, а различитих су знакова, називљу супротним,“ и да се „такве две количине, доведене једна са другом у везу, узајамно потиру или са свим или делимично.“ Овде је контрадикција очевидна, јер се прво каже, да су супротне количине апсолутно једнаке, а за тим „да оне могу да се потиру или делимично.“ — У одељку о „рачунању непотпуним бројевима“ налази се једна различита погрешка, која је механички преписана. Реч је о томе, да је „погрешка у збиру непотпуних бројева мања од толико пута половине јединице најнижег места колико има сабирака,“ па се одмах за тим у примеру од три сабирка вели „да је погрешка у збиру мања од 0'03,“ а треба — према горњем правилу — да стоји 0'015, пошто је $0'005 \times 3 = 0'015$, а не 0'03. — И у §. 44., где се дају упутства за решавање једначина, налази се под 2) ово упутство: „ако у једначини има сложених, заградама свезаних израза, треба извести оне радње, које су заградама означене.“ Ово упутство не вреди увек, јер има таквих једначина, које се брже и простије решавају, кад се не изведу оне радње, које су заградама означене. Таква је на пр. једначина $x(a + b) = c$, коју баш не треба разграђивати. — Погрешно је и тврђење у I. делу Аритм. §. 19. под с): „да најнижа цифра сваког почесног производа, која је од нуле различита, мора значити јединице истога реда, кога и цифра множитеља, с којом се множило.“ Нека се за пример узме овај производ:

$$\begin{array}{r} 356 \times 57 \\ 2532 \\ 2092 \\ \hline 20292 \end{array}$$

Овде је у првом почесном производу најнижа цифра, која је од нуле различита, осам, која има месну вредност 100, и ако је она постала множењем с десетицама множитељевим; она дакле не значи „јединице истога реда кога и цифра множитеља с којом се множило.“ — У I. делу Аритм. у зад. 12. §. 3. помиње се „билиун,“ а нигде се не казује, шта је то билиун. Та се погрешка не би десила, да је у §. 3. усвојена рационалнија подела декадних јединица на класе по 6 места (а не по 3), јер би тада прва класа обухватила милиуне, друга билиуне, трећа трилиуне итд., а свака би класа имала своје јединице, десетице, стотине, хиљаде, десетице хиљада и стотине хиљада.

У §. 24. Аритм. I. део механички су преписани ови погрешни примери:

$$\begin{array}{l} 283,0 : 10 = 283 \quad 373,00 : 100 = 373 \\ 17,549 : 100 = 17,549. \end{array}$$

У §. 25. стр. 44. није добро речено „да се у остатак спусте десети делови дељеникови,“ јер то нису десети делови дељеникови, већ десети делови јединице.

У I. делу Геометрије у §. 119. напомиње се, да је „задатак е) двозначан.“ Да су преводиоци покушали да реше тај задатак, лако би се уверили, да он може имати 4 решења, а не два, и да према томе није двозначан.

У другу врсту погрешака долазе погрешни преводи који показују и стварно неразумевање и незнање језика. Ево примера и за то.

Што се „höhere und niedrigere Rangzahlen“ називају „јединице вишега и нижега реда,“ то није погрешно, и ако су бољи изрази „декадне и децималне јединице,“ али не ваља што се иста реч „Rangzahl“ преводи у §. 3. са „ред бројева,“ а у §§. 20. и 25. са „бројни ред“ и „редни број,“ јер „ред бројева“ или „бројни ред“ значи „Zahlenreihe,“ а „редни број“ каже се „Ordnungszahl“, а ни једно ни друго не значи „Rangzahl.“ — У §. 48. под в) у I. делу Аритм., где се говори о изналажењу најмањег заједничког садржатеља, стоји ово: „пошто се најпре изоставе они бројеви, који се у већима садрже без остатка, извлаче се једно за другим прости чиниоци заједнички најмање двама од бројева, који су остали, и то се продужи дотле док се на тај начин не добију више простих бројева.“ То се место у оригиналу завршује овако: „bis zuletzt nur mehr relative Primzahlen zurückbleiben,“ што ће рећи „док не остану сами релативно прости бројеви,“ а не „док се не добију више простих бројева.“

У §. 63. зад. 23. преведен је погрешно. Тај задатак гласи у оригиналу овако: „Ein freifallender Körper legt in einer Sekunde 4'9 m, in zwei Sekunden 19'6 m, in drei Sekunden 44'1 m zurück“ итд., а преведен је овако: „тело, које слободно пада пређе у првој секунди 4'9 m, у другој секунди 19'6 m, у трећој 44'1 m“ итд. Као што се види, превод је погрешан и по граматичи и по физици.

У §. 66., где се говори о преображавању пропорција, изводе се нека правила која вреде за све пропорције, а нека од тих вреде само за пропорције „gleichartiger Zahlen.“ Преводиоци нису добро уочили ту разлику, јер помињу само бројну пропорцију и пропорцију количина. Према томе нису им тачна правила под 1.) 4.) и 5.). Нека се узме каква било пропорција количина, на пр.:

$$4 \text{ m} : 2 \text{ m} = 8 \text{ дин.} : 4 \text{ дин.},$$

онда за њу не вреди правило под 1.) по коме се могу спољашњи чланови међу собом да промене, јер би се том променом добила апсурдна пропорција:

$$4 \text{ дин.} : 2 \text{ m} = 8 \text{ дин.} : 4 \text{ m}.$$

У §. 71. подаци за задатке 29. 30. и 31. вреде за аустријски златан новац од 20 круна и 10 круна, а за српски златник и златицу требало је променити податке. Српски златник има, по закону о српским народним новцима од 10. дец. 1878. год., тежину од 6'45161 грама, а не 6'775 а златица је законом прописана тежина 3'22580 g те према томе у 328 комада златица има 952'2 g чиста злата, а не 1 kg. као што се каже у задатку 31. — У истом §-у, у прим. 32 помиње се „нови сребрни новац,“ а у §. 66.

у П. делу Аритм. (задатак 9) помињу се „нови бронзани новци;“ то има смисла у аустријском уџбенику, јер Аустро-Угарска има нов сребрни и бронзани новац, а у преводу је требало казати да подаци вреде за аустријски нови новац.

Загонетно ми је, како су преводиоци могли написати оваку бесмислицу у зад. 7. §. 75.: „при једној утакмици неко добије за свој напредак од 1152 дин. само 768 дин.; колико је он % изгубио?“ Тај задатак гласи у оригиналу овако: „Bei einem Concourse erhält jemand für seine Forderung von 1152 fl. nur 768 fl.; wie viel % beträgt der Verlust?“ То значи, да се неки дужник, који је пао под стечај, поравнао са својим повериоцем, плативши му за његово потраживање од 1152 фор. само 768 фор. Овде реч „конкурс“ не значи „утакмица“, нити је „Forderung“ напредак.

У П. делу Аритм., у одељку о „рачунању непотпуним бројевима“ реч „verbürgt“, која значи „закључено“, преведена је погрешно речју „прикривено“; „verbürgt“ долази од „bürgen“ = јемчити, а преводилац је по свој прилици мислио, да долази од „bergen“ = крити. Значај речи „verbürgt“ требало је у осталом и по смислу видети, јер је јасно да у збиру непотпуних сабирака последња цифра није поуздана (а не „није скривена“), кад се сабирци — занемаривањем неких децимала — скрате на једнак број десетних места. — У истом §. 39. нетачно је преведено и упутство за сабирање и одузимање непотпуних бројева, јер се дати разломци не скраћују „на толико децимала колики је број у онога који мање има“, него на онолико „als in jedem verbürgt sind“. Нека се за пример узме задатак 4. на стр. 47.; у том су задатку дата 4 непотпуна сабирка и потпун број 3·5. Према упутству преводиоцима требало би и она 4 сабирка скратити на један децимал, а баш то не би било добро. Да је преводилац разумео ону напомену код тог задатка: „потпуном се броју 3·5 могу додати с десна нуле“, онда би видео, колико су му погрешна и она упутства под 1.) и 2.) у истом §-у.

На стр. 49. у П. делу Аритм. каже се, да се у производу „не сме занемарити последње место“, а у оригиналу се за ту цифру каже, да је „nicht verlässlich“ што значи „непоуздана“; та баш из тога, што је та цифра непоуздана, пре би се смело закључити да би се она могла занемарити, а не да се „не сме занемарити.“

У трећу категорију долазе оне многе погрешке, учињене из више журбе и непажње.

Тако се у П. делу Аритм. изводи у §. 3. правило о додавању броја збиру или разлици, а у §. 4. правило о додавању збира каквом броју; та се два правила у српском преводу не разликују, јер се оба казују истим речима: „број се сабира са неким збиром итд.“

У §. 6. у П. делу Аритм. под 2) стоји ово: „од једног се броја одузимање каква разлика итд.“, а треба место речи „разлика“ да стоји „збир“. Одмах за тим у новој алинеји каже се погрешно и ово: „кад од броја 15 одуземо 5 + 4 добијамо 5, ишли напред итд.“ а треба да се каже: „кад од броја 15 одуземо 5 + 4, добијамо 6, ишли назад итд.“

У §. 37. у П. делу Аритм. под d) није казано у преводу, да вишечлани израз, који се коренује, мора бити „уређен“.

У §. 33. исте књиге у зад. 1. стоји „квадрирај и испиши ове бројеве.“ а треба „квадрирај и испиши квадрате ових бројева“.

У одељку о „рачунању непотпуним бројевима“ речи „geräufbare Genauigkeit“ погрешно су преведене речима „приближна тачност“.

У §. 38. написано је, да се „код сваког непотпуног, мерењем добијеног броја, мора узети итд.“ а треба да стоји „може узети“. И у напомени се погрешно каже: „пошто је код скраћених бројева итд.“ јер треба: „да би код скраћених бројева итд.“

У §. 40. у алинеји која се почиње речима „кад се напише множитељ итд.“ последња реченица: „што лежи на месту јединица“ треба да гласи овако: „испод које се налазе јединице множитељеве.“

У §. 75. у напомени под 2) казује се како ваља решавати једначину у којој се налази квадратни или кубни корен непознате, што је нејасно преведено овако: „ако у каквој једначини дође „пред“ безпознатом квадратни или кубни корен итд.“

У I. делу Аритм. прва реченица у §-у 12. треба да гласи овако: „одузимање је супротна радња сабирању,“ а не „сабирање је супротна радња одузимању, јер се тумачи, шта је „одузимање“.

Иста таква погрешка налази се у §. 22. где прва реченица треба да гласи: „дељење је супротна радња множењу а не „множење је супротна радња дељењу“.

У §. 28. погрешно је преписано, да је „метар 1000835-ти део од четвртине земљног меридијана“, јер треба 10000835 место 1000835.

На крају истог §-а изостављена је важна напомена о финоћи златних и сребрних легура.

У §. 29. под в) каже се, да у Србији има бакарне монете од 0·20 дин., међу тим у нас нема таквога новца.

У §. 37. под 5.) у I. делу Аритм. написана је у оригиналу оваква једначина:

$$5724 = 999.5 + 99.7 + 9.2 \\ + 5 + 7 + 2 + 4$$

тако, да се у првом реду налазе само они чланови, који су дељиви бројем 9, а у другом реду је збир цифара датог броја, па се према томе зна шта хоће да се каже речима „der erste Bestandtheil“. А у преводу су сви чланови на десној страни поменуће једначине у једној врсти, те се с тога не зна које је „први део“.

То се исто понавља под 7) у §. 37.

У §. 38. тумаче се прости чиниоци једнога броја као бројеви, који међу собом помножени дају тај број; овде је изостављена реч: прости (бројеви).

У §. 39. говори се о извадажењу највеће заједничке мере за два или више бројева; па је погрешно казано: „кад бисмо горњем производу додали још који чиниоци“; место „додали“ треба „помножили“.

У §. 49. каже се на два места, да именитељ казује „на колико је делова подељена јединица“, а треба казати „једнаких делова“.

У §. 57. налази се ово неразумљиво место: „кад је исти множеник, производ се узима у истом односу, у ком стоје и множитељи; хтело се рећи, да производ опада у истој мери као и множитељ“.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

У §. 60. зад. 4. стоји ово: „Ein Zwanzigfropenstück wiegt $6\frac{286}{369}$ g“, што је преведено овако: једно парче сребра тежи $6\frac{386}{369}$ g.“

У §. 61. упутство за претварање коначног десетног разломка у обичан погрешно гласи у преводу: „коначан десетни разломак претвара се у обичан, кад се његови децимали узму као цео број и напишу за бројитеља а потпише са за именитеља број, који показује најмање делове десетног разломка.“ Према томе изгледа, да се претварање на пр. разломка $3\cdot25$ добија обичан разломак с бројитељем .25, а тако не треба да буде; па ни именитељ 100 не показује најмање делове десетног разломка.

У зад. 31. §. 71. погрешно је стављено питање: „копика је вредност дуката у динарима,“ јер треба место „динарима“ да стоји „златицама.“

У зад. 10. §. 78. помињу се и $3\frac{1}{2}\%$ и $4\frac{1}{2}\%$, а не ваља ни једно ни друго, јер треба да стоји $4\frac{1}{5}\%$.

У I. делу Геометрије у §. 4. погрешно је, што се крајње тачке на коцканим ивицама називају „рогљеви“. У оргиналу стоји „Eckpunkt“, а то није рогаљ, него тачка.

У §. 12. под 2) речи „zwei von einander verchiedene Gerade“ значе „две праве (а не линије) које се не поклапају“, а не „две разне линије.“ — Мало ниже написано је: „одреди две тачке и спој их правим линијама“, а треба „правом линијом“.

У §. 13. каже се у преводу, да се неограничена права може сваком њеном тачком поделити на два дела, и да се сваки део од те тачке *ма у којем правцу* безгранично протеже.“ Речи, које сам подвукао, погрешно су преведене, јер у оргиналу пише: „mit nach einer Richtung“ што не значи „ма у којем правцу“.

На завршетку §. 13. каже се: „mit einer Strecke zu bezeichnen“, што је преведено овако: „тако исто ако кредом повучемо црту“.

У §. 14. место „ако се положи две дужи“ треба да стоји „две једнаке дужи“.

На сл. 8. треба да су пренесене 3 једнаке дужи по 3 cm; међу тим је прва дуж 3·3 cm, а друга и трећа по 2·7 cm.

У §. 20. није речено да се дуж OA, која се обрће око тачке O, налази увек у истој равни.

У §. 22. каже се у оргиналу, да се два једнака лука истог круга могу положити један на други тако, да им се поклапају крајње тачке, и да се тада морају поклонити и тетиве тих лукова, као дужи ограничене истим крајним тачкама. А ево како то место гласи у преводу: „кад су два лука неког круга једнака, онда се њихове крајње тачке морају поклонити па према томе и одговарајуће тетиве и сечице“. Пре свега, два лука истог круга могу бити једнака, али се за то не морају поклапати; у оргиналу се каже „да је могућно два једнака лука довести у такав положај да се поклапају“, а сем тога се у оргиналу и не помињу сечице, јер њихово поклапање не значи ништа. — Исто је тако непотпуно и обрнуто правило.

У §. 32. у четвртој врсти с почетка место речи „тада расту кружни луци“ треба да стоји „тада расте и кружни лук, који описује друга крајња тачка.“ —

У истом §-у каже се „кад су центарни углови AOB и COD једнаки међу собом, то су и луци AB и CD међу собом једнаки, јер они припадају истим угловима“.

У опису угломера није казато оно што је главно: „да је полукруг подељен на степене“.

На стр. 25. у §. 38. зад. 2.) каже се да „угао α има 98° а тако исто $m = 110^\circ$; кад је тако исто, онда треба да је и $m = 98^\circ$.“

У §. 39. стоји: „непаралелне линије морају се сећи на оној страни, где је збир супротних углова мањи од $2R$ “; овде се мора казати: „збир супротних углова“.

У §. 40. изостављено је правило: „ако су две праве пресечене трећом тако, да су два наизменична угла једнака, онда те праве морају бити паралелне.“ У дефиницији хипотенузе (§. 50.) није казато, да се тако назива страна „наспрам правог угла“.

За тачке A, B и N на сл. 44. каже се у оргиналу, да „тачка N има од A и B неједнаке раздаљине AN и BN“. То је место замењено у преводу овим плеоназмом: „тачка A и B су сад неједнако раздаљене од N, јер AN и BN нису једнаке“. У реченици, која долази одмах за тим, доказује се неједнакост дужи AN и BN.“ па се с тога та реченица почиње речима „дспн der Winkel итд.“ а у преводу се каже „сем тога“ итд.

На стр. 41. под 4.) место „половине треба „средине“.

Правило под 1) у §-76. треба да гласи овако: „у равностраном троуглу свака је висина уједно и симетрала једне стране и једног угла“.

У §. 81 зад. 2.) место „повуци тетивне симетрале“ треба „повуци две тетивне симетрале“.

У §. 82. речи „mit demselben Halbmesser“ не значе „његовим полупречником“, већ „једним истим полупречником“, који не мора бити једнак с полупречником датог лука; тај полупречник може бити и непознат, па се ипак може лук преполовити.

У §. 91. изостала је реченица: „da auch AM'O ein rechter Winkel ist so, ist auch AM' eine Tangente desselben Kreises“. Ова реченица није смела изостати због логичне везе са следећом: „из једне тачке дате ван круга могу се дакле повући две дирке“.

У §. 119. налази се ова реченица: „Sind unter den Bestimmungsstücken die beiden Paralleseiten gegeben“, што значи: „ако се међу подацима, који одређују трапез, налазе обе паралелне стране“, а не „ако су дати саставци који га одређују и то: обе паралелне стране“; по преводичевој стилизацији изгледа, да је трапез одређен и онда, кад су дате обе паралелне стране“.

У правилу о збиру свију углова у многоуглу место „по 4 права“ треба „по 2 права“.

На крају §. 127. изостало је ово: „Dieser Punkt heißt der Mittelpunkt des regelmäßigen Polygons. Man findet ihn, indem man zwei aufeinanderfolgende Vielecks-winkel halbiert“.

У §. 129. „Halbierungslinien“ преведено је погрешно са „преполовљене линије“.

У §. 137. место „и на сваком крају пренеси итд.“ треба „и на сваком крају итд.“

У II. делу Геометрије у чл. 3. није казато, да је на сл. 2. $AG = AB$.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У чл. 31. каже се: „да се последња цифра производа 2 може изоставити, јер не утиче на поправку;“ а у оригиналу се вели, да она „ниг негг зиг Соггестур верwendet werden фанн“ што значи да се она може употребити за поправку, јер може и да утиче на поправку.

На стр. 22. ред 9. озго место „полупречник“ треба „пречник.“ У истом чл. 34. погрешно је речено, да се последње место производа 28·2744 корекције ради може изоставити; а у оригиналу се опет каже да се та цифра може „зиг Соггестур верwendен.“

У §. 44. место „да бисмо боље одредили два слична троугла“ треба казати „да бисмо одредили знаке сличности два троугла,“ јер се и у оригиналу каже: „ни die Merkmale зи бестимен“ у истом члану реч „gleichförmig“ погрешно је преведена са „непосредна.“

У чл. 75. није добро изведен доказ о величини нагибног угла праве према равни. Ту се тврди да је на сл. 50. $BE > BC$ зато „што су у троуглима ABE и ABC по две стране једнаке али су треће неједнаке.“ Међу тим је страна $BE > BC$ с тога, што је у правоуглом троуглу BCE хипотенуза BE , а катета BC . Тек из те неједнакости излази, да троугли ABE и ABC нису подударни, и да је тада наспрам стране и већи угао.

У чл. 83. изостављена је реченица; eine Ecke, in welcher alle Winkel gleich sind, heißt gleichwinklig.“

У чл. 97. речи „gleich viele congruente Flächenstücke“ преведене су погрешно овако „више једнаких делова површине.“

У чл. 98. реч „Schlußfolge“ не значи „последница из закључка.“

У чл. 102. место: „површина коцке једнака је трећем степену једне стране“ треба „запремина коцке једнака је трећем степену једне ивице.“

У чл. 128. зад. 23. место „гвоздена купа“ треба да се каже „гвоздена, равнострана купа.“

У чл. 139. каже се да је „доптина површина четири пута већа од површине највећег круга,“ а треба „већег највећег круга;“ и у оригиналу стоји „des größten Kreises derselben.“

У чл. 141. каже се, да је „тетраедар ограничен трима равностраним троугловима,“ међу тим он има 4 стране. У истом члану речи „ebenwinklig fann“ преводене су овако: „још мање не може се.“

У таблица специфичних тежинâ на стр. 93. није казата спец. тежина слонове кости и растовине, а ти су подаци потребни за задатке под 10 и 12 у чл. 146.

У погледу нотације и научних термина учињене су неке омашке, које су се могле избећи, да су преводиоци били пажљивији и да су радили у договору. Тако на први поглед пада у очи, да се у I. књизи Аритметике децимали одвајају од целих десетном запетом, а у II. књизи Аритметике и Геометрије десетном тачком. — Миријаметар бележи се у оригиналу оваку: „m,“ а преводиоци се служе знаком „Mm.“ — Даље пишу недоследно „дециметар“ и „десиметар,“ „дециметар“ и „сантиметар,“ „право пропорционалне“ и „управно пропорционалне,“ „мешовит број“ и „мешан број“ „особни бројеви“ и „обични бројеви,“

„Raumgebilde“ називају и „просторни ликови“ и „просторне слике,“ угао од 180° називају и „раван“ и „положен,“ а „равнокрак“ троугао назват је у једном задатку „једнакокрак.“

Крупних правописних и граматичких погрешака нисам нашао, али сам запазио да се преводиоци служе неким облицима, који се чују само у вулгарном говору. Тако на пр. пишу „до у бескрајност,“ „од по 60° ,“ „класа са по три места,“ „од по 100 dm^3 ,“ комади „од по 5 дин.“ — Највише пада у очи неправилна употреба предлога „са,“ на пр. „мерити са мерним штаповима,“ „означити са знацима,“ „напуни с водом,“ „делив са производом,“ „делив с јединицама“ „представити са бројном размером“ „поделити са Лудолфовим бројем,“ „означити са писменима“ итд.

По жељи Главног Просветног Савета прећи ћу мљком преко несугласица између наставног програма и распореда наставног градива у овим уџбеницима, и нећу казати своје мишљење о методичној страни њиховој. У осталом види се из свега што сам до сад казао, да г.г. преводиоци нису дорасли за овакав посао, и да се њихов превод Мочникових уџбеника не може препоручити за наше школе.

Захваљујем Главном Просветном Савету, што ми је и овом приликом поклонио своје поверење.

26. Априла 1897.
Београд

Стеван Давидовић
проф. војне Академије

Реферат г. Тине гласи:

Главном Просветном Савету

Част ми је поднети Савету реферат о преводима Мочникових уџбеника за „ниже гимназије“, које су приредили г. г. Ђока Анђелковић и Драг. С. Обрадовић, и за „за ниже гимназије“ од г. г. Коста Стојановића и Јаћима Н. Стевовића. ССБр. 42 и 43 од 13. и 17. Марта ове год.

Преводиоци су овим својим радом изишли на сусрет ранијој одлуци Главног Просветног Савета: да се кроза целу средњу школу математичка настава изводи по Мочниковим уџбеницима. Та је одлука донесена према рефератима г. д-р. Богдана Гавриловића, професора Велике Школе, а и потписатога, а главни разлог у њима за усвајање био је: тежња ка јединству наставе.

Преводиоци су, нема сумње, пратили рад саветски, дакле су морали знати за тај разлог, који је претегао при одлучивању, па према томе била им је дужност да га изведу у дело. Задатак им је био знатно олакшав, јер су пред собом имали преводе Мочникових уџбеника за више разреде и одзиве о њима.

У место да се користе њима, преводиоци су истакли у својим радовама сваки своју оригиналност, те је жељено јединство заменила шарена разноликост, која се документује и у терминима, и у начину бележења и — што је најгоре — у начину исказивања правила. Па не само да се два преводиоца разликују, него је и један исти преводилац — често и на истој страни, у истој реченици — сам себи недоследан.

Примера за то има и сувише; да не морим Савет набрајањем, навешћу само неколико:

У Аритметици: у I. д. рачуна се, множи и дели с бројем, у II. д. све се то врши просто *бројем* (без предлога, као што и ваља, *ablat. instrumenti*); у I. д. вршиоци рачунских радња носе наставак *тељ*, у II. д. измешано је тако да на истој страни (стр. 15. § 15) налазимо: „*чинитељ*“, „*сачинилац*“, „*изложитељ*“, „*изложилац*“: у I. д. је; „*умаљеник*“, у II. „*умалимак*“ (али то не смета да после њега дође: „*множеник*“ и „*дељеник*“); у I. д. унесена је десетна *запета*, у II. д. задржана је десетна *тачка*, у I. д. бројеви су „*уравно*“, а у II. д. „*ураво*“ сразмерни (верно Димића преводу); у I. д. разломачка црта час је коса, час хоризонтална, у II. д. само је хоризонтална (дуна ваља, ово је овако и у оригиналу).

У Геометрији: у I. д. *Geбіде* (облици) час у „*слике*“ час „*ликови*“ (ово друго је верно Давидовића преводу), а у II. д. час у и фигуре „*ликови*“ (и то само у II. одељку, у III. се преводиоцац предомислио, те окренуо у „*слике*“); у I. д. пише се поред „*дијагонала*“ још и „*делтојид*“ и „*тетраједар*“, а у II. д. поред „*делтоид*“ и „*тетраједар*“ стоји и „*дијагонала*“, (али се потраде и по која дијагонала, на пр. на стр. 7.); у I. д. пише се: „*деси*“ и „*санти*“, у II. д. „*деци*“ и „*центи*“ као у Аритметици I. д. ма да се промакне и по које „*санти*“, (на пр. на стр. 53); у I. д. стоји: „*ступњи*“ (а и „*ступњеви*“) и „*минути*“, у II. д. „*степен*“, а по који пут и „*минуте*“ (стр. 26. зад. 40.)

Најгоре је прошла једнакост. Неки су бројеви „*равни*“ један другоме“, неки опет „*једнаки*“ један са другим“, а трећи „*једнаки*“ један другоме“, тако да и оваквих реченица: „Аво ли је умалимак *једнак* са умалитељем разлика је *равна* нули“ (А. II. § 6). Ту је збиља мука изабрати: друго је једино добро, али је опасно; прво и треће је краће, али није добро. На послетку од два зла бира се мање, а то је треће, само ваља бити доследан. Смешно је писати „*равно* нули“ поред „*једнакокрак*“ и „*једнакостран*“ као што је то у II. д. Аритметике.

И поред оволиког разликовања и недоследности, преводиоци су се ипак сложили у једној тачки: да доследно усвоје погрешку.

Још прошле године кроза Мочникове учбенике за више разреде унесен је стран термин „*пропорција*“, којим је истиснут српски термин „*сразмера*“. Ја сам одмах протестовао, али сам добио одговор да тако мора бити, јер је „*сразмера*“ исто што и „*размера*“ и да не може поред ње опстати да значи други појам. За доказ наведен је пример „*веза*“ и „*свеза*“.

Наведени пример не вреди као доказ, јер речи „*веза*“ у Вука и нема. А да се лајички не препцремо, навешћу стручњачко гледиште: „Предлог *са* или *су*, или *с* показује да је неко или нешто спојено или у друштво с оним што значи други члан сложене основе“ (Српска граматика Стојана Новаковића, I, целокупно издање 1895. стр. 138.)

Не надам се да ћу доказима убедити присталице звучне „*пропорције*“, ма да сам и јер сам то покушавао, те с тога апелујем на Главни Просветни Савет и молим га да — као највише просветно тело у Краљевини — претресе овај спор и да пресуди: *може*

ли се прогонити један термин, који није погрешан и који живи у устима генерација, дакле је употребом освећан? И ако нађе да то не може бити, онда молим Савет да својим ауторитетом зајемчи „сразмери“ право грађанства.

Скрупулозност у избегавању синонима за разне појмове, која је овде била сувишна, могла је наћи себи прави предмет у другом једном термину, који се поодавно увукао у нашу школску књижевност и на који сам ја обратио пажњу прошле године (у Наставнику, приликом појаве Давидовићевог превода.) То је термин „*напоредни*“, придат појму коресподентних углова (*Sebenwinkel*), пошто постоји његов синоним „*упоредни*“ за други појам (за *Nebswinkel*). Преводиоци се нису користили овом напоменом, јер су задржали термин „*напоредни*“, и ако сам предложио био нов термин „*узастопни*“, за који сам доказивао да тачно одговара појму коресподентних углова. Не прегендујем да се он мора усвојити, али га поново предлагам као бољи и од „*напоредни*“ и од „*одговарајући*“ из ранијих удбеника.

Сем ових погрешака против васпитних начела има и погрешака у превођењу.* Пошто је први референт саветски, г. проф. Давидовић, о њима исцрпно говорио, то се могу оставити на изјави да и сам усвајам све напомене г. Давидовића у том правцу.

Једина боља страна понуђеним учбеницима јесте стил, који је довољно лак и гибак, изузев II. део Аритметике, где има и неспретних реченица. Незгодно је само што се местимце обе ове стилске особине између у говорну небрежљивост те ремете удбеницима ону озбиљност, коју ни једна школска књига не сме да изгуби. Томе се само још придружује по који сумњив или двосмислен израз, који ученици могу злоупотребавати (згодан, протезање, кривоповерхинаст, извадити м. испрести воду, дизање на квадрат и ти.)

Језик је у преводима чудновата смеша од пуризма с једне и грубих погрешака с друге стране. Поред „*помостити*“ и „*помост*“ има: „*површина* двају слична троугла“ (Г. II. стр. 32.) и „*површина* двају дана квадрата“ (Г. II. стр. 8.); поред „*раздаљен*“ и „*наспраман*“ наћи ћемо; „*два лука*... положени један на другог“ (Г. I. стр. 12.), „*кад би смо полагали те угле један на другог*“ (Г. I. стр. 16.), „*два круга који немају никакво заједничко средиште*“ (Г. I. § 93); поред „*цифарног*“ (ма да мало даље избија: „*двоцифрен*“ и т. д.) има: „*хоризонталан*“, „*фактори*“ (А. I. ст. 30.); поред: „*једнакокраки*“ и „*једнакострани*“ јавља се: „*употребљује*“ (А. II. § 43.) „*дазвољено*“ (А. II. 44*), „*следећи је*“ (А. II. §. 42. 62. и 62. зад. на стр. 75.) и т. д.

Ортографских је погрешака мање, ма да се ипак могу наћи примери: „*једанајест*“, „*дванајест*“ (А. I. § 3. ад. 7.), „*за први (x) девет бројева*“ (А. I. § 2.), „*наоди*“ (Г. I. § 17.), ораја (А. II. стр. 77. зад. 85.), „*ниједну*“ (м. ни једну. Г. II. § 132).

Али је за то опет штампарских погрешака много. Изостављени су читави ступци у задацима (А. I. стр. 11. зад. 4.), одштапава се „*призма*“ место „*купа*“ (и

* Овај је израз промењен према нарочитом захтеву референтовом.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

то у наслову; Г. П. § 126.), смењиван је курсив обичним слогом (Г. П. § § 8., 12. и 25), а да и не говорим о ситнијим штампарским погрешкама, којима издање књиги.

На свему се послу огледа нека журба, коју ја не умем објаснити, а која се не може оправдати. Та журба и јесте главни разлог што је ово издање овако несређено.

Прему свему наведеноме мишљења сам да се ови преводи Мочникових уџбеника, у овом издању, не могу употребити за школске уџбенике.

Преводиоци би могли придати друго, попраћено издање, користивши се најпре напоменама референта.

Ако би преводиоци пристали на прештампавање, слободан сам препоручити им да бар у правилима очувају ону предизност и елегантност, којом нас је васпитавао наш заједнички учитељ, г. Димитрије Нешвић.

Благодарим Савету на поверењу, којим ме је одликовао.

12. маја 1897.
у Београду

Петар А. Типа
професор П. беогр. гимназије.

Саслушавши ове реферате Савет је одлучио: да се Мочникови уџбеници за ниже разреде средњих школа у српском преводу Ђ. Анђелковића, Драг. С. Обрадовића, Коште Стојановића и Јањима Н. Стевовића могу употребити као привремени у нижим разредима оних средњих школа наших, у којима се у вишим разредима употребљавају уџбеници од истог писца. Преводиоци пак биће дужни одмах исправити све стварне: језичке и штампар-

ске погрешке и приложити исправке уз књиге на засебно штампаноме листу.

Г.г. референтима, у име хонорара за реферовање, одређено је и то г. Давидовићу осамдесет (80) а г. Типи шесет (60) динара.

IV

Према писму г. Министра просвете и црквених послова од 15 јануара ове године, ПБр. 594, а у вези с претходном тачком овога записника, Савет је одлучио: да се „Математика од Шрам-Шислера“ без књиге о Задацима може прештампати и употребити као привремени уџбеник у нижим разредима оних наших средњих школа, у којима се не употребљавају Мочникови уџбеници.

V

Према писму г. Министра просвете и црквених послова од 15. јануара ове године, ПБр. 593, којим се пита Савет за мишљење о прештампавању Рачунице од Мих. Михайловића, у вези с претходним двама тачкама овога записника Савет је одлучио: да „Рачуницу за ниже разреде гимназија и релака“ од Мих. Михайловића не треба више прештампавати нити употребљавати као уџбеник у нижим разредима средњих школа јер су примљени за уџбенике Мочникови и Шрам-Шислерови уџбеници.

С овим је завршен овај састанак.

НАУКА И НАСТАВА

Белешке о литературном образовању и предавању поетике у гимназији.

I

Народном језику дато је у нашим средњим школама врло угледно место: њему је посвећен највећи број часова. Тако и треба да буде. Значај овога предмета за опште образовање, којему се основа полаже школовањем у гимназији, признају сви, па се за то и тражи да народни језик буде средиште целокупне наставе у средњим школама. Што је код других правило, није ни могло, ни смело бити код нас изузетак.

Па и покрај свега овога изгледа да резултати, који се постизавају учењем народног језика, нису ни приближно такви, да бисмо могли бити њима задовољни, имајући на уму његову улогу и

задаће појединих му огранака у средњешколском образовању. Научити ученике да правилно читају, пишу и говоре; упознати их са законима народног језика и излагања, са његовим говорним благом и најважнијим творевинама народне литературе — такав је, по Шилеру, задатак, којему има да одговори настава из народног језика. А она га, бар како данас стоје ствари, не достиже у оној мери која би одговарала и месту које му је дато и броју часова који су му програмом одређени.

Недовољна писменост наших гимназиста, па чак и оних који успеју добити сведоштво о положеном испиту зрелости, само је један од недостатака, који нас упућују да тврдимо, да настава народног језика није у нашим гимназијама постављена на здраву основу, ма да је овом предмету дат довољан број часова, да се постигне што му је програмом у задатак стављено. Много је осетнији од њега слаб мџр наше

интелигенције да самосталним читањем, усавршујући своје стручно образовање, надокнађује и празнине у свом општем образовању. Што се у нас мало чита што читати ваља, највише је крива наша средња школа, која је промашила једну од својих најважнијих задаћа, кад није успела, поглавито правилном наставом народног језика, развити у својих ученика љубав према читању.

А шта тек да кажемо за литерарно образовање, које је такође једна и то најважнија међу задаћама наставе из народног језика? Има ли кога међу позванима који би смео с разлогом тврдити, да наши свршени гимназисти располажу бар оним знањима, која су им неопходна за даљи рад на усавршавању свога литерарног образовања? Одговор на ово питање — мени се бар тако чини — неби могао бити позитиван. И кад ствар тако стоји, није ли онда преко потребно поразмислити мало о узроцима, због којих се не постижу бољи резултати учењем овако значајног предмета, као што је народни језик?

Не мислимо опширно говорити о овим узроцима. Дотицаћемо их се доцније само у толико, у колико је то потребно, да боље објаснимо начин, на који би се, не мењајући данашњи програм, могао радити у VI разреду гимназије, па да се учењу потетике — а и она је један и то врло важан огранак у настави народног језика, обезбеде успеси бољи од ових који се данас постижу. За то ћу само у кратко нагласити, да је недостатак јединства у раду један од најпосреднијих узрока славим успесима и у настави народног језика. А ако игде, оно је баш овде врло потребно, управо неопходно.

У нашим се гимназијама врло неједнако предају поједини огранци, који тек скупа чине целину, наставу народног језика. Ово долази отуда, што програмом није детаљисано шта и како да се ради у појединим разредима. Пошто нема тачних упустава, како да се предају, према прописима методике, поједини огранци народног језика, наставници раде сваки према своме схватању и умењу. И онда рад није и не може бити увек ни једнак, ни правилан. Да се ова неједнакост у раду избегне, једини је начин: према јасно обележеној сврси, која се целином хоће да постигне, обележити зависност појединих огранака у настави народног језика, указати потребу јединства и показати како да се она постигне тачним означавањем и обима у коме треба сваки поједини огранак да се предаје и метода којих се ваља држати у предавању.

Опште је усвојена истина, да је средњим школама задатак поставити широку основу за опште образовање и пробудити у својих ученика вољу да

не престају доцније, стручно се спремајућа, радити и на његову усавршавању. А општем је образовању, како ју је лепо обележио проф. Карјејев у неколиким својим новијим публикацијама*, сврха: помоћи ученицима да створе себи јасне и правилне погледе на свет, појаве у њему и зависност међу њима. (Weltanschauung, мирозерцание). При томе се не сме губити из вида да ови погледи, пошто ученици припадају своме народу, треба да буду обогаћени знањем свих оних погодаба, физичких и историјских, које су допринеле чиме било да се створи карактер народни.

Двојаки су, дакле, елементи општега образовања: *народни* и *човечански*. Међу првима је најважнији матерњи језик са свима својим огранцима. Није он важан само с тога, што служи као најпозресније средство, да се општем образовању да национална боја, него је управо и најзнатнији део његове садржине. Ма да је чисто национално-васпитнога карактера, матерњи језик је од велике користи и по опште човечанско развиће. Изучавање појединих огранака матерњег језика помаже ученицима да што боље усвоје методе аналитичну и синтетичну; познавање угледних дела народне књижевности од велике је помоћи ученицима, ако се хоће да се у њих развије способност јасног изказивања својих мисли; сликање позитивних и негативних страна живота у песничким дедима и непрестано стицање ученика да прве одобравају а других да се грозе мора утицати благотворно на њихову моралну природу, постичући у њима морална осећања, која их потом, прешавши у навик, упућују зла да се клоне, добру да теже; и, на послетку, познавање народне песничке књижевности развија код ученика естетички укус.

А зар је то мада корист?

Нико није боље, чини ми се, обележио национални значај изучавања литературе од познатог дидактичара Willmann-а. Уметничке творевине, језиком на видик изнесене, пуне се поуке, које се у настави могу врло корисно употребити. Оне су споменици не само језика, него и народнога духа, и с тога се преносе с пуно пијетета од покољења покољењу; по њима се најпоузданије може одмерити, колико је неки народ одмакао у способности да престави у лепо облику што је опште човечанскога у његову мишљењу и осећањима. И за то баш ова дела и чине језгро народне књижевности.

„Као што поезија, вели Willmann, којој посматрање даје живота, а машта — полета, пружа, услед тога, нову свежину језику, који би, лишен днев-

* Письма къ учащейся молодежи о самообразовании.

ном употребом своје звучности, отупно; исто тако уноси она у цео живот свеже и одушевљене елементе, који не допуштају да отму маха материјални интереси. Красан је задатак уметности у опште, па и поезије на по се. Она уздиже мишљење изнад онога што је обично; упознаје нас са светом осећања, мисли и слика; прави пута идеалном полету духа. Разнолики су и облици, у којима се огледа радња песничка, и пространо је поље поезије. На расположењу су јој: обиље дела и облика епских, драмска средства којима се изазива сажаљење и страх, одушевљени и слатки звуци песме, јачина изрека пуних мисли, снага говорничка, драж и окретност невезаног слога, којим се прича, описује и поучава.

Поезија прве за себе градиво из света спољашњег и унутрашњег, те нам ствара могућност да видимо спољашње предмете са њихове унутрашње стране, по што их износи у облицима, који се стварају помоћу посматрања. На тај начин додирује поезија у много тачака и душевни живот: песничке слике, узете из области мисли, оживљују везу између духа спољашњег чулног света, а осећања и мисли, које су скривене у тим сликама, везују их за унутрашњи свет. Поезија мамчи и вежба духовно око да посматра те слике; због савршеног облика песничка се дела лако памте, те се тако њима крпеи памћење; обликом и садржином забавља дух и васпитава укус; представљајући догађаје и стања који су променљиви, буди поезија интересовање, шта више потстиче клонули дух да запази пре свега шта је у опште интересно; износећи на видик у живим сликама бол и веселост, тугу и жалост, страховања и надања људска изазива и развија осећања саучешћа; дајући израза осећањима разне врсте и јачине, које и сами осећамо читајући их, поезија утиче на ту страну наше природе и доприноси, да лако подлежемо осећањима, којима она даје облик, крпеи сродне црте у души човечијој и чини те је она пријемљивија за све идеално и узвишено. У лепој су књижевноти елементи, који воде идеализму и хуманизму, спојени са елементима, који су производ средине у којој је она поникла. Отуда је лепа књижевност производ и огледало народног генија. Неговати лепу књижевност дужност је коју нам налаже нагон одржања народне заједнице; њена обнова после периода зачмалости и угледање на туђе узор, знак је народног препорођаја. Грцима су Омирове, а Римљанима Виргилијеве и Хорацијеве песме биле непресушни извор родољубља; Данте и његови последници развили су код Италијанаца националну свест, коју им не могаше дати њихово политичко и друштвено уређење; сред-

њевековна поезија, која је тек била пронађена, давала је хране одушевљењу у ратовима за ослобођење“.

Са свим је разумљиво, кад се има на уму овај и овакав значај изучавања народне књижевности, што се овај предмет сматра као круна наставе из матерњег језика и што се граматички даје споредно место. Књижевним се образовањем, ако се оно правилно изводи, поставља темељ свему хуманом развићу, без којег нема правог образовања. „И за то наставници матерњег језика — вели В. Острогорска — треба да постављају основе за ово литерарно образовање још од најмлађих разреда, кад душа у ученика, још недовољно ојачала да схвата сува, формална знања, поглавито живи осећањем и уображавањем. Начин како се ученици у тим разредима васпитавају и правац којим се упуте утичу потом на основе карактера кроз цео живот.“

И ово је тврђење доиста оправдано. За то се у новије доба све то више тражи, да се читање одабраних дела песничких, уз које би ишла и потребна објашњења и вежбања, постави као средиште целокупној настави матерњег језика и да се око њега усредсреде остали му огранци. На овај се начин најбоље може искористити сва корист од изучавања књижевних дела, која доиста представљају у многим погледу изврсно научно благо (Lehrgut).

Кад се у школи изучавају уметничке творевине, језиком на видик изнесене, увек треба тачно разликовати средства од сврхе којој се тежи и двојити споредно од главног. „Школско изучавање ових творевина, вели Willmann, претпоставља извесан апарат, помоћу којег се врши и који се састоји из помоћних наука, као што су: *граматика*, која објашњава шта је у језику правилно, *историја књижевности*, која прати хронолошким редом развиће литерарног стварања, и *естетика* која истражује уметничке облике и утврђује начела литерарне критике. Поред ових долазе у овај ред и помоћни списи — коментари, литерарне енциклопедије, актологије и хрестоматије. Све су ово средства и свако од њих има своју корист, а поменуте три науке и своју садржину која има вредности за образовање. Граматика је у том погледу достојно оцењена; историја књижевности нас упућује да се умемо наћи у множини појава, којима показује везу и правце, опадање и напредовање; естетика пак, служећи се филозофским анализом, тежи да да појма о лепом и узвишеном, несвесно уживање претвара у свесно и показује пут стварању песничком. А све три скупа доводе литерарно изучавање у везу са осталим научним огранцима, услед чега оно постаје дубље и пространije. Али бива да ови помоћни посредници услед неразумевања потисну на друго место

оно што је главно; због апарата заборави и на само дело. Егзегеза (објашњавање) постаје, у том случају, циљ сама себи; објашњења сметају да се дође до чисте садржине књижевних дела; историјски и естетички прилози не дају да се развија лектира и тако се ствара наука и наклоност, да се о књижевницима чита и слуша у место да се читају њихова дела; и на послетку у место дела, која треба да се познају у целини, износе се одломци, огледи, изводи из њих, ученик не добија појма о целини некога дела, не научи поштовати творевине ума. Кад се тако ради, не може се, разуме се, извући она корист коју може дати познавање знаменитих личности у делима некога писца, јер се то постиже само онда, кад се изучавају књижевна дела у целини. Литерарно образовање, кад се тако изводи, лишава се својих најкориснијих утицаја на душу ученичку и губи онај значај, због којег се његова вредност тако високо цени, да му се даје у свима земљама врло угледно место у средњим школама.

Од пресуднога је, према овоме, значаја по правилно извођење литерарнога образовања, питање о том, како да се све ово избегне и како да се литерарном образовању обезбеде сви они утицаји, због којих је оно тако благотворно по хумано развиће ученика. Сви су дидактичари уверења, да се то најбоље постигне, ако се сви огранци матерњег језика усредсреде око читања одабраних дела, али се размимонлазе у својим погледима на начин, како да се то изведе.

Колико је мени позната литература о овом питању, рекао бих да је руски педагог *Мартиновски* најбоље погодио начин, како да се ово изведе и за то ћу покушати да покажем, како он мисли да треба радити, па да се ученици, још од најмањих разреда, научну упознавати са одабраним делима народне књижевности.

Ако се хоће да се литературно образовање постави на здраве основе, мора се имати на уму, да се књижевност може изучавати двојако: са стране унутрашње — *садржина*, или са стране спољашње *облици, језик*. Изучавајући садржину, усвајамо је као просто, сирово градиво, којим ћемо се моћи тек доцније користити, или је изучавамо научно, апстрактно, усвајајући не само градиво, него и идеје, према којима је оно одабрано и обрађено. Исто се тако може изучавати двојако и облик, језик књижевних производа према томе да ли се он сматра као средство за размену мисли или као самосталан организам без обзира на задаћу којој служи.

Ваља дакле разликовати четири стране, кад се изучава књижевност:

1. садржину као градиво;

2. садржину посматрану с гледишта идеја у њој изражених;

3. језик као литерарну реч и

4. језик као самосталан организам.

Кад треба с које стране изучавати књижевност, питање је, на које се може како треба одговарати само тако, ако се добро зна психичка природа учешика у развој доба њихова узраста. Док су млађи, духовни се живот код деце ограничава поглавито на то да се стекну осећаји и створе конкретне преставе. Дете је ретко кад способно састављати апстрактне појмове. Према овоме излази, да дете може, ако се води рачуна о његовој психичкој природи, изучавати књижевност само с прве две стране тј. оно је способно усвајати конкретне слике, у којима су скривене апстрактне идеје, јер то одговара потпуно његовој психичкој природи. Детиња се природа, с друге онет стране, одликује већом пријемљивошћу, у то се доба стварају лакше и сталније сваковрсне навике. Како је пак изучавање језика, ако се он узме као средство за размену мисли, дело навике, а не апстрактнога мишљења, то и оно треба да се врши у млађе доба.

У нижим и средњим разредима ваљало би, према овоме, да се настава матерњег језика усредреди око читања, којему би имали да се потчине остали огранци овога предмета. На ово нас упућују и најпростији методички обзир, о којима ћемо више говорити у другом делу овога чланка.

Ствар је дакле јасна. Питање је само, каква треба да је лектира и како да се према овим захтевима подесе читанке? Да ли да се ученици упознају читањем са пробраним *одломцима* одабраних дела, или да се изучавају та дела у целини, пошто се најпре проберу према моћи дечијег схваћање и снабду потребним објашњењима, која би им олакшавада разумевање.

Мишљење су у овом питању подељена. И читанке су због тога врло различне по начину како су састављене.*) Мени се чини да значају литерарног образовања одговара ово друго гледиште, према којом је *Мартиновски* и израдио своје читанке.

Да данашње наше читанке, по начину како су састављене, не одговарају својој намени, ствар је опште усвојена. Оне су више удешаване за граматична и стилистична вежбања, а читању, као што видесмо, није то сврха. Према новој сврси потребне су и нове читанке.

*) *La lecture expliquée*, par Léon Robert.

Die Lectüre als Grundlage von Dr. Oto Syon.

Руски писатели во обрадоци для от В. Мартиновскога.

Мартиновски, чије гледиште потпуно одобравамо, полази с гледишта да ученици, читајући читанку, треба да почну познавати своју народну књижевност не по одабраним *одломцима*, него по целим производима првих књижевника, пошто се они проберу и обраде према дечијем схватању не дирајући им у суштину. Тек помоћу оваких читанака може се дати општем образовању национална боја, јер му оне помажу да се прокине народним духом, који се најпотпуније огледа у народној књижевности. Кад би се ученици почели још из малена упознавати на овај начин са делима, која су призната као најбоља, припремали би се поступно за доцније темељније изучавање и теорије и историје књижевности, чије се изучавање не би сводило више, као што то данас често бива, на бубање назива и година, него би помагало ученику да усвоји идеје народношћу израђене, те да се с њом сроди и заводи је. Помажући на овај начин националном образовању, овако би читање служило као поуздана подлога за изучавање литерарних облика постицало би у ученика вољу да читају и развијало осећања морална и естетичка, усавршујући уза све то стил и језик ученика.

Све ове користи говоре против данашњег начина који влада у настави из матерњег језика и упућују на то, да се читању, уз које би ишла објашњавања, потчине остали огранци овога важнога предмета.

(СВРШИШЕ СЕ).

УРЕЂЕЊЕ ОСНОВНИХ ШКОЛА

I

Предговор

1. *Недовољност спреме у учитељској школи.* Ма како било уређење учитељских школа, увек ће спрема учитељска, које оне дају, бити непотпуна и само *основа* даљој спреми. Учитељска Школа учинила је доста, ако удари само *добар темељ* спреми учитељској. Приправници једва да стигну, да у Учитељској Школи држе из свакога предмета само по једно предавање.¹⁾ А, једно као ниједно. То је

¹⁾ Скоро је десетак година како, с малим прекидима, предајем овај предмет у учитељским школама, и према садањем уређењу њихоме, још ни једне године нисам стигао, да сви ученици држе барем по једно предавање из *свакога* наставнога предмета. А требало би и по више, особито из важнијих предмета, и у разним разредима. Јер, није свеједно рачун у I. разреду и писмено рачување у IV. р.; упознавање са словима у I. и Граматика или писмени састави у IV., итд.

само оглед. Учитељска Школа даје само *правац*, а никада потпуну спрему. Ми смо већ нагостили, да је рад у основној школи *вештина*, и да се до ње долази *вештањем*. Теорија је само припрема или помоћ, као и код осталих вештина. Зато се *треба вештати*. А онолико вештања, колико су приправници имали у вештаоници, посве је недовољно. То је само почетак.

Почетак је и целој спреми учитељској. Свему се полаже само основа, а потпуна спрема ваља да се развије доцније. Ми бисмо спрему приправничку, коју изнесу из Учитељске Школе, могли упоредити с пупуљком, из којег се треба да се развије цвет и род.

2. *Потреба усавршавања.* Из горњег се види, да онај приправник, који хоће да буде потпуно спреман и ваљан учитељ, не сме остати само при оној спреми, коју изнесе из Учитељске Школе. Он њу мора *проширивати*. Ово ће ићи већ и самим радом по себи, ако се *озбиљно буде спремао* за поједини предавања и ако буде водио тачна рачуна о свему раду своме у школи, онако како је у Учитељској Школи учио.

Још више ће се ова спрема проширивати у *друштву*, мешањем с друговима својим. Највећа је мана код почетника, ако уврте у главу, да све знају и да им дружба с равнима није потребна. Ако би баш и био случај, да они надмашују своју околину спремом, опет они не смеју да се туђе и избегавају друштво с тога, што други треба да научи што од њих. Они не смеју да буду тврдице, да никоме ништа не даду. Не морају се наметати; али не смеју ни бежати.

Још лепшу и трајнију дружбу приправници имају с *књигама*. Књиге су наши најбољи другови и пријатељи, само ако умемо да их бирамо. Војници треба да бирају војничку, пољопривредници пољопривредну а педагози педагошку књижевност. Учитељу, особито усамљеном на селу и одвојеном од стране литературе, не треба да остане непознато ниједно иоле важније педагошко дело на нашем језику. Све што изиђе у књижевности школској и педагошкој то увећава круг његових пријатеља, и ваља да га набави. А коме је год могућно, и има дара и наклоности, и жели још веће усавршавање, он треба да држи и по један стран лист, који ће га везивати са светом и ширити му хоризонт мисаони.

Који се млади учитељ ограничи на ону спрему, коју изнесе из Учитељске Школе, он ће неко време стојати на тој висини, па ће после поступно опадати, докле га време са свим не прегази и не претекне.

II

Основна школа у опште

Предајући у вежбаоници приправници су имали на уму *предавања* из појединих предмета, па и то опет само *поједина* предавања, а не сва укупно. Они су се и већбали само у томе, *како* ће предавати који предмет, *како* ће удесити које предавање.

А откуда су ова деца у вежбаоници: како су покупљена и ко их је примио или уписао; шта су знала и каква су била кад су дошла у школу; откуд и ова чистота и поредак; ко то одржава и како; како се распоређују предавања из једнога предмета по времену и како се она доводе у везу с другима, (тако, да тежа дођу пре, докле су деца одморна, а лакша после, кад се заморе); колико треба да траје које предавање те да оно прија деца, и по чему се познаје замореност у њих; како се групишу предавања и на крају године доводе у једну целину; како се ради у неподељеним школама, где има више разреда; шта ваља радити у вишој основној школи а шта у продужној, недељној или празничној; који су одборници школски и шта им је дужност; како се чувају ствари школске, књиге и акта; коме се одговара и како; о испитима, о раду у школској градини (врту) и у одбору школскоме; о дужностима према цркви, општини и држави: — о свему томе ученици не знају ништа, или једва само да имају појма, ако су то додиривали у Методици. На кратко, основну школу као *целину*, као једну установу *друштвену*, као организам за себе и у односу и зависности с другим чиниоцима друштвеним, ученици не познају.

Са свим овим ученици имају да се упознају тек сад, кад изиђу из Учитељске Школе и дођу у своју школу. Од свега овога у вежбаоници су могли да виде само бледе трагове.

Основна школа је дакле *установа друштвена*. С тога она и *зависи* од друштва и појединих *установа* његових. С тога мора да долази у *додир* с многим чиниоцима, и учитељ, као преставник њен, *одговара* овима за свој рад и ради у *договору* с њима на наплетку њеном или дечијем.

III

Задатак основне школе

У основну школу долазе деца од седме до једанаесте, дванаесте или тринаесте године. Из Психологије пак знамо, да је ово најбујније време чулнога *примања* или прикупљања грађе за интелектуалну зграду. Али тако исто знамо, да је ово и време још бујнога *телеснога* развитка, те се с

тога не задржава у души све оно што се прими, особито у нижим разредима. Кад се сетимо, да је памћење *најјаче* око тринаесте године, онда што год идемо ниже од ове године памћење је све слабије; и зато не треба наваливати на њега. Ваља имати на уму, да бисмо ми мало имали користи од саме основне наставе, да је после не обнављамо. Доказ су за ово села, у којима постоји основна школа од пре 30—40 година, па још нема у њима писмена човека. А за толико година било је пуно и одличних ђака.

Ово нам даје једну велику опомену. Ово нам казује, да ми треба да се *умеримо* у интелектуалном развијању дечијем, са давањем *знања*, а да потражимо поља васпитној радњи својој на другој страни.

На првом месту, с тога баш што је **телесни развитак** у то време најбујнији, ми и имамо највише њега да потпомажемо. Тело је и души основа. Здравље је основа и телесном и душевном развоју. С тога и имамо сву пажњу да поклонимо *здрављу* дечијем. Где није здравља и погодаба за њега, ту школу ваља затворити. Она је више пакао, него васпиталиште. А који учитељ више товари децу умно, но што њихов слабачки ум може да поднесе, он је више мучитељ него учитељ.

Лако је знати шта је најглавније у основном васпитању, а још је лакше рећи. Али да видимо, шта ваља *чинити*.

Безброј је прилика или срестава када и којима учитељ може да утиче на здравље ученичко и телесни развитак њихов.

1. На првом месту он има да се постара, да деца *увек* имају довољно **чиста ваздуха**. Ваздух је прва потреба органска, без које не можемо ни тренутка. Чист ваздух је здравље. А где је нечист ваздух, ту су заразе и разне болештине. А како ће ово да се постигне, да увек имамо чиста ваздуха, то нам казује Хигијена, коју учитељ мора да зна пре но Методику. Зато о томе нећемо ни да говоримо више.

2. После нечиста ваздуха деца највише страдају од **хладноће**. Толике болести и органа дисања и органа варења, од којих деца највише пате и пропадају, долазе *највише од назеба*. Учитељ очински мора настојавати, да његова деца, његови ученици не озебу, ни у школи ни ван школе. Он може саветом и поуком утицати, да се деца и код куће чувају од назеба, нарочито на селу. Деца најпре назебу ноге, трбух и леђа. Зато ово највише и имају да чувају. По себи се разуме, да се ово чини *оделом* и *загревањем* онога ваздуха у којему смо,

а особито *ноћу* и кад седимо, кад се не крећемо. Највише болести долази од назеба¹⁾.)

3. После овога долази **храна**. И ако учитељ не храни ученике опет он има начина да *утиче* на храњење њихово. На првом месту он може да их учи, да не једу *често* и *много* и да не једу *поква-рену* храну, одвише *хладна* и одвише *врућа* јела, и да не једу *брзо*. А на седу има још једно моћно средство у рукама за *поптомагање* телеснога развитка деце. Ту се може уредити *заједничко живљење* и готовљење хране у школи.

4. Колико на храну толико добар учитељ мора обратити пажњу и на **воду** коју деца пију. Она мора бити увек *чиста* и *свежа*, скорашња и у чистим судовима. Она не сме бити сувише хладна. Учитељ мора упућивати децу у томе, кад да пију и да не пију кад су заморена и знојава. Исто тако потребно је, да учитељ *уреди*, да деца пију из чаше или каквога другога малог суда, који пре и после пића имају да *оперу*, особито по ивици суда где се додирује уснама.

5. После овога што деца уносе у се (ваздух, храна и пиће) и чувања од назеба долази као најважније средство: **кретање**. Деца у кретању и *расту*. У кретању се и варење врши потпуније, и дисање је дубље, и мишићи се вежбају, и непотребне течности више се луче и избацају из тела, те се и крв више чисти, а чиста више даје отпора заразним болестима и снажније помаже умне радње.

6. После кретања и умора долази **одмор**. Он треба да буде *поштуан*; никако нагао. При одмору највише се мора *казити*, да деца не озебу. За то не смеју стајати или седети на промаји и на хладном и влажном месту.

Друго, што не припада, што се не заборавља, по остаје трајно, кроз цео живот, то су **навике**. И народ веома лепо каже: *Дрво ваља савијати док је младо*. И доиста, и биљни и животињски створови, па и човек, више се превијају у младости, и то, што су млађи то све више. Зато од деце треба тражити да *чине* све оно што је добро, на шта треба да се *навикну*, што хоћемо да раде доцније као људи. „Навика је друга природа“. Зато, ако се већ једном навикну на оно што је добро, онда ће се тешко од тога одвикнути.

Али тако исто тешко ће се доцније одвикнути и од *рђавих* навика. И народ каже: „Тежа одвика него навика“. Зато прво васпитање има да ради у два правца: с једне стране да *ствара добре навике*, а с друге да *чува од лоших*.

¹⁾ Један је лекар рекао једној мајци: „Госпођо, ја сам тридесет година лекар и још никога нисам лечио од *врућине*....“

Школа дакле после телеснога развитка има највише да поради на овоме васпитању у ужем смислу.

а. Децу прво треба навикавати на *пажњу према себи*: да буду *чиста*, ошишана, очешљана, умивена; да често секу ногте, да чувају одело и ствари, да пазе на душу своју, мисли, осећања и речи; да врше тачно оно што је добро за здравље њихово. Особито их навикавати на највећу врлину: на *умереност*.

б. За тим децу ваља навикавати на *пажњу и тачност у раду*. Све што раде морају радити пажљиво. Од обичнога хода па до читања, писања, цртања, рачунања и ручних радова — све мора да буде с пажљивошћу и тачно. Што више *тачности*, то више и лепоте и успеха у васпитању у опште.

в. Одвише је важно, а најтеже је: навикнути децу да буду пажљива *према другоме*. Свако дете има наклоност, да друго *задиркује* и *узнемирује*, и да од њега прави *средство* са своје задовољство, да чини себи пријатност па ма то било другоме и непријатно. А то се не сме допустити. То не сме да буде у друштву, и тако би се, место љубави, развијала *мржња* у деце, а то није добра основа за морални развитак њихов. Где је мржња, ту су и деца другојача, но онде где је љубав. Кога *волимо*, ми му радије и чинимо добра и обрнуто. Зато се не сме допустити ништа, што руши љубав, а увећава мржњу.

г. Децу ваља навикавати, да буду пажљива и према *туђим стварима и туђој имовини*. Грабљивост је урођена деци, а појам о својини сувише нејасан. Зато дете хоће и да отме и да украде. Ово су обичне мане или особине његовога доба. Зато поступно треба развијати појам о својини, упућивати децу да разликују своје од туђега и да *туђе не дирају*.

д. А од свих можда је најважнији: **навика на рад**. Рад је благословена средина, у којој се врше све стране дечијега развитка. Ту се и *тело* развија, јер се креће, и *ум*, јер има да посматра и размишља, и *осећања* за оно што је лепо и правилно, јер дух има да мери, оцењује и бира, и *воља* и *самопоуздање*, јер се дете навикава да што хоће то и може, да жеље остварује, да своје послове само свршава да потребне му ствари само себи ствара, да само себе служи, да буде *вредно, радно, марљиво*, а ово су најлепше одлике културнога човека, који неће да живи о туђем зноју. И кад би наше школе данас потпомагале и развијале само ову страну у народне омладине, оне би чиниле велико добро.

Поред ове непосредне добити од навикавања на рад има и још једна посредна, која је за де-

тињско доба од велике важности. Пословица вели: „Беспослица је мати или извор свакоме зду.“ И донста је тако. Оставимо и одрасле без посла, они ће бити готови да се одају испрва малим а после и све већим преступима, док им ови не постану обични. А беспослена деца то су готови кривци или преступници. Зато се у паметноме васпитању деца никад не остављају без занимања, него се малој даје забава а већој рад.

Из овога се види, да ми не мислимо овде рад чисто умни, учење, него *телесни, ручни, уметнички, рад стваралачки.*

Ово су стране, на којима се оно, што васпитање ствари, не губи тако лако, не пропада, као оно код интелектуалне стране или памћења, и на којима би васпитање могло да почини велика добра и да буде од пресудна утицаја на живот и судбу народну.

Овоме бисмо могли да додамо још **писменост**, ако се она буде обрађивала тако, да се потреба њена за живот *осети* и да се по свршетку основне школе трајно *продужује*.

Још би овде дошло *посматрање и проучавање околине*: биљака, животиња, минерала, земаља и родности њихове, и свега што има у околини, а што деца не знају и не разумеју, и што ће и по свршетку школе гледати, те на тај начин *обнављати* и зато не заборавити. Овде долазе и згодне *поуке* из живота и за живот.

Ето дакле довољно поља за рад младим одушевљеним радницима, а да не морају морити децу сувишним „знањем“ и убијати им *преоптерећивањем умним* и дух и тело. А време јачем умном развиту настаје тек после основне школе.

Сваки изговор на опширност програма, на захтеве појединих ревизора, само крије себичне смерове и оставља и даље васпитање у грешкама или с манама, децу на муци, а учитеља у положају мучитеља....

IV.

Варошке и сеоске основне школе

Све су друге школе по варошима, а само су основне школе и по варошима и по седима. Ово већ казује и заједнички циљ њихов: *опште* образовање или опште васпитање. То значи, да основна школа има да да оно „знање“, које потребно *свакоме*. Овако се обично одређује задатак основне школе. Али, као што видесмо, ова одредба није згодна и може много да наведе на погрешно схватање, ако се само задржи више на оној речи „знање“. Зато смо ударили гласом на оно *свакоме*. Ту је тежиште. А „знање“ се овде мора узети у најширем

смислу. Овде оно значи и умење у раду и разумевање у животним приликама, у дружби с људима и чувању здравља. На кратко, оно мора обухватити: и телесну; и умну, и моралну, и естетичну и религијозну и уметничку страну, дакле *цело развитак* детињи. Томе су тежили и наставни план и програми, који су и за једне и за друге школе, (и сеоске и варошке) *у свему једнаки*. Никакве разлике наставни план или закон није начинио.

Па, ипак, има доста разлике,

На првом месту варошке основне школе су већином подељене, с једним разредом, а сеоске су неподељене, са више разреда. Зато учитељ у вароши има већином само један разред и више другова, с којима може да се разговара и договара о послу своме, а у селу је често у сва четири разреда и већином сâм те нема с ким да мења мисли. У вароши има и управитеља, а у селу је сâм управитељ. У вароши и иначе има друштва, а у селу нема, јер све иде на свој посао. У вароши се и потребе школске пре набављају; у селима с овим највише муче муку. Варошка су деца мања и немирнија, а сеоска су одраслија и мирнија. У вароши су куће близу школе и деца долазе у школу на време и уредније; на селу су раздалеко, удаљене од школе и деца се више задоцњавају и остају од школе. Зато се у вароши више може радити са свом децом, а у селу више с појединима. Другојача је храна и одело у варошке деце, а другојача у сеоске. Други је и круг мисли, у варошке, а други у сеоске деце. Отуда је и речник њихов различит. Варошко дете зна за оне ствари које је гледало у својој кући и у вароши, а сеоско зна за оне, које гледало у својој и на селу. Варошко дете навикло је и на послове друге и начин живота други, а сеоско опет на друге. Варошко дете и даље остаје у прилика варошким, да у тешњем додиру с људима и међу собом. Зато су и више у положају да греше. Сеоска и даље остају у сеоским приликама, у дружби више са стоком и природом него с људима.

Али је најглавнија разлика, ван сваке сумње: што се варошка деца већином спремају за гимназију, дакле за више науке, или барем *за живот у вароши*, а сеоска великом већином *за живот у селу*. А занимања варошка и сеоска знатно се разликују. У вароши се становници више баве *занатима* и *трговином*, а на селу *земљорадњом* и *сточарством*. Писменост је потребна и једном и другом staleжу. Тако исто и рачун. Исто тако потребно их је обавестити и о земљи и о народу своме, о установама појединим у њој и о дужностима грађанина. Али оно што је најважније, а остаје за-

једничко и једном и другом стадежу, то је рад. Радиће и од рада ће и живети и давати и држави, и они на селу и ови у варошима. И што грађани буду вреднији, и по селима и по варошима, то ће више и имати, и за себе и да даду земљи и народу своме. Исто је тако и *здравље* заједничко. Што деца буду здравија и телом напреднија, то ће бити погоднија и за умне и за телесне радње и по варошима и по селима.

Све оно дакле што смо напред изложили, о основној школи у опште важи и за варошке и за сеоске основне школе.

Али, као што смо видели, има и знатне разлике, о којима учитељ, као просветилац народни, мора водити рачуна. Нарочито мора водити рачуна о томе, с каквим *наклоностима* деца долазе у школу, у каквим *приликама* живе и расту сеоска а у каквим варошка, и, најпоследње, *за шта се спремају* једна а за шта друга. Што више буде водио рачуна о овоме, то ће боље и подесити свој просветилачки или васпитни рад?

Према нашем имовном, економском и националном стању, ми морамо у својем основном васпитању поклонити нарочиту пажњу *уметничком раду*, *ручним радовима* и *раду у опште*, те да се у омладине развија *промишленост*, *вредноћа*, *устаоштво*, *самопоуздање*, *укус за тачност и правилност*, *тежења за бољим* а с овим и *снага* која ће ово да изводи.

Уз ово ако учитељ не угушује клицу религијску у деце, него је још буде гајио у настави, те да никне из ње права, истинска *побоженост*, која ће сладити душу нашу у оним чега нема у овом видљивом, спољном свету и уздизати је изнад свакидашњице: онда је основно васпитање постигло свој циљ.

V

Подељене и неподељене основне школе

У једној школи може бити највише 50—60 ученика. Ако су ученици мале, онда не може ни толико.¹ Онда се јавља потреба за *поделом*. Ако је један разред, онда се он подели у два *одељења*, а ако су сва четири, онда се одеде по *два*. Најприродније, да буду I. и II. заједно, а III. и IV. за себе. Но негде оваква подела није могућна, због великога броја ђака у нижим а малог у вишим разредима, онда се обично споје I. и IV. а II. и

¹ У закону каже се овако: „У појединим разредима, где сваки разред има свога учитеља, број ученика не треба да буде већи од 70; у разредима пак где један учитељ ради у два или три разреда, број ученика не треба да буде већи ни од 50.“ Али су ретке школе, у којима простор допушта околики број без штете и за здравље и за напредак у настави.

III. Још има случајева, да I. разред буде за себе, а II. III. и IV. заједно. Најтежи је случај, ако морадну да се комбинују I. и III. а II. и IV разред.

Ако се и ова два одељења препуне, онда се отвара треће, и онда је најобичнија оваква подела: два нижа разреда, у којима је повише ђака, да буду сваки за себе, а III. и IV. заједно. И, најпоследње долази најсрећнији случај: да буде *сваки разред за себе*; а овако је само по варошима и великим селима.

Јасно је, да није свеједно радити у школи са четири разреда и у школи са једним разредом. Математички узевши излазило би, да је у првима потребно четири пута више времена и снаге но у другима, јер у четвороразредној (сеоској) школи учитељ има да пређе скоро све оно што у једноразреднима (варошкима) прелази четворица. Али у пракци није тако. И сами наставни програми *олакшавају* посао у четвороразредним школама, тиме, шко *скраћују* наставну грађу. Даље, чини се уштеда у времену тиме, што многе часове ученици слушају *заједно*; а највише тиме, што се узму тако разноврсна занимања, да никад ни један разред није беспослен. Тако, кад учитељ казује што првом разреду и одређује шта ће радити, остали разреди проучавају своје задатке (лекције). Сад пређе на други који разред и укратко сврши с њим оно што је на реду, зада му писмени рад (писање, цртање, писмено рачунање), па прелази на трећи и тако даље. Докле он дође до последњег разреда, прва три имају довољно времена и за одмор и за рад. Последњи је опет то исто имао дотле, а имаће га и после кад се учитељ опет врати на ниже разреде. Тако деца у комбинованим (спојеним) разредима имају много више времена и прилике и за *самосталан рад* и за *одмор*. Отуда је често и успех или напредак овде сјајнији и поузданији.¹⁾

¹⁾ У почетку свога наставничкога рада, ја сам мислио, да нема веће несреће и сметње за рад у основној школи по селима, но што је та, што учитељ има више разреда и предлагао сам некада: периодично примање, тј. да се деца не примају сваке године, но сваке друге или треће па кад ови *сврше*, онда да се примају *нови*. Ја начелно ни данас не би имао ништа противу овакога предлога. Али што сам више разгледао сам рад основне школе из ближе, то сам све више ублажавао ово своје мишљење о школама са више разреда заједно. Готово сваке године налазио сам у ревизији у оваким школама по селима *готово исти онаки успех* као и у подељенима по варошима, а *веома често и бољи*. Из почетка сам мислио, да нису сами радници бољи по селима па улагали више труда и да су сеоска деца даровитија и вреднија. И ако се и ово начелно не може спорити, јер доста радници по селима више раде а мање се проводе, ипак има нешто што олакшава њихов посао и чини га сјајнијим. Деца овде много више раде *сама*, те се тако у њих више развија

Ако учитељ уреди, да се деца и узајамно поучавају, да једно другоме помаже да настава траје преко целог дана с потребним променама и већим одморцима: онда ће ово још више доприносити успеху у оваким школама.

У подељеним разредима је сасвим другојаче. Ту су учитељи доиста рахатнији али је све остављено њима, да у краткоме времену ураде много. Овде деца имају много мање прилике за самосталан рад умни, а ручни још мање. Понајвећи део времена проведу у слушању, примању и памћењу, дакле у чисто умноме раду. Зато ће се ту пре и опасити трагови од преоптерећености. И ако се не уведу ручни радови, ако се не буде давало више писмених радова, и ако се не уведу дужи одмори са слободним играма и радовима у градини школској, онда ће ови трагови бити све осетнији.

Из овога се може видети, шта ваља да имају на уму наставници на седу, у неподељеним разредима, а шта они у варошима, у подељенима.

Друге, ситније разлике између варошких и сеоских, подељених и неподељених школа, показале се и саме, и наставници ће лако умети да се нађу у њима и да се користе њима, ако иду у прилог васпитнога посла, или да их *отклоне*, ако га омеђу.

(Наставиће се)

О ПОЛИТИЧКОМ ОБРАЗОВАЊУ

од Адолфа Екснера бивш. професора римског права на бечком универзитету

ПРЕВЕО

Др. Максим Арер.

Неколико уводних речи од преводиоца

Расправа, коју у српском преводу износим пред читаоце овога просветнога листа, јесте беседа, коју је држао чувени пандектиста Адолф Екснер (Adolf Exner) приликом своје свечане инаугурације за ректора бечког универзитета 22. Октобра 1891. г.

саморадна и самосталност. Особито се више баве *ручним* радовима, а то је прави одмор за примање и памћење, те у таким школама никад не може бити преоптерећености. Место претоваривања дух овде нађе *забаве* и у њега се развија конструктивна, творачка страна. Ако се још наставници користе такозваном методом Бел-Ланкастеровом, методом узајамнога поучавања, да старији ђаци помажу млађима, ако се, дакле, ученици млађих разреда не пуштају кући пре подне у 10, него и пре и после подне чекају старије своје другове, те да не иду сами по ноћи пустим шумама, и ако се најпосле употребе и најкраснији часови јутарњи на седу (у пролеће и у лето од 5 и 6 сахати, када сва деца дођу у школу), а не чека се „осам сати“: онда је успех очевидан.

Ректор бечког универзитета хтео је својом беседом, односно овом расправом, да одговори једном захтеву, чију садржину дух времена ставља у задатак нашим Вел. Школама. Према томе, предмет ове расправе не чине, као што сам ректор изрично примећује, резултати каквих специјалних истраживања већ излагања општије садржине и интереса, у којима се износи „један део његове научне исповести, а тиме његове личности.“

У научним и просветним круговима Аустрије и Немачке ова је расправа наишла на најживље интересовање за њену садржину, она је у краткоме времену од једва године дана доживела три издања, што је редак успех у научној литератури, а што јасно сведочи о вредности те расправе.

Код таквог успеха ове Екснерове расправе, чија је садржина и тамо вредна размишљања, где поспурно изазива опозицају од стране образованог читаоца, мислио сам и надам се, да њен превод не може бити бескорисан српском читаоцу и да неће проћи неопажен.

Ректор је рекао да расправа садржи „један део његове научне исповести, а тиме његове личности.“ И он наставља овако:

„Према томе ја се усуђујем да вам изнесем низ посматрања, и која су у низу година до убеђења сазрела. Знам, да се понешто од тога противи општем мњењу нашега столећа, али сумња је отац сваког сазнања, а нарочито тамо, где задире у оно, што се обично узима као нешто, што се по себи разуме. Доказ и противдоказ остају, разуме се, у извесним приликама увек искључени; али сва врата треба да остану отворена критици јер тек она доводи застаде мисли опет у ток; трвеће мисли производи светлац, који својим зрацима растерује мрак. С тога нека је допуштена нада да ће ове овде изложене мисли, пошто једном уђу у дискусију, наћи пријатеља тек у ватри отпора, на који ће наићи.“

Први пострек и полазна тачка за наша посматрања чини често понављана опомена и захтев, да би нашим Великим Школама требало више помињати на живљу негу патриотског духа у академске младежи. Заиста, захтев један, који налаже сваком академском учитељу, који је свестан своје дужности, да о томе озбиљно размишља, како с гледишта онога, који захтева, тако и онога што се захтева. Захтев произлази, ма ко га изговорио, у име наше отаџбине. т. ј. државе, чији смо створ и орган, којој као корпорација имамо да захвалимо опстанак и напредовање, и у чију је корист сваки дужан да уложи сву своју снагу у обиму циљева

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

и срестава те целине. А шта је садржина захтева? Ми треба извршивањем нашега позива да допринесимо образовању једнога од најплеменијих добара у нематеријалном богатству моралних народа, једног од најснажнијих фактора у државном животу, ми треба да изазовемо у грудима младих грађана, који су се око нас скупили, чувство, које тиме, што целину крепи, појединца не притискује, него уздиже, дакле нешто, што у сваком смислу престава један идеалн производ. Заиста сјајан задатак, заслужан збоја и најплеменитијих и достојан оних животних принципа на нашим највишим училиштима, која теже ономе, што је идеално — али достојан и разборитог и тачног истраживања о томе, у колико и у којим правцима се то може постићи или бар пострекнути оним специфичним средствима, која нам стоје на расположењу.

Кад се оштрије узме у обзир с једне стране природа поменутих средстава, а с друге, у чему ли се састоји и како постаје оно, што ми „патриотизам“ зовемо, онда такво истраживање не показује на жалост бар у први мах, никакав резултат, коме би се могло радовати.

Наше једине радне стазе јесу истраживање и учење; оно, што управо чини васпитање, непосредно упливсање на чувство и карактер, лежи ван круга *universitatis litterarum*, која по њеном традиционалном бићу, као органска веза између младих и старијих људи, има за задатак предавање, негу и проширивање свију грана научног сазнања. Патриотизам је пак једно постало, хабитуелно *чувство*; чувство, које нам најјаснијим језиком говори да припадамо једној заједници, коју нашом називамо и чије напредовање осећамо као наше благостање, а сваки зао удес у њој као своју недаћу, крај чијих циљева ми наше забацијемо, јер су њени циљеви и наши циљеви, јер се свакога тренутка осећамо као живи атом у телу јаког или слабог, здравог или болесног, напредног или оронулог организма. Али чувства човечија проистичу из извора, који се не дају учити. Нарочито чувство о коме је овде реч, има свој корен у социјалном нагону, који је човеку од искони дат, а узима себи рану из свега онога, што може да јача та урођења осећања солидарности према датим групама људи и да их на што веће такве групе пренесе. Породица је први и најужи такав круг. Само мало њих несрећних или са свим сурових људи не осећају се као чланови једне породице и остају недирути чашћу или срамотом своје породице. Али живот ствара све шире заједнице, те се тако проширује круг социјалних нагона: ученик у своме разреду, ђак у својој дружини, развија чувства со-

лидарности, која трају до позне старости; а отац код куће, у своме селу, или варошкој општини осећа се својим материјалним и идеалним интересима већ давно срасао са својом општином: јер њене уредбе, које јој условљавају благостање иду осетно и видљиво и њему у прилог, њен економски полет подиже и његову зараду, њено обогаћавање у идеалним добрима испуњава га гордошћу и задовољством, јер од похвале, коју нпр. какав странац одаје његовој отаџбини, присваја и ужива и он један извесан део. А зато, што је тај део, који на појединца падне у толико већи, у колико је заједница мања, зато је локални патриотизам основни, најраспрострањенији и у обичном току ствари најинтензивнији облик патриотизма. Где се према томе општина и држава поклапају, као у античким варошким републикама, тамо је љубав према отаџбини таква врлина у свакога грађанина, која се сама по себи разуме. А што је политичко тело, коме припадамо проширеније, то и везе солидарности између делова и целине постају дабавије; нарочито за проста човека без политичког образовања материјална драж за побуђивање чувства солидарности према целини све је мања. Да се изазива жива свест о јединству са државом, што се у нашим модерним великим државама да више запазити, потребни су снажни идеални фактори.

Један такав снажан фактор лежи, као што је познато, у општем осећању на велику државну прошлост. Тиме, што данашњи грађанин осећа успехе својих предака као своје сопствене, тиме што политичка дела своје државе, нарочито лична дела једне националне династије, учи и мора да преноси на државу као целину те да тек из ње нађе свој и својих удео у њему се љубав према најужијој отаџбини издиже на ступањ државног чувства, и проширује се у осећања солидарности са оним прошлим, садашњим и будућим генерацијама, које чине у своме идеалном јединству ту државу, и које, везана за земљу те државе, чине његову отаџбину. На тај начин постаје код народа сваки национални јунак, митски као и историјски — па се он звао принц Евније или Вилхелм Тел, Нелсон или Винкелрид — јунак постаје симбол његовог јединства и снаге, а тиме неисцрпан извор патриотизма, држави трајан део политичке снаге.

Сећање на прошлу величину оживљава, изглед на велику будућност може да распади. На томе почива други један снажнији или бар јачи фактор политичког раздражења. Такво политичко раздражење види се као заједничка појава у маси, и често плане основном јачином идеја политичке мисије, прожме и понесе масу држављана. Такве моменте

показује историја Германа у средњем и италијанска историја у нашем веку. Идеја, која тако распаљује, лежи овде у маси као целини, она се спушта и преноси у све делове њене до личних атома, живо их скупља у целину и загрева до грозничаве ватре патриотизма. Али сила, која се у особитим периодима државнога живота појављује тако елементарном ватром, постоји и иначе и дејствује у истом смислу. Ту силу чини све оно, што патриотизам потстрекава, и што на супрот онеме, што проистиче из државне прошлости, произлази и у нормалним временима из предосећања државне будућности. Живот је кретање — то важи и за државу, и ако јој име означава сталност, и то с правом у колико она остаје стална, и ако се покољења њених грађана у непрекидном току смењују као река где талас испред таласа бежи. Живот је кретање : — зато се мали делић у великом државном телу у толико пре осећа као део живе целине, у колико и он осећа њено кретање, схвата његов правац и види, како се циљу приближује. Ако апстрахујемо силе политичких успеха, које у тренутку поражавају, и силе још живог бола услед какве велике националне несреће, која у здравом грађанству као оштри три распаљује патриотске страсти ако дакле узмемо у обзир само оне чињенице државног чувства, које хронично дејствују, онда између њих не знам ни једну, која би била снажнија, но што је опште осећање у сваког појединца, да се државно тело креће к извесним јасно истакнутим циљевима. У оним одсецима свога историјскога живота, кад се такви покрети дешавају, који су постепени у своје правцу а приметни и за око велике масе, државе уживају трајно највећи број патриотских грађана.

Ако је према томе патриотизам чувство тако дубоког корена, онда изгледа да учени рад на каквом научном заводу никако не може продрети до тог корена ; радно поље на научним заводима само је интелект својих младих грађана, т. ј. површина душе, која је изаткана из престава и појмова, и тек испод које се у недогледној дубини налази оно, што чини човеков карактер и његову вредност, т. ј. целину његових чувства, вере и воље. Научна настава никако не може, бар непосредно не, да ствара чувства, она и *не треба* да потстрекава осећања којих нема; грешан и наopak би био сваки онај покушај, којим би се хтео вештачки одговати неискрен и лажан патриотизам ; грешан, јер отров лажи дејствује у грудима младићским самртнички на човечији карактер који тек постаје ; наopak, јер је продукт таквог одгајивања не само политички без икакве вредности, него још мора бити

и штетан тиме, што дискредитира и угушује, као сви фалзификати, и ону здраву биљку, што до њега избија.

То здраво растиње мирног и топог отачаственог чувства клија најрадије одвојено од оних брујних напора буџаклијског патриотизма, оно не потребује ни вештачког ђубрења ни стаклене баште, оно, ако име снаге да сазре, зри само по себи под сунчаним зраком радости за домаћим прагом.

Јер најзад и та радост, са њеним тихим и привидно незнатним дејством, спада у велике чињенице патриотизма.

Као таквога ценно га је већ пре двадесет и пет столећа генијални познавалац народа Периклес, кад је бирао онај чувени основни мотив за посмртну беседу, којом је требало поново подићи скршени патриотизам Атијана. Радост и љубав за отаџбину везују за државу. И ту нам се указује два пут једна тачка, са које наше високо училиште побуђује патриотске емоције, Истина још никако својим стипендијским радом, већ самим својим постојањем. Находећи се у културном средишту наше државе, спољно оличена и усађена у једну од најлепших палата што је вештина науци подигла, наше највише училиште чини природну гравитациону тачку за цвет свеколике младежи, која за науком тежи из свију крајева наше отаџбине. Хиљадама њих је можда у својим дечачким годинама сањало, да једном овде доврши своје целокупно образовање ; многима је пут био одвећ стрмен, или их је какав зао удес на странпутицу забацио, а само мало њих одабраних приспело је на његова врата — и сваки од вас, један је од тих изабраних. Повосно, али у исти мах и са чувством захвалности ступате у дворане и у средину наше просторице, где вас је истина сопствена снага довела, али ипак тек пошто је у вама пробуђена и очеличена у културним државним радионицама.

Сама престоница значи за припремног младог човека проширење његовог душевног видног круга у свима правцима, а нарочито и у погледу државних ствари ; у овој згради, у коју се за време свога школовања усељава, не као гост, него као пуноправни становник, за кога је сазиђана, држава излази тако рећи телесно оличена испред њега, и то у пријатном облику као давалац. Колико их је, који су је до тада само као примаоца познавали ! од стране породичне куће као непријатног потраживача порезе, из дечачких година као охолог одиозног полицајца, који му је мргодним лицем забрањивао најлепше путање уживања. Овде међутим

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

излази и оне, ко је још политички слеп, та чудновата сила први пут у пријатном облику и са пуним рукама: светлост и лепота, жељно ишчекивана академска слобода; изглед на одлично стручно образовање и задовољавање свакаврних жеља за душевном храном помоћу огромних књижица и многобројних наставника, све га то поздравља из наших дворана. Па зар да ни један зрачак љубави према својој држави, даваоцу свих ти добара, не загреје душу дошљакову? И зар да тај жар не могодне успевати заједно са проширивањем и напредовањем стручне образованости, коју треба да понесете покрај лепих успомена из престонице у вашу ужу домовину, као диван мираз за будући живот.

Разуме се, бити образован још не значи бити патриотичан; али има једна врста образованости, која по своме бићу свакако води патриотизму, а то је помоћу развијања државне свести, после тиме, што ће се подићи учествовање у државним пословима у опште, а тиме и пре свега у пословима своје сопствене отаџбине. Ми ћемо то образовање назвати *политичко* образовање. И то је поље где свеучилиште, остајући на своме специфичном земљишту, заиста може методски дејствовати у смислу истакнутог задатка. Оно истина не може да створи ни државна чувства ни љубав према отаџбини, али оно може обема спремити земљиште помоћу политичке образованости. За нас лежи у овоме довољно разлога, да ближе приступимо садржини и суштини таквог образовања у овоме свечаноме часу, али се чини, да би оно и само по себи било достојно дубљег проматрања, нарочито са његовог супротничког положаја према природњачком образовању и на њему основаном погледу на свет, који данас влада и који је ударио свој печат и на многе области социјалног живота на измаку нашега века.

Пре но што покушамо тако проматрање, добро би било, да се споразумемо о смислу речи „образованост“.

Образованост није ни знање ни умење, већ је продукт разрађеног знања, а претпоставка методског умења. Њено име долази од „образовати“, т. ј. учинити, да материја каква добије облика и циља. Оно што се образује, још је овде неизрађен, несавршен орган наше душе, а образује се да добије способности за уочавање извесне стварности. „Образован“ музичар способан је услед свога музичког образовања да запази факта из света тонова, која здраво уво необразованог и не слути; он има „духа“ за утиске тога чула, услед чега му се отвара свет један, који за хиљаду других не постоји. И то је

оно, што свако образовање чини за ону област нашег душевног живота, који се образује или тек буди. Реч „дух“¹⁾ значи основна т. ј. урођена или стечена способност нашег интелекта за разликовање извесних одсека из скупа појава, које ми „светом“ називамо; према томе можемо рећи и говоримо сваки дан, да се марљивом студијом језика образује или буди дух за језике; занимањем пластичким облицима дух за облике, правничким односима правнички дух итд. Ништа друго, и ни на који други начин образовање и не чини; њиме се пре свега не постизава никаква хомогена особина, која би по обичном схватању као „опште образовање“ превукло целог човека као каквим миришљавим и сјајним лаком. У ствари нема једне, него многих и различитих страна духа; разликујемо у мало час дефинисаном смислу, тј. толико, колико има односа у свету, што за нас имају понаособ интереса. Према томе разликујемо сасвим општо између вештачког, литерарног, философског, филолошког, правничког, природњачког, језиковног итд. образовања, знајући, да се она готово никад не налазе у једном лицу, и да се при постојању једног може на друге закључити само под извесним, нарочитим околностима. А кад у животу за некога кажемо да је у опште „образован човек“, онда то значи, да је у њега дух образован за оне области, које за нас долазе највише у обзир, где при таком оцењивању нехотице превидимо све оне остале области, које нам се чине као мање важне. Тако још допуштамо, да се сматрају као „образовани“ они, који немају ува за музику, ока за сликарство, шта више и они, који немају духа за поезију, али не већ такви који из снова проричу и верују у мађије. А то с тога, што је наше доба веома осетљиво према природњачком необразовању. То није увек тако било, па ни у епохама, које су се с друге које стране одликовале великом културом. Свако време ставља своје захтеве, и онај, који је образован по данашњим појмовима — кад би могуће било очувати његов модел са свима врлинама и манама будућем нараштају — онда би он нашао врло мало милости пред образованим очима будућега нараштаја, али би био поучљив докуменат за културну историју свога доба.

Ако је то дакле тако, да се образованост диференцира, тиме, што има своје особите претпоставке и дејства према различитим областима душевних процеса, на којима она развија своје силе, а зарад оштрења или потстицања духа у ма ком

¹⁾ (Sinn, Geist, esprit, Spirit).

правцу — онда се намеће питање: шта је управо политичко образовање? шта је специфички предмет политичког духа, ако таквог има?

Свет, у коме живимо, не састоји се из скупа дела живих, делом мртвих појединих створова, који се у њему налазе; било би тако, кад не би било људи. Али човек, од како је човек — од кад је он то, немогуће је доказати и за нас ирелевантно — живи и ради као ζῶον πολιτικόν (по мудрој изреци Аристотеловој); и он је у току небројених столећа испуњавао свет продуктивима свога социјалног инстинкта. Он га је запремо социјалним организмима различите врсте, нарочито оних, које политичким телима зовемо и која највећу улогу играју у практичном животу човечанства. Та су тела суштствена и имају стварности, ма да нису опипљива; огромни изливи снаге проистичу из њих и њихово унутарње стање утиче најосетливије на благостање или несрећу појединца; они живе, расту и пролазе по њиховим особеним погодбама и законима; она су сама себи сврха, као све у природи. Јер и држава је један део и организам у природи — која сигурно да није исцрпљена у она стара „три царства“, него обухвата још и „царство човека“ са свим оним, што је њему својствено, ако је, да се под појмом „природа“ разуме апстрактна садржина свега онога, што је наивно постало и постоји, на супрот ономе, што је произвољно створено.

У колико нам се дакле показује свет, у чијој се средини налазимо са нашим јадом и радом, нашим интересима и судбама, испуњен дејствима и противдејствима оних наведених реалних политичких потенца, у толико говоримо о „политичком свету“ као о једном веома важном делу свеколикога — света.

Ко за појаве *тога* света има оштро око, томе приписујемо да има политичкога духа. Исти се јавља, било да је наслеђен или стечен, у најразличнијим ступњима, у широким слојевима простога народа нема га никако или се јавља рудиментеран. Политички слепец нема за социјалне појаве у опште ни какву моћ запажања; а нарочито на место органских бића, која испуњавају политички сват, он види само празан простор, а ако је њихово име допрло до њега, то он под њим разуме збир појединих личности или комад земље, на кратко оно, што је опипљиво и с тога једино, што је његовом појмању приступачно. „Општина“ којој припада, значи за њега личности, које он у њој лично познаје, или општинско земљиште; а политички се дух пробуди тек способношћу, да иза обојега види нешто треће, битно другачије, али не мање стварно,

и да га, ма и сасвим незнано, разликује од оних опипљивих објеката (личности и земљишта).

Једном пробуђен, поглед се изоштрава и навикава на схватање финијих елемената наше околине, на опажање њених особених животних излива и погодаба развића. Даљим вежбањем, а под подесним приликама, оружја се око и оспособљава се, да прозре унутарњи склоп политичких тела као каквим микроскопом. И ту сад почиње политичко образовање. Оно се оснива на сазнању стеченом с помоћу изоштреног политичког духа, али се не састоји никако из суме знања о социјалним фактима, па ма та сума била ма колико велика, већ у интелектуално разрађеном њихном производу. Према томе политичко се образовање представља, аналого сваком другом, а нарочито и природњачком, као увиђање везе тих социјалних факата. Јер и овде је као и на сваком другом пољу људских сазнања стало до тога, да се открију узрочне везе, које се могу сазнати једино методским посматрањем стварних процеса; посматрањем, које разуме се има на овом пољу својих особитих тешкоћа, прво због трансцендентне природе њених објеката, затим због немогућности, да се појаве експериментом изолишу, најзад због великог размака у времену између узрока и дејства. Мање државе, као на пр. Швајцарски кантони, јесу зато особито поучљиви објекти за политичко посматрање услед малог простора на коме се тамо коло државних сила крће у брзој наизменици дејства и противдејства. Али при свем томе, политичко се образовање не може стећи једино статистичким посматрањем онога, што нам је у садашњости дато. Ма колико да се какво дато политичко стање чини као просто и прозрочно, ипак оно се може разумети и у погледу на његово будуће развиће оценити тек на основу његове прошлости. Тек нас историја учи из каквих је узрока каква данашња политичка појава произашла, какве је природе и моћи и какав се ток може очекивати; закон о одржању и трансформацији сила важи и у политичком свету. Зато је историја, као што је то опште познато, велика учитељица у политичким стварима, јер она на супрот простој читуљи прошлих догађаја не записује их само, него их из прошлих објашњава и тако открива природу, јачину и правац постојећих политичких сила. Према томе излази, да је историско образовање претпоставка и најбољи део самог политичког образовања; али се оно с овим последњим никако не поклапа, јер ми морамо од политички образованог човека, очекивати и захтевати, да има извесно фино чувство — које може стећи једино слободним и оштрим посматрањем садашњости — које ће га сачувати

од погрешних историских аналогija и научити га, да јасно разликује остатке прошлости и плодне клице будућности.

Из реченога биће јасно, зашто сваки политички образован човек мора имати две особине — које између осталих као нарочито карактеристичне издвајам — које су само њему својствене.

Једна се односи на оцењивање давно-минудих времена и њиховог стања. Само онај, који је политички образован има способности и наклоњен је, да их оцени по њиховом сопственом мериду, да за социјалне продукте сваког доба тражи основа и оправдања у политичким и социјалним претпоставкама самог тог времена; док међутим необразовани нехотице преноси на све мерило садашњости и тиме долази до оног потцењивања прошлог стања, а прекомерног уздицања садашњости, што редовно прати политичку необразованост. Такав ће политички необразован човек појаве, као што су на пр. ропство и деспотско уређење породице у староме веку, за тим гоњење хришћана и сталешко уређење античког друштва, средовековне војне Римљана, божји судови и заклетве, кулук, племићске привилегије и задружни деспотизам, на црквеном земљишту целибат, калуђерство и гоњење верских клеветника, истина већином оштро кудити, али их неће никад појмити. Међутим политички образовани рећи ће себи, оно, што је некада у своје добу имало трајашности, сталности и свога дејства, то мора да је имало под датим околностима и свога основа; он можда неће бити у стању да тај разлог открије, али ће бити наклоњен да га претпостави и потражи, нехотице руковођен оном речи Хегеловом: „све што је стварно и паметно је;“ он ће с тога према историским фактима бити веома уздржљив у политичкој оцени њихове вредности, свестан истине, што је опет само њему својствено, да ће будућа покољења просечних људи наћи међу хваљеним тековинама и установама нашега доба довољно неправеднога, наопакога и смешнога, те да на нас издију њихов подсмех из пуног крчага њиховог неразумевања.

Политичко образовање обухвата дакле способност, да будемо праведни према прошлости. Али као много значајнија но ова, чини ми се друга једна страна тако образованог духа. Политички образован човек има свести и разума за „политичку неопходност“ и за „политичке немогућности.“

Та је свест у великом степену симптоматична. Она произлази само по себи из свести о каузалним везама, које владају појавама политичкога света истом нужношћу, као што то чине тако звани природни закони над променама у механичном свету;

а што се међу овим последњим неке могу подвргнути егзактном рачуну, то није зато, што је узрочна веза између њих јача, или да су дејства нужније последице њених узрока, него зато, што се помоћу наших човечанских — ограничених средстава, њихне релативно просте претпоставке могу тачно измерити и потпуно проникнути, док то никад није случај код несравњиво финијих и замршенијих морално-политичких појава. Али ко је навикао свој поглед на њихно посматрање, тај је научио да види, како су и политичке промене по њиховој могућности и њиховом начину дејства најстроже условљене постојећим стањем ствари, из кога произлазе и на које треба да дејствују; да су с тога њихова наступања и успеси свакојако прорачунљиве појаве, истина, из наведених разлога, не тачно и апсолутно прорачунљиве, него само приближно и по вероватноћи — рачун је вероватноће, на чијем правилном руковању почива цела практична државна вештина. Такав човек види у толико јасније, у колико је дубље проникао у посматрању политичких појава и опасно, како је у њима условљено и ограничено поље онога, по општем мишљењу слободнога утицаја појединих личности, и управо, како мало може да „учини“ и најмоћнији у држави. Истина је импуде личности снажна чињеница у политичким као и у свима човечанским стварима; али он дејствује само у мери датих околности, у колико је из ових израстао, а утиче у правцу сила које постоје на образовање спремљене будућности. Такт за оно, што је политички могућно, прва је особина државникова; опозиција против политички неопходнога, његова највећа заблуда. Држати све за могуће, ништа као немогуће, али и ништа као нужно, јесте код свакога необмањив знак политичке необразованости. Заблуда, као да се све оно, што је по себи лепо и вредно да се пожели, може у државним стварима у свако доба и „учинити,“ само кад би хтели т. зв. „меродавни фактори“ да увиде и да се одлуче, та заблуда чини широку подлогу простачке политичке мудрости. Само не треба мислити, да се такво схватање политичке вештине ограничава на кругове најпростијег грађанства. Који је обим та заблуда освојила и коју је улогу према томе играла, показује баш последња стотина година. За потврду тога нека су само једном речју споменути декрети француског народног конвента, чији су чланови без сумње морали сматрати као могуће оно, што су законском силом заповедали; затим политички експерименти веома угледних државника и политичких тела средње Европе у цвету политичког доктринаризма; и зар најзад нисмо још у нашим данима из далека посматрали како је у свој збиљи учињен

свечани покушај, да се турској царевини озго припише парламентаран устав по енглеском моделу?

Кад се тако што и слично дешава на младом дрвећу, онда се намеће непријатно питање:

како ли стоји са распрострањеношћу политичке образованости у нашем столећу? Наше високо образовано столеће, је ли и особито политички образовано столеће? (Наставиће се)

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Нов начин за доказивање Питагорина правила и апарат за тај доказ. Написао и саставио Сима Мандић, проф. на тргов. школи и гимназији у Мостару. —

Сваки, који прочита овај исписани наслов, и који се у опште занима математиком, помислиће у први мах, да се овде ради о каквом поступку сличном онима, који већ постоје за доказивање Питагорина правила. Али, кад прочита овај кратки приказ, увериће се, да је творац овог новог поступка имао поглавито у виду још неразвијену моћ схватања у деце, којој се о овом правилу мора говорити, па је нашао пута, како ће се ово важно правило представити њима на што очигледнији начин. Сваки учитељ математике зна, да је Питагорина теорема једна од најважнијих, тако рећи камен темељац, на који се геометрија ослања, па ће и признати, да има доста муке, док га деца потпуно схвате — ако га у опште могу разумети. —

Настава је у последње време коракнула напред — о том нема сумње —; данас владају у школи напреднији методи; наставници се журе да деца на што очигледнији начин преставе оно, што она треба да науче. У педагошким расправама за елементарну математику наилазимо на многе методе: аналитички и синтетички, генетички и еуклидски, хеурстички и догматички метод. Многи учитељи избацују овај или онај метод, међутим кад се они изближе проуче, може се рећи, да сваки од њих има својих добрих и рђавих страна; зато је и најбоље, да се они комбинују. У новијим уџбеницима и расправама препоручује се комбинација: „хеурстично-аналитично-генетички метод“.

И ако се данас препоручује, да облик наставе буде хеурстичан, извођење стварне садржине аналитично а зидање система генетичко, то ипак није искључена потреба, да наставник употреби и који други метод, нарочито онда, ако предаје одраслијој деци или ако му остаје кратко време да сврши одређен материјал.

Свакако се мора а и треба захтевати, да се наставници у нижим разредима, — у којима су ученици још навикли на метод из основне школе,

држе истакнутог метода. Многи угледни педагози и методичари препоручују хеурстични метод.

Овде ћемо, да би оправдали горње наводе, — исписати неколико мисли, које потичу од признатих аутора. Тако Хербарт у „Pädagogische Schriften“ од 1890 и 1891. године између осталог вели и ово: „У настави су велико зло докази, код којих се мора обилазити, служећи се појмовима, који не стоје у тесној вези са оним, чим се бавимо. Поступак треба да је такав, да се све оснива на простим, елементарним појмовима. Неко тврђење доказујемо растављањем појмова, ако нас дани појмови доводе до оних појмова, који по својој унутрашњости траже, да оно тврђење мора да постоји. А да она мора постојати, не стоји никако до произвољно повучених линија. Оно, до чега нас појмови силом доводе, може бити само нешто, што је сливено са суштином правила, нешто што је прирасло за његову природу, без чега ни оно неби постојало, због тога анализа није дело што доводи до произвољности. *Баш те произвољности и јесу узрок, да је изучавање математике тешко*; ове и цваре радост при изучавању те науке.

Дистервег: никако се не може порећи, да се настава у младости мора оснивати на начелу очигледности. *Многи су држали да очигледност треба задржати само за прву наставу или на почетне науке о бројевима и о простору.* Али то су једностранни погледи. Само посматрањем и никако друкчије, долази се до јасног схватања предмета и душевног стања.

„Почињи само онде, где се нешто догађа! Док не видиш каквог догађаја, ћути и не говори, јер можеш почети да буцаш.“ (Sacolot.)

Из тог излази, да је учитељу преки задатак да све своје појмове мора да сведе на посматрање. У колико је при том вештији, у толико му је боља настава. Али још нисмо тако далеко, да би се могли зауставити. Хиљадама наставника раде и данас још голим појмовима по мртвом апстрактном методу старе школе.

Науке се не предају, него треба оног, који хоће до њих да дође, довести дотде, да их он сам

нађе, да то буде његова творевина. Такав је метод најбољи, најтежи и најређи. *За то што је тежак, зато је и редак.*

Па и од наставника и највиших школа требало би безусловно тражити, да се и они служе елементарном методом, јер би то било једнострано мишљење, кад би се држало да је он потребан само за елементе науке. *Где год каква наука постоје, то треба и он да постоји.*

Могли бисмо још много и много примера навести, који говоре у прилог истакнутом методу, али то би нас далеко одвело од приказа овог новог доказа.

Доказ за Питагорино правило, што га изводи г. Мандић својим апаратом, оснива се на генетичном методу. Цео рад састоји се само из једног обртања и једног поклапања. Овде дакле отпада повлачење линија — које, разуме се — постају ипак, али природним путем у том обртању и помицању, тако да их ученик сам види и после их може без помоћи повлачити. Обртање и покретање је тако природно, да ће их ученици лако запамтити. У том обртању и помицању приближују се она три квадрата једни другим, па их ученици могу лако упоређивати, а то је сасвим природно, јер већ и у обичном животу навикла се и деца, да ствари примичу једне другима, да би их могли упоредити.

Г. Мандић је опробао свој нови поступак са апаратом и постигао је ванредан успех.

Жао нам је, што простор овог листа не допушта, да тај апарат овде прикажемо, али то ћемо учинити — ако буде могуће — у органу професорског друштва.

Г. Мандић је узео патент на свој проналазак и апарат је дат у израду *Крајдну* у Прагу, где ће се моћи набавити. Писац ових редака имао је прилике, да види тај апарат па га може топло препоручити. Цена ће му бити умерена и мисли, да би га свака средња школа требала да има.

Основи математичке географије од др. Мих. Гајстбека, превео Коста Ф. Ковачевић, проф. Београд, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије. 1897. 8^о — 62. Цена 1,20 дин.

Основна знања о земљи као просторном телу, о њезином облику и величини, о положају и кретањима; затим о начину одређивања положаја појединих објеката на њезиној површини (одређивање географских координата,) не могу се извести дескриптивним начином, већ помоћу чисто математичких (највише геометријских) принципа. Отуда

у целокупној географији постоји нарочити одељак под именом *математичке географије*. Пошто је она важан део целокупне географије, то је она морала у географској настави стећи озбиљну пажњу.

Одавно постоји у нашем наставном програму за географију у V. разреду математичка географија, али је она врло ретко, а негде није никако предавана. Често пута није се знао ни обим ове географске дисциплине. У програму стоји: „опширније по у II. разреду.“ Али пошто се у II. разреду тек нешто учи, то се овде, тако рећи, то нешто проширило ни у шта. Најчешће су се употребљавали диктати са баснословним бројевима, којима изобилују популарна астрономска дела. То је ишло све дотле, докле г. Ковачевић није дошао на једну, по нашу географску наставу, врло корисну мисао, да преведе ово дело за наше школе, што је и учинио, те је дело први пут изашло 1893.

За избор дела може се захвалити г. Ковачевићу. Ретко је дело које у овако малом обиму садржи све основе математичке географије. Обим овај толики је да се лако може свршити за 4—5 месеци са два часа недељно и да се наставник потпуно одужи целокупном захтеву ове дисциплине у средњешколској настави. Изгледа да је појава овога дела у нашој литератури имала успеха у нашој настави, јер је, поред тога што се и сада ова географија на доста места предаје по старом начину — диктовања и што многи „не стигну“ да је предају, ипак дело дочекало ново издање. Истина на делу не пише да је друго издање, али се знаје по формату и по години кад је штампано. Главно што ме овде занима то је што у овоме новом издању не видим никаквих измена. Не само обичај, већ и потреба захтева да се једно дело, а највише уџбеник, пре поновног прештампавања прегледа и поправи како би се умањили недостаци ако их дело имало. То се нарочито тиче уџбеника, јер се временом развијају савршенији захтеви. Ово је прегледање и поправљање било само онда непотребно кад би он потпуно одговарао свима захтевима једног уџбеника у погледу методичком и погледу научних истина које се у њему излажу. За ово дело, нарочито као прво своје врсте, може се рећи да је преводиоца одмах срећна добро послужила те је дело изашло без јакних грешака које би му отежавале даљу његову употребу у географској настави. Ну, и ако нема таквих грешака које би га могле потиснути са свога положаја, ипак, имаће таквих преко којих није требало тако равнодушно предати при поновном штампању. Поред свега тога дело је остало потпуно непромењено, само му је на страни 14.

(старог издања), где се говори о месечевим менама, додата једна реченица; и на страни 61. (ст. изд.) број планетоида од 330 промењен у 404. То су једине поправке у садржини овога дела. Услед чега се ово десило то ће г. преводилац најбоље знати, али, можда није услед тога што и сам мисли да се није имало ништа више исправити. Да се не би можда и по други пут десило овако нечујно ново издање, сматрам за потребно да овде изнесем оно што ја мислим треба да се чује.

Методичком распореду самога материјала нема се шта замерити. Гајстбек је узео за полазну тачку хоризонт и све појаве које се посматрањем на хоризонту примећују. Ту долази упознавање са најглавнијим елементима астраномским, са привидним кретањима небесних тела — и то је први део ове књиге. Други део заузима земља као небесно тело, где долазе стварна кретања земљина; у овај одељак долази месец и начини кретања осталих планета (Кеплерови закони). Трећи одељак заузима топографија неба. Завршује се додатком у коме се излаже начин извођења календара и оријентовање на небу. То је у главном исти метод који S. Günther заступа у својој методици математичке географије.¹⁾ Остаје да се ревидира материјал који чини основе математичке географије.

У основима мат. геогр. могли су изостати кругови који иду паралелно хоризонту, јер немају ни на томе месту где су поменути (стр. 2.), ни у даљем излагању, никакву употребу. Али, кад нису изостављени онда их бар није требало погрешно назвати. Они се не зову *кругови висине*, већ *хоризонтални кругови* или *алмункантарати*.

Даље. — При одређивању висине неке звезде требало је поменути шта је то зенитна дистанција, јер се иста доцније употребљава (стр. 16).

На стр. 3. тач. 4., где је говор о звезданом дану требало је поменути и сунчани дан, па извести разлику између ова два дана. Овај недостатак доцније ћу јаче истакнути. — Може бити да га у оригиналу нема на овоме месту, али је сигурно да га има на другом. Но пошто је г. преводилац иначе одступно од оргинала, онда је томе било место овде.

У слици 3. црта се светска осовина за неки хоризонт, међутим ништа није речено о правцу ове осовине према томе, или ма коме, хоризонту, нити о углу кога она затвара са теменом пругом неког хоризонта.

¹⁾ Handbuch der Erziehungs- und Unterrichtslehre für höhere Schulen von Dr. A. Baumeister. Vierter Band, zweite Hälfte, zweite Abteilung, 1895. S. 15.

Код привидног дневног сунчевог кретања настају нејасна излагања услед тога што нигде није говорено о положају небеског екуатора или осовине наспрам хоризонта, те је остало нејасно појмање зашто су дневни дужи већи од ноћних, или обратно.

Код привидног годишњег сунчевог кретања, требало је истакнути јачу везу оних звезда са сунцем. Место „неколико недеља“, могло је доћи *пола године*; место „после неког извесног времена, могло је доћи *после године дана*. У опште, цео говор о овоме кретању у многоме је нејасан.

Деоба знакова по висини (стр. 8. тач. в.) могла је са свим изостати, јер са оним није ништа одређено речено. Како н. пр. знак „Јарца“ може бити *горњи* за становнике северног пола, кад он никада и не пзлази на њихов хоризонт?

Да би се могле боље разумети особености у привидном кретању сунчевом (стр. 8.), требало је истакнути јачу везу између његовог привидног годишњег и привидног дневног кретања.

Они кругови што иду од еклиптикиних полова управно на еклиптику (стр. 9., тач. 14.) не зову се *кругови ширине*, већ се зову *колури* или *лонгитудни кругови*, а кругови су ширине они што иду паралелно са еклиптиком. Лук на колуру, што лежи између еклиптике и неке звезде зове се *ширина звезде*. Отуда је можда и дошла та идентификација. Али као год што меридијански лукови представљају земљописну ширину, а они међутим нису кругови ширине, такав је случај и овде са овим круговима.

Код привидног месечевог кретања само је говор о једном специјалном случају у години, а то је од 9. марта, и то услови ако је тога дана, у 6 сати у вече, пун месец. А како би било кад се не би узео 9. март, или кад би се узео без ове претпоставке, то није нигде објашњено.

На страни 12. тачка 3., где је говор о облику земљином, речено је: „Кад би земља била колут, онда би свакојако видели сунце у исто доба.“ Међутим нигде није поменуто зашто баш да се држи да је земља колут. (Место *колут*, треба да дође *котур*, јер се земља није никад ни замишљала у виду колута пошто колут значи и обруч).

На стр. 17. под б.), могло је после речи: „разуме се умањене,“ да дође још: и управне једна на другу.

На истој страни, у тачци 5., под б.), требало је место: па из разлике времена,“ да дође: па из разлике *месних* (локалних) времена. Али наравно уз то, требало је ту, или негде раније, рећи шта је то локално време.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У истој тачци под в). и г)., речено је да се и ватром (давањем сигнала) и електричним телеграфом може одредити дужина. Међутим требало би рећи да се може одредити разлика локалних времена, а из ове дужина.

У параграфу 7., где се говори о спљоштености земљиној, под тачком 2. казато је: „Ово се може само тиме објаснити, ако и о замајној сили водимо рачуна, која опада идући половима“ итд. Али, у чему се састоји то вођење рачуна о замајној сили, која опада идући половима? — То није речено, зато је ова тачка сасвим нејасна.

У параграфу 10. где се говори о различитим сферама, нарочито у тачци 3., где се говори о којој сфери, био је крајњи рок где се требало макар што год поменути како се одређују (или како стоје) светске осовине према хоризонтима разних геогр. ширина, или обратно, о положају ових хоризоната према небеској осовини и екватору. Код ове сфере има једна мала грешка јер становниште није у Х, већ у М (сл. 12.), а хоризонт није ХЗ, већ ХР. Није напоменуто зашто је упоредник 44-ог степена извучен испрекиданом линијом, а то се могло рећи, јер је то граница циркумполарних звезда за тај хоризонт.

У параграфу 17., говор је о зонама земљиним. За жарки појас вели се: „Сви становници ове зоне виђају сунце два пута у зениту и тада су *без сенке*, иначе су са *две сенке*.“ Овако речено значило би да када сунце није у зениту да становници те зоне имају увек две сенке. Међутим то је немогућност. Могло је само бити говора о двама врстама сенки, које се разликују по правцу.

Слика 19. нема никакве везе са текстом. Трбало је њу тако нацртати како ће приближно одговарати истини. Жижка код ове елипсе не стоји ни приближно на оном месту где стоји С; друга је мана ове елипсе што је много развучена, те не личи на елипсу земљине путање. На слици је требало показати перихел и апхел. Сем тога, жижка у којој се налази сунце не меће се на ону страну (леву) где је С, већ на десну, јер треба и ова путања да се слаже са оном у слици 18 (стр. 29.), те би она дошла с десне стране центра, пошто је земља за време зиме у перихелу. Овде се могло нешто поменути и о *ексцентричности* (е) земљине путање.

Највећа нејасноћа настаје у параграфу 20. где се говори о *једначену времена*. Овде је поменуто сунчани дан али није поменута разлика, нити њезин узрок, између овога и звезданог дана. Отуда је наступила у тачци 2. онолика нејасноћа да би и саме аутору изгледала загонетна. Први навод за промену дужине сунчаног дана, који се састоји у овоме: „земљин пут је елиптичан и с тога брзина земљина на њеноме путу или привидна брзина сунчева на небу није увек иста,“ имао би само онда овде места кад би нам израније био познат узрок о разлици сунчаног дана, за тим о неједнаком његовом увећавању услед елиптичног облика земљине путање. Тек на основу овога била би јасна тачка 2., а тачка 3. добила би још потпунији облик кад би се напоменуло како би остао тај *средњи сунчани дан*. Овако је постао цео овај параграф неупотребљив и један врло важан предмет ове географије необјашњен.

Код месеца требало је запремину од $\frac{1}{56}$ поправити на $\frac{1}{49}$ део земљине запремине.

Оно што је речено на страни 36. о месечевим менама, могло се довести у јачу везу са оним што је речено на стр. 10. о истој појави, и тада би се могла истаћи јаснија представа месечевих мена у току целе године.

Трећи део и додатак чине само целину овога дела, те немају велике везе са ужим појмом математичке географије, зато се не морам ни упуштати у оцену истога.

На крају овога излагања имам да кажем: да је једна врло добра страна овога дела у томе што је са мало текста обухваћено толико материјала колико је потпуно довољно за средње-школску наставу. Уџбеници треба у опште да су кратки, али наравно и да су сигурни. То ме је и навело да овај реферат напишем. Целокупно дело могу радо препоручити свима друговима, који се њиме занимају, да га срдечно приме, јер грешке, које сам изнео, нису такве због којих би га требало одбацити, већ су само те врсте да је о њима требало водити рачуна при поновном штампању.

Рад. Васовић

ПРЕГЛЕД ШКОЛСКИХ ЛИСТОВА

Zeitschrift für das Realschulwesen издају и уређују Емануел Цубер професор бечке политехнике, Адолф Бехтел и Мориц Глезер, професори државних реалака у Бечу. Година XXII.

III. свеска Март 1897. 1. *Расправе и чланци*. „Значај олимпијских игара за телесно васпитање омладине“ од директора Ј. Кеменија. У овој расправи обрадио је писац, не упуштајући се у широко описивање и значај олимпијских игара, само оне моменте, у којима са огледа техничка страна и успеси, добре и рђаве стране као и реформе олимпијских игара. Расправа подељена је на ове одељке; професионал и аматерорекорди; критика програма за олимпијске игре; Маратонска трка, пентатлон, бацање диска: како се могу применити олимпијске игре у средњој школи; у последњем одељку говори се о будућности олимпијских игара, о потребним допунама и реформама. У првом одељку каже писац, да из олимпијских игара треба избацити све — осем мачевања — што би послужило неком за занат т. ј. да помоћу игара заслужује новац. Према томе треба људе од професије одлучити од олимпијских игара и тиме им очувати етичку чистоту и идеалну вредност. Говорећи о рекорду, т. ј. о постигнутом најбољем успеху, каже писац, да се он може задржати, јер као што су на душевном пољу потребни испити, треба и у играма неко мерило; само у школи треба при оцењивању резултата имати на уму: лепоту, држање, тачност итд. Нпр. при дизању терета важи правило: Ако њих више диже исти терет, добија онај награду, који за време дизања има најлешње држање тела — Критикујући у кратком програм олимпијских игара, констатује писац са задовољством, да су у њему скоро подједнако заступљени гимнастика и атлетство, да је боксовање изостављено и да за пењање на брда нема награда. Кемени је противан и завођењу бицикла, а нада се, да ће овај спорт доцније заменити јахање. Противан је и Маратонској трци. Ако би се баш и овај специјалитет хтео задржати, то он предлаже, да се установе трке са сваковрсним, природним препрекама, али да растојање не буде веће од 14 км. У пентатлону боре се за пет награда. Овај начин борења препоручује писац, јер је разноврстан, а у школи могли би бити и мање врста борења. Писац нарочито препоручује дискос за школе, јер се може упражњавати и лети и зими. Да су олимпијске игре постале већ интернационалне, сведоче одлуке, што су оне узете као саставни део на светским изложбама. То не важи само за париску изложбу у 1900 год. већ за овогодишњу изложбу у Бриселу. Што се тиче награда, каже писац, да оне могу бити само у разним предметима, а никако у новцу, јер ове игре треба неговати због саме ствари, а не због материјалне добити. Говорећи о томе како да се олимп. игре примене у средњој школи, мисли писац, да би то могло бити теориски и практички, Теориски део био би у предавању о играма, а практични у томе, што би омладина индиректно учествовала у играма. У средњој

школи треба омладину, спремати за ове игре, на кад сврше ову школу, онда су јој отворена врата. Писац препоручује, да се у земљи, бар сваке године једанпут састаје омладина из средњих школа, и да пружи турнир. — *Гласови*. О „методи *Gouin*-овој ишше проф. Бехтел. Ову нову методу за изучавање језика препоручује највише проф. Крон. Он каже да је она најбоља због тога, што се оснива на душевном посматрању, и износи пред очи „градиво“ свесно или несвесно фотографском тачношћу. Он препоручује методу, само тражи, да се претходно промене наставни планови. *Gouin* каже сам за своју методу ово: „Моја се метода разликује од њених претходница у основним правилима и начину наставе. По мом мишљењу треба живи језик баш зато што је жив, учити на жив начин, дакле живом речи. Најпре треба се обратити на уво; око и рука, читање и писање, то су само помоћна средства.

2. *Школске вести*. У седници друштва берлинских гимназијских професора гимназије, држао је професор Виленвебер предавање о стеченим искуствима при примени француске методе. Он је противан тој методи, јер каже, да се не може постићи сигурно граматично знање. Он препоручује између ове и старе методе средњи пут и нада се да ће задовољити захтеве наставног плана. — Француски Министар просвете предложио је школском савету, да доведе изговор старогрчки у сагласност са изговором новогрчког. Према наредби министровој написао је бив. директор франц. школе у Атини Вирнур расправу, у којој истиче корист те реформе, нарочито за дипломатију и светску трговину. Ова је расправа послата великој школи и гимназијама. Министар просвете упутио је циркулар свима инспекторима у коме им препоручује, да се учине пробае у смислу поменуте реформе. — Друштво за историју немачког васпитања и наставе извештава, шта је до сада урадило, захваљује сарадницима и позива нове, нарочито музичаре, пошто им дело показује празнине у литератури музичне наставе. До сада је изашло од овог дела пет свезака.

3. *Преглед књига листова и програма а) Рецензије*. Има их 18, а споменућемо ове: француски вокабуларијум са фразеологијом и вежбањима за разговор, — од проф. Meurger-а. Књига је удешена по пруском плану за све разреде средњих школа. Референт Oberlander препоручује топло ову књигу. — Студије из Еурипида од Holener-а. Референт о овој књизи каже, да служи на част аустријској стручној литератури. — Животиње у аустро-угарској равници од професора Мојсисовића. Писац је познат као спреман природњак; он се за ово дело дуго спремао, објавио је претходно преко двадесет расправа о овом предмету а двадесет година — у равню доба — путовао је по угарској равници. Референт најтоплије препоручује ово дело како професорима тако и ђацима. — Општи земљонис од Хана, Хоштетера и Цокорног. I. део. Земља као целина, њена атмосфера и хидросфера; препоручује се топло.

Суђење о времену неколико дана у напред од D. Weber-a. Овом књигом писац — један од најбољих данашњих метеоролога — показује, да претсказивање времена у напред стоји на научном земљишту и да ће се још више развијати. Препоручује се. — Наставни планови од 1892. године и математичка настава у Пруској од професора Müller-a. У овој расправи, која би могла имати други наслов, говори се у главном о Холцмилеровим књигама. Холцмилер је у својим књигама заступао начело, да се Еуклид напусти и да у Геометрији претходи пропедевтична настава. Милер му замера, да то у својим књигама није извео, и осуђује му дело. Милер међутим иде у напад сувише далеко. Упуства за борење, игре и гимнастику при народним и омладинским светковинама од Шмита. Кемени као референт честита Немачкој, што има одбор за народне светковине, а оване на Шмитовом упуству.

б) У прегледу листова износи се у кратко садржина из шест књига разноврсне садржине.

в) Преглед школских програма. У овој свесци приказати су програми из десет школа. У свима програмима има по један чланак. Од интереснијих износимо ове: 1. У програму градачке реалке налази се чланак: Дневник француске наставе у првом и другом разреду од проф. Weitzénbok-a. (Чланак је и засебно штампан). Врло добар за наставнике франц. језика. — У програму српско-хрватске реалке пише професор Коломбатовић „о неким краљешвацама.“ Из државне реалке Влагенфурту: Француска инвазија у 1809. год. — Из реалке у Бијелицу: Омов и други Кирхоров закон у средњешколској настави.

IV. Свеска. Април 1897. На првом месту налази се некролог професору Колбеу, шеф-редактору овог листа. I. *Расправе и чланци*. Овде је свршетак чланка о олимпијским играма. — Прилошки к синтакси „Victorian English“-а, од професора Ellniger-a. Чланак има десет одељака. —

II. *Школске вести*. Феријални курс „Alliance Française 1896.“ Овај курс намењен је странцима, који желе да се усаврше у француском језику и литератури и да упознаду уређење Француске. У Јулу и Августу 1896. год. биле су две серије овог курса у Паризу. На њему је било 326 учасника (166 мушких и 160 женскиња). Међу овима било их је 137 из Немачке, 52 из Америке, 41 из Енглеске и 14 из Аустрије. Према спреми учасника поделили су курс на виши и нижи. — Наредба Министра просвете о наставничким библиотекама на средњим школама. Министарство наређује, да неколико гимназија у истој вароши, евентуално у истој покрајини или округу, склопе заједницу за набавку и измену стручних листова. Измене да буду у овим варошима сваких 14 дана, а у удаљенијим гимназијама у року од 3—4 недеље. Задруге су дужне да у школским програмима објављују каталоге књига, и то да не раде све задруге у исто време. Мађарски министар просвете издаје наредбу и статут о квалификацијама учитеља француског језика у гимназијама. Због тога, што је овај предмет ванредан, не тражи се у статутима бог зна каква спрема. Кандидат треба да је свршио гимназију. Испит је писмен и усмен. На писменом испиту тражи се превод лакшег мађарског текста на француски. Рад траје пет часова. На усменом испиту тражи тачно

познавање граматике, превод с француског на мађарски и обрнуто, прегледно знање нове франц. литературе; познавање метода француске наставе и практична употреба француског језика. Министар у својој наредби исказује жељу, да свака виша гимназија пружи ученицима могућност, да науче француски. Статистика показује да на реалкама учи два пута више ученика латински него што уче у гимназијама француски. Енглески је учило само 28 ученика на 4 гимназије.

III. *Преглед књига, листова и програма*. а) *Рецензије*. Рецензија на школске и друге стручне књиге има свега 18. Од важнијих су ове: 1. Школско издање педагошких класика од D. Tupetz-a. Изашле су две свеске. У првој је општа наука о васпитању, а у другој је, књига метода. Обе су препоручене. — Слике из историје педагогике од Kaliu-e; препоручује се кандидатима учитељства. Проф. Ebner: 300 немачких састава опште садржине. Препоручена. Историја француске литературе у XVII веку од Losheissen-a. Атлас за трговачке школе од Peucher-a и другова, нарочито препоручен. — Рептилије и Амфибије у Аустро-Угарској и Босни и Херцеговини од Wegner-a. Референт га топло препоручује. Дрвеће и грмље у шуми од Hempel-a и Wilhelm-a, препоручен. Уџбеник за елементарну геометрију од Heurici-a и Treutlein-a. II. део. Изврсна књига, нарочито за кандидате професорске а врло добра је и за учитеље и ђаке, што има доста пробраних примера. — Методика гимнастичке наставе од Lukas-a; препоручена је. б) У прегледу листова налази се на препоруку листа: *Jahrbuch des höheren Unterrichtswesens in Österreich X година*. — Баварски „*Zeitschrift für Realschulwesen*“ III. књига 4. и V. свеска са доста богатом садржином.

в.) Саопштава се у кратко садржина чланака у осам програма. У програму гимназије у Ried-у има чланак о завођењу електричне светлости у физикалном кабинету исте школе. У програму гимназије у Smichow-у има чланак под насловом: „Покушај, да се ученицима експерименталним путем демонстрира храђење биљака.“ Референт препоручује овај покушај пажњи стручњака. —

V.

Lehrproben und Lehrgänge aus der Praxis der Gymnasien u. Realschulen за последњих 12 година од 1—48 свеске.

Са 48. свеском (јула 1896 г.) навршио је овај педагошки часопис своју 12. годину излажења. Задатак његов био је, да систематски дозирају педагошку науку; темељне расправе, које су у овом часопису излазиле, велики број (141.) сарадника из Немачке и са стране, распрострањеност листа доказ су, да је овај часопис темељно, научно радио у истакнутом правцу. Разноврсно градиво, све нова и нова питања чекају, да се у овом часопису реше са гледишта васпитне наставе; он ради на развијању науке о васпитној настави и на прчмени ове науке у средњим школама. И ако би корисно било, да се у кратко прикажу важнији чланци, ипак је то немогуће због многих важних чланака; ја ћу се ограничити само на то, да изнесем натпис важнијих чланака, како их је само уредништво груписало.

I. Начелна питања :

Педагошки афоризми са тумачењем... О. Фрик св. 4.
Вилманова дидактика и њен значај... О. Фрик св. 23.

II. Практична педагогика.

а) Школа и наставни план.

Паралелно тумачење сродног материјала. Основна начела за састављање наставног плана за више разреде гимназијске... О. Алтенбург св. 10.

Афоризми о теорији наставног плана односно штива у најстаријем разреду гимназијском... О. Фрик св. 5.

Одговор на царева питања. Питање 2—7... О. Фрик св. 27.

Немеродавни предлози за састављање новог наставног плана за гимназије., О. Фрик св. 28.

Врсте средњих школа... О. Фрик св. 26.

Примедбе на нов пруски наставни план из латинског језика... В. Фриц св. 33. 34. 35.

Додатак примедбама на наставу латин. језика В. Фриц 37.

Једна реч за садашњу поделу историје у Пруској К. Хаупт св. 41.

Примедбе на правила испита зрелости.. Х. Мајер св. 18.

Примедбе на царев говор од 4. и 17. дец. 1890 г. Ф. Перле св. 28.

Одговор на царева питања. Питање 1. Х. Шилер св. 27.

Одговарају ли наши распореди часова педагошкој психологији? Х. Шилер св. 25. 26. 28. 30.

Грчка граматика по новом наст. плану... А Валдек св. 31.

Метода старих језика по новом наст. плану... А. Валдек св. 48.

б) Образовање наставника.

Спремање наставника средњих школа у Финској.. Е. Бек св. 26..

Саопштење рада у seminarium-у praeseptorum у Франковим заводима у Хали.. О. Фрик св. 5.

Опомена за смишљено упутство наставничким кандидатима.. О. Фрик св. 18.

Саопштење из семинарске праксе Франкеових завода... В. Фриц св. 38. 39. 40.

Старо-филолошка, дидактичка ведбања, као један део педагошког семинара за средње школе... Л. Хитер св. 35.

Како се може најбоље уредити педагошка и дидактичка претходна спрема кандидата за наставнике средњих школа? Х. Мајер... св. 24.

Ото Фрик, као обновитељ seminarium-а praeseptorum.. А. Рауш св. 36.

Ка школској реформи. Педагошко-универзитетски семинари В. Рајн св. 16.

К питању гимназијских семинара.. Г. Рихтер.. св. 44.

Образовање наст. кандидата у гимн. семинарима. Фр. Цанге... св. 20.

III. Теориска педагогика.

A. О васпитању у опште.

Како се васпитава родољубље у школи?... Х. Мајер св. 14.

Свесно и несвесно васпитање.. Х. Мајер св. 23.

Част као циљ васпитања.. Х. Мајер св. 31.

Школске свечаности и васпитна настава. Сајденбергер.. св. 48.

B. О настави.

а) Из опште дидактике.

Наставник треба претходно да спреми ученике за школ. задатке.. О. Фрик св. 25.

Дидактички катихизис.. О. Фрик св. 1. 2.

Практични значај аперцепције за наставу.. О. Фрик св. 8.

Опште гледиште за дидактички избор градива. О. Фрик 12.

Стваралачко у наставном раду.. О. Фрик св. 25.

Дидактички катихизис. А. Односно психичког процеса учења и поучавања у васпитној настави. Б. односно вештине васпитне наставе.. О. Фрик св. 28.

Напомене на суштину осећаја према природи и неговање истог у настави.. О. Фрик св. 29.

Напомене на суштину и наставу у родољубљу.. О. Фрик св. 29

Учење на памет у нижим разредима.. О. Фрик свеска 3.

О давању имена и распореду, паралелне граматике у школским језицима.. Ф. Хорнеман св. 20. 22.

Је ли неопходно потребно превођење за успешан рад у класичкој лектури... Ј. Красниг св. 34.

Скраћивање граматике, као резултат реформе средњих школа. Ј. Латман св. 29.

Настава у старим језицима.. Р. Менге, св. 44.

Осећај за језик и настава језика.. В. Минх... св. 41.

Нека посматрања о потреби и могућности објективно важне наставне методе.. В. Рајн... св. 22.

Образац за поделу наставе при читању књижевника.. Г. Рихтер.. св. 35.

Настава и душевни умор. Г. Рихтер.. св. 45.

Главна начела реформе у настави живих језика. Е. од Салвири... св. 19.

Превод наставников као сигурна поправка ђачког превода.. св. 28.

Педагошка путничка писма Х. Шилер.. св. 14.

Ведбање у усеном предавању у средњим школама. Шватло.. св. 43.

Предлози за избор из Курција. Један додатак за питање о спајању историје и штива. Шпарт.. св. 35.

Задачи концентрације из етичких наставних предмета. Е. Штуцер... св. 45.

Хербартова начела у граматички страних језика А Валдек... св. 15.

Дидактички облик у граматички старих језика... А. Валдек... св. 17, 18, 19.

Заједничка наука о реченицама у школским језицима.. А. Валдек.., св. 37.

Субјективни и објективни фактор васпитног блага О. Вилман.. св. 11.

Нацрт наставе у облику причања О. Вилман... свеска 20.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

б) Поједини наставни предмети

1. Немачки језик

У оштите.

Вежбање у стилу као вештина . . Р. Хилдебранд.. св. 5.

Једна реч за неговање матерњег језика у настави. А. Рауш . . . св. 8.

Језиковна садржина у основним погледима немачког народа, доказано у малим прилозима. . А. Арајбе.. свес. 21.

Стране речи и вештина понемчавања. . К. Шулиц. свеска 31.

У нижим и средњим разредима.

Немачки правопис и диктовање у I. разреду. А. Хилдебранд. . св. 39.

Избор немачких песама од I. до V. разр. О. Фрик. свеска 24.

Обрада неког штива у нижим и средњим разредима. О. Фрик. . св. 6.

Примедбе на граматичку наставу у матерњем језику. . . О. Фрик. св. 15.

Архенхолдова историја седмогодишњег рата и Шилерова историја тридесето-годишњег рата као немачко читалачко штиво. . . О. Фрик. св. 8.

Обрада песме „Хенрих птичар“ . . Ф. Хајснер. св. 6.

Обрада Хебелове песме „Роџа“ у I. разр. Ф. Хајснер. св. 15.

„Сигфридов мач“ од Уланда. Обрада песме у III. разр. Х. Ганц. . . св. 18.

Лесингова басна „О старом лаву“. Припрема за задатак у III. разреду. . М. Хајдингсфелд. . св. 32.

Шилерови „Ловци на Алпима“ . . К. Фулда. . св. 43.

Примедбе за избор градива из наставе немачког језика у IV. разреду. Ј. Фолерт. . . св. 17.

Упутства за обраду песме „Срећа из Еденхала“. Х. Херберхолц. . . св. 47.

Израда првог немачког задатка у V. разр. Х. Херберхолц. . . св. 43.

„Сваки је своје среће ковач“ задатак у II. разр. П. Миленифен. . . св. 35.

Ток наставе из горњо-немачког језика у III. разреду са приложеним кратким лекцијама. В. Беме. . св. 13.

Umlaut и Ablaut у настави средњих разреда. А. Шмит. . . св. 42.

Приповетка и драма. Р. Фауст. . св. 36.

У вишим разредима.

Спајање наставе немачког и старих језика у VII. разр. А. Алхајм. . . св. 48.

Настава горњо-немачког језика Шмит. . . свеска 34.

Настава немачког језика у најстаријем разреду. К. Хаше. . . св. 40.

Обрада Нибелуншке песме у најстаријем разреду. К. Хаше. . . св. 31.

Обрада филозофско-лиричких песама у најстаријем разреду. Р. Виндел. . . св. 32.

О Шилеровој „Шетњи“. В. Тојшмер. . . св. 36.

Дидактичка обрада Хердерових парамитија „Светање“ и „Дете бриге“ у најстар. разреду. Б. Ритер. . . свеска 2.

Читање немачких лиричара у вишим разредима средњих школа. О Фрик. . . св. 7.

Клопштокове оде „Фридрих V“ и „Бернсторфу и Молтку“. Е. Науман. . . св. 6.

Увод у Клопштоков „Месија“. Ф. Хајснер. . св. 14.

Лесингов „Мудри Натап“ у настави у најстар. разр. А. Рауш. . . св. 32.

Валтер од Фогелвајде у најстар. разр. А. Матијас. . . св. 19.

Лечење Орестово у Гетеовој Ифигенији. А. Матијас. . . св. 11.

О Гетеовом Гецу од Берлихингена. О. Вилман. . . свеска 34.

Аналитичка настава и филозоф. пропедевтика. Х. Мајер. . . св. 11.

2. Латински језик.

У нижим разредима.

Extrogale из латинског у I. раз. В. Фриц. . . свеска 1.

Прве лекције из латинског и историје у I. разр. Ј. Латман. св. 7.

Метода почетне наставе из оба стара језика. А. Валдек. . . св. 22.

Метода почетне наставе у латинском. А. Валдек. . . св. 24.

Вежбање и буђење интереса. . А. Валдек. . св. 25.

Почетна настава у латинском. Д. Милдер. . . свеска 44.

Прве лекције из латинског у I. разр. К. Хајлман. св. 5.

Један час из Непота у III. разр. В. Беме. . св. 12.

Два часа из Shomond-a у III. разр. К. Хаше. . . свеска 8.

У средњим разредима.

Нацрт обраде Цезаровог „Галског рата“ II. књ. гл. 25. у IV. разреду. . Г. Им. . . св. 11.

Једна лекција из Цезара у V. разр. (bell. gall. 4, cap. 12.) В. Фриц. св. 3.

Превођење са латинског, нарочито у средњим разредима. Т. Бекер. св. 21.

Читање и језиковна употреба латинских књижевника, нарочито на средњем ступњу гимназија. Т. Бекер. . . свеска 26.

Напомене за превођење неких Цицеронових списа у VI. разр. (Пробе превода) . . П. Зеберт. св. 34.

Часови из метрике у IV. разр. као увод у читање Овида. . . В. Беме. . . св. 18.

Два часа из Овида у IV. разреду Ј. Рихтер. . . свеска 1.

Обрада неколико тачака из науке о падежима у латинском. . А. Хемпел. св. 2.

Независни коњунктив у латинском. В. Милер. . . свеска 4.

Предлози за избор из Овида. . Ф. Солмсен. . свеска 34.

У вишим разредима.

Читање Вергила по новом наставном плану. А. Папст. св. 34.

Једна лекција из Вергила у VII. разр. Ј. Сандер. . . св. 6.

Учупства за школско тумачење Хораца. О. Алтенбург. св. 36.

Хорацијева друга књига песама и етичко образовање. О. Алтенбург. св. 40.

Увод у Хорацијеву другу књигу писама по индуктивној настави... О. Алтенбург. св. 46.

Неколико часова из Хорација у VIII. разр. (Об. I. 6 и 5). Р. Менге св. 9.

Хорацијеве оде III. 29 као завршетак прве три књиге ода. Ф. Хајснер. св. 37.

Хорацијеве оде IV. 7... Г. Шимелпфенг. св. 6.

Вежбања у језику и говору из Тацитове Германије. О. Алтенбург... св. 38.

Читање Тацита... Р. Девтајлер... св. 7.

Један час из Тацита (Германија гл. II—IV). П. Девтајлер... св. 14.

О вежбању у латинској композицији. К. Гебел, свеска 12.

Ток једног часа из латин. граматике у најстаријем разреду... Фогт... св. 17.

3. Грчки језик.

У оштите.

Обим и начин граматичке наставе у грчком. А. Валдек... 41.

У средњим разредима.

Почетна настава у грчком по индуктивној методи. А. Милер... св. 40.

Обрада глагола на ми. Ф. Шмит... св. 48.

Једна лекција о енклитичким речима у грчком. В. Шилинг... св. 43.

Оптив у грчком. Лекција из IV. разр. Г. Рихтер... св. 34.

Једна лекција из грчке граматике (V. разр.). К. Шмул... св. 12.

Спремање за писмени превод са немачког на грчки за израду у школи (V. разред.) К. Шмул... св. 14.

Други аористи по аналогији глагола на ми. А. Арлт... св. 5.

Штиво анабазис у V. разр.; избор штива. В. Беме... свеска 26.

Прва глава прве књиге Ксенофонове анабазис у V. разр. А. Матијас... св. 4.

Преглед штива анабазис ради понављања. О. Кол... свеска 3.

У вишим разредима.

Штиво Одисеја у VII. разреду. Р. Менге... св. 28. 29.

Какав избор треба да се начини из Омирових епа за читање у школи. А. Ланге... св. 43.

О методи наставе Омира у VI. разр. Х. Глоел... свеска 15.

Сиренске песме Демагог Еурилохос у Одисеји. Од Хаген... св. 47.

Паралеле Илијади ва практичну наставу. Од Хаген... св. 17.

Штит Ахилов. Нацрт целокупног разговора о Илијади. Од Хаген... св. 18.

Једна лекција из Омира у најстар. разреду. Ф. Хајснер... св. 1

О психологији Омировој. Ф. Хајснер... св. 10.

Увод у грчког трагичара. Г. Рихтер... св. 7.

О трагичној иронији код Софокла. К. Хаше... свеска 39.

Трагична садржина Софокловог Ајаса. Ф. Хајснер... св. 39.

Грчки лиричари у VII. разр. П. Дервалд... св. 39.

Херодот VII. 101—104 у настави. П. Дервалд... свеска 32.

Читање Херодота у VII. разр. св. 37.

Ксенофонтове меморабиле, II. 2, у настави. П. Дервалд... св. 40.

Један час веронауке у грчкој настави (Ксеноф. мем. I. 4.) П. Дервалд... св. 44.

Диспозиција Платонове апологије. Х. Шир... св. 37.

Један час из Демостена у VIII. разр. П. Девтајлер... св. 10

Писмено превођење са грчког у вишим гимн. разредима. Х. Глоел... св. 42.

4. Француски језик.

О настави у француском. К. Кин... св. 16.

Учење француских и енглеских речи. Милефелд... свеска 15.

О почетној настави у француском. Ф. Шмит... свеска 25.

Обрада једне лекције из Пецове француске елементарне граматике. Р. Ригер... св. 7.

Прво штиво и прелажење са штива на граматичку у почетној настави француског језика. А. Рамбо... свеска 9.

Наука о начинима и следовање (однос) времена у француском. Р. Соненбург... св. 3.

Путовање у Париз. Пример очигледног понављања очигледног градива у француском. А. Жил... св. 44.

Историско штиво у новим језицима. Са планом о спремању за један час из штива... св. 48.

Историја Карла XII. од Волтера. Као штиво у нашим средњим школама. О. Фрич... св. 17.

Наполеон I. у француском песништву. Е. Регел... свеска 36.

5. Историја.

У оштите.

О методи у историјској настави. А. Витнебен... свеска 17.

Нешто о историској настави. Х. Шилер... св. 37.

У нижим и средњим разредима.

Материјал за историску наставу у II. разр. О. Фрик... свеска 2.

О избору градива за историску наставу у II. разр. О. Фрик... свеска 28.

Историја римских краљева. Припремни нацрт за гимназиски III. разред. О. Фрик... св. 21.

Проба неколико лекција из Нибелуншке каже II. разр. Ф. Хајснер... св. 13.

Винфрид Бонифације, апостол немачки. Једна лекција у II. раз. за практично учество наст. кандидата. Ф. Хајснер... св. 21.

Фридрих Велики, три часа историје из почетне наставе у II. раз. Ф. Хајснер... 24.

У вишим разредима.

Систематска деоба наставног градива историјског у вишим разредима. Г. Рихтер... св. 3.

Градиво за историјску наставу на вишем ступњу
Х. Дондорф... св. 9.

Галски и персијски ратови. Пример упоредног
посматрања историје. Х. Дондорф... св. 2.

I. Утицаји сеобе народа. II. Хлодвиг, краљ фран-
начки, III. Значај Питина за исток. IV. Држава Карла
Великог. Х. Дондорф... 5.

Најстарија римска историја у настави виших ра-
зреда В. Беме... 42.

Тарен и Пир. О. Фрик... св. 1.

Из историјских бележака мојих седмошколаца.
(Римска историја)... О. Фрик, св. 8—11.

Ток једног историјског разговора у спојеном VI
и VII разреду по сећању забележио. О. Шенг... 39.

Скупштина за конституисање од 1789—1791. исто-
ријски задатак у најстар. разр. Ф. Нејбацер... 28.

О испиту зрелости из историје. Ј. Либерт... 13.
Историјска упоређивања у најстр. разр. са примером.
Е. Штуцер... 35.

Социјално питање најновијег времена и обрада
овога у најстар. разреду.. Е. Штуцер... 37.

Државопривно у настави. Ј. Фолерт... св. 46.

Археолошка очигледна настава, уједно као при-
мер употребе знања о истор. народном земљопису. ф.
Лор... св. 25.

Школ. настава у вештинама и могућност, да се
то изведе. Х. Вернер... 48.

6. Земљопис.

Путовање кроз неки крај домовине ради завр-
шеног објашњења стечених осн. појмова из земљописа.
К. Хајлман... св. 2.

Градиво за наставну обраду геогр. осн. појмова
у I. разр. Н. Хајлман... 13.

Земљопис домовине у I. разр. Са нарочитим об-
зиром на Јену и околну. Х. Петер. Е. Пилц... св. 6.

Постанак немачке вароши, очигледно представ-
љено на постанку вароши Ајслебен. Греслер... св.
14, 15, 17.

Нацрт земљописа домовине од Колберга и спајање
тог наставног градива са наст. задацима оvd. гимна-
зије. Х. Клаје... св. 45.

Домовина у настави, са нарочитим обзиром на
околину Гисенску. К. Хофман... св. 46.

Настава под ведрим небом ради увођења у ге-
огнозију и геологију и ради познавања склопа оног
краја. Е. Хартенштајн... 30.

Типске диспозиције из географске наставе. О.
Фрих... св. 4.

Једна реч о односу између физичког и политич-
ког елемента у науци о земљи А. Кирхоф... св. 16.

Обрада немачке царевине у географској настави
у II. разреду. В. Були... св. 47.

Три јужна полуострва Азије (упоредно понав-
љање. А. Алхајм... св. 19.

Положај и главно о Африци. М. Хајдингсфелд...
св. 24.

Рајнска област. земљописна лекција из програма
IV. разреда. О. Шенг... св. 41, 42

Италија у V. раз. реалке гимназије. Прилог
методи цртања у географској настави. (Са картом К.)
Ф. Митер... св. 17.

Цртање карата у првом ступњу географске на-
ставе. К. Ф. Мајер... св. 30, 33.

7. Математика.

У опште.

Дидактика у настави из планиметрије... А. Жил.
свеска 32.

О поступању у планиметр. настави. Х. Милер..
св. 28, 30.

Из области гимназијске наставе из математичко-
природних наука... А. Вернике... св. 42, 43, 45, 47.

У нижим и вишим разредима.

Педагошко-дидактична разлика између математи-
чких правила. Две лекције... А. Жил. св. 35.

Обрада четири правила о подударности. О. Бир-
клен... св. 36.

Симетрички положај тачака и правих. К. Лаке-
ман... св. 4.

Правила паралелних. (Прилог методици елемен-
тарне наставе из планиметрије). К. Лакеман... св. 10.

Једнолика правила за множење и делење раз-
ломака. К. Хофман... св. 41.

Коцка. а) Као полазна тачка за науку о простору
у III. разр. б) Као понављање уводних одељака из
стереометрије у III. разреду. Ерлер... св. 3.

Увод у аритметику. Шустер... св. 8, 11,

Могућност једнолико састављених правила ра-
дова о збиру, разлици, производу, количнику, стене-
новању и кореновању у облику два часа понављања
из алгебре. С. Изенкрахе... св. 24.

Нови прилошки за методику истоветних једначина
алгебарских. Т. Валтер... св. 32.

О једначинама и о њиховом поставању. Уз про-
пис Јакова Бернујса из год. 1686... Ј. Е. Ветхер...
свеска 23.

Увод у логаритме... Ј. Е. Ветхер... св. 3.

Претходни разговори о задатку мерења круга. Ј.
Е. Ветхер... св. 9.

Ток наставе о увођењу у тригонометрију. Е. Хар-
тенштајн... св. 17.

Обрада правила о описаном и уписаном кругу
правилног полигона. В. Ванцелијус... св. 3.

Решење квадратних једначина, Е. Вилк, св. 5.

У вишим разредима.

Заједница између физичке и математичке наставе
у VII. разреду... Гросе... св. 30.

Обрада правила сразмере правих линија Х. Сур...
свеска 18.

Златан пресек као тема математичке наставе О.
Вилман... св. 32.

Проблем поделе круга. А. Баур... св. 33.

Додирни задатак... Р. од Фришер-Бензон... св. 16.

Геометриско множење... Р. од Фришер-Бензон...
свеска 19.

Биномно правило у школи. Ј. Хенрици... св. 46.

Колико је дугачак наш метар? Ј. Е. Ветхер...
св. 10.

Увод у координатни систем и вежбања на крају
те наставе... Х. Марјус... св. 2.

Синтетични пресеци кугле. Један додатак за објашњење новог пруског наставног плана. А. Тер... св. 41.
Општа елементарна метода за одређивање највеће и најмање вредности. А. Шефер... св. 46.

8. Физика и Хемија

Први час из физике у VII. разр... Л. Саксе... свеска 21.

Питање у гимназиској настави из физике. А. Рихтер... св. 20,

Увод у науку о галванизму.. Г. А. Шикхелм... свеска 26.

О методици хемијске наставе, Ф. Вилбранд... св. 28.

Ток наставе у хемији представљено са више родова спојених лекција. Р. Арент... св. 6, 7, 8.

О значају, уређењу и руковању са практичним вежбањем у лабораторији. Ф. Данеман... св. 35.

9 Природопис.

О наставном плану из природописа. М. Фишер... свеска 11.

Медвед. Један час из природописа у I. разреду са понављањем идућег часа. М. Фишер... св. 7.

Пчела.. Ф. Вернебург... св. 1.

Зимске птице. Природописна препарација за II. разред виших средњих школа.. Ф. Клинкхарт... св. 21.

Какав однос постоји између спољњег облика неке биљке и начина њеног оплођавања? Израђено за III. р. гимназијски.. Пфул... св. 17.

Lamium purpureum Две природописне лекције у I. разреду... Ф. Шикхелм... свеска 10.

Кромпир (Solanium tuberosum). Р. Шредер... св. 2.

Знати и умети у природопису. Један прилог новом наставном плану за гимназије. В. Ландерберг... св. 36.

Школски излет са III. разредом (мај).. В. Ландерберг... св. 36.

Увод у наставу из минералогije у II. разреду Хесенске реалке., Хр. Фогел... св. 38.

10. Цртање.

Зашто треба у нашим гимназијама почети цртање већ у I. разреду? А. Леман... св. 28.

Прва настава у цртању тела, уједно приложак одсеку: Вежбање вида... А. Леман... свеска 20.

Бриљан. Лекција из наставе цртања у II. разреду. А. Леман... св. 9.

11. Гимнастика.

Општа и посебна настава из цртања.. Ј. Фолерт... свеска 22.

Избор гимнастичког вежбања на справама. Ј. Фолерт... св. 30.

Нешто о слободном и уредном вежбању гимнастичком у средњим школама. Ј. Кене... св. 25.

На развићу васпитне наставе у овом правцу ради и часопис Jahrbuch des Vereines für wissenschaftliche Pädagogik (основао га је: Т. Ziller пре 28 год.; сада уређује лист Th. Vogt. Dresden; годишње излази једна свеска са додатком кошта 6 мар.) Ну горњи се часопис (Lehrproben und Lehrgänge) разликује од свију часописа тиме, што су у њему готово сви чланци нацртани лекција, или само лекције, које може наставник одмах да употреби у настави; сваки рад ослања се на педагогију и дидактику. Ни једна гимназија, која почиње да води рачуна о систематском васпитању наставом, не треба да буде без овог часописа. — Лист су основали педагози и директори гимназија О. Фрик и Г. Рихтер; сада уређују лист В. Фриз и Р. Менче. Лист издаје књижара сирочади у Хали (на Сали); годишње излазе четир књиге; свака књига кошта 2 марке.

Враће.

С. М.

К О В Ч Е Ж И Ђ

АНАЛИСАЊЕ БИЉАКА ПО ПАНЧИЋЕВОЈ ФЛОРИ

Многи су истицали као особити успех из ботанике, кад је неки наставник „учио“ ђаци II. р. гимназије у аналисању биљака по Панчићевој флори околине Београда. Но ма да није ово чиниено свагда од најмеродавније стране, опет се бојим, да овако погрешно мишљење о једном специјалном питању ботанике, у гимназији не остане као добро, тачно у опште признато. Зато ћу о томе казати овде неколико речи.

Кад би се ђаци још у II. р. г. могли темељно упутити у аналисању биљака по Панчићевој флори околине Београда, да могу да нађу по њој сваку биљку, на коју наиђу (а буде је описана у флори),

онда би било велике користи од тога: и по сам предмет ботанику, јер би ђаци добили више маха у саморађњи. радо би одлазили у природу, да сами ту аналишу биљке, на које наиђу, а у исто време чешће би имали прилике, да виде биљке у самој природи и ту да осмотре сем њине форме још и земљиште где и како живе; дакле и њин живот. Изражењем у природу ученици би користили своје здрављу а и што би тиме поуздано већ мало више упознали и своју отаџбину и свој народ. С пуним разлогом вели учитељу чувени немачки педагог Dr. Carl Kehr: „Изводи твоје ученике ван школе у слободну природу, да посматрају воденог коњица како поред потока лети, да у шуми ослушкују гласове птица, да на пријатној сеоској

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

пољани гледају благослов косидбе — и ти си више учинио и боље поступио, него ако само у загушљивој школској учioniци загушљујеш детињи ум апстрактним појмовима и шупљим дефиницијама или ако деци у место живих ствари показујеш слике или их кључаш неукусном лектиром“.

И сам и као ђак, а и као наставник за ово 4 године уверио сам се, да анализисање ма које биљке (која се донесе на час предавања) иде тешко и брзицама VII. р. г., а камо ли II. р. једно, што може немати тражене биљке у Панчићевој флори околине Београда, друго, што при анализисању у једно време не можемо увек имати све биљне органе кад имамо цвет у многим случајима не знамо, какав је плод, него тада нагађамо, па ако будемо погрешили, враћамо се натраг — и тако врло често оде врло много времена само око једне врсте. Многе биљке из фам.: Gramineae, Superaceae, Umbelliferae, Compositae, Orchideae, Papilionaceae и др., и кад имамо све органе од њих, тешко је анализирати, јер им је цвеће сувише ситно или неправилно, много треба вежбања у анализисању и готово искључиво специјалног бављења само тим, па да се могадну анализирати све биљне врсте из тих и још неких биљних фамилија — па и тада се често љутито оставља књига због недобијеног резултата.

Из овога би, по мом мишљењу изашло ово:

а) *Анализисање биљака* по Панчићевој флори околине Београда треба оставити само за VII. р. г., као што се н. пр. *анализисање животиња* по Докићевој књизи: „Аналистички и систематички преглед животиња у Краљевини Србији“, и не може никако вршити у I. р. г. него само у VI. р. Па и ту не сматрати анализисање по флори или одређивање биљних имена као главни и крајњи циљ ботаничке наставе, него довољним излагањем и објашњењем Линеова сексуалног система *само утрти пут* за одређивање неколико биљака, да би они ученици, који или из склоности ики са свога позива имају да продужују рад на ботаничком пољу, били у стању; како се и како ваља наћи у једној локалној флори. — Нарочито су за прве покушаје, да сам човек одреди име нађеној биљци по новијим флорама, погодни већи родови: Ranunculus, Trifolium, Chrysanthemum, Plantago, Pirola, Equisetum итд. (D-г С. Vaenitz).

Да би колико толико било већег и стварнијег успеха у анализисању биљака по Панчићевој флори и у VII. р. г., а и ради темељнијег успеха ђака у целокупној ботаници, ја се усуђујем изнети овде овај предлог:

Да се за ботанику у VII. р. од мес. фебруара (када биљни живот почиње на ново да се буди) да

још један час, дакле да се од фебруара предаје с три часа недељно; а до фебруара нек остане с два. Чак, ако се не могадне повећавати број часова, ја бих био и мишљења, да се до фебруара предаје и с једним (како нема много ђака у VII. р. и у овом би случају могли сви говорити свакога двомесечја), само од фебруара да буду три часа недељно.

б) У II. р. никако не вршити поменуто анализисање, кад има и онако доста и занимљивијих и кориснијих ствари у ботаници, а које и ђаци II. р. г. могу разумети и темељно изучити. Горње се могло вршити пређе „докле готово свуда по средњим школама искључиво владаше у ботаничкој настави дух Линеова и Либенова времена, и где се само тражило и вршило описивање и класифицирање, као да ученици треба да постану гласовити професори биљне систематике (D-г О. Schmeil).“ А сада (као што ћу и у даљем излагању нагласити), где се тражи објашњење и разумевање биљних облика и природе, — не. И хвалисање анализисање биљака по Панчићевој флори у II. р. г. јесте само одобравање парадирања са спољашношћу и с површним знањем, од кога баш нарочито треба да очувамо наше ђаке, јер оно није не само поуздано и стално, него нити ђаку развија разум, нити му јача вољу за радом и увећањем знања.

в) Ја у II. р. г. — да бих између ђака изазвао ону лепу и по успех корисну утакмицу и у школи и ван школе пре часа — тражим, да ми сваки зна казати у коју *Линеову класу спадају све оне биљке* које се донесу на час предавања, и које обично сами ђаци доносе (јер доносиоце увек нечим одликујем: било похвалном речи, било лепом белешком при говору, било што кажем, да ће они поуздано имати бољег успеха у ботаници, итд.) Довољно је — поред осталог — за учење ђака II. р. г. да се вежбају у тачнијем проматрању биљака и оштријем уочавању делова на њима.

М. М. Томић

Румунска Скупштина донела је овај

ЗАКОН

о зидању основних школа и оснивању школских фондова

(СВРШЕТАК)

ГЛАВА III.

Руковање фондовима и наплаћивање прихода.

Члан 16. Сви фондови школ. благајна, ма какве природе били, полагаће се у депозитну благајну.

Члан 17. Приход од земаља и интереса од датих зајмова општинама, ради подизања школа, наплатиће државни правозаступник, по рачуну који ће му предати главна школска благајна, као што захтевају поједине општинске благајне.

Члан 18. Отплаћивање дугова општинских извршиће државни правозаступник за рачун школ. благајна по њиховом упуству.

На ту цел, поједине школске благајне подносиће сваке године, најдаље до краја априла, главној благајни рачун тих дугова.

У случају, да се општине не би пожуриле да узајмљени дуг отплаћују на школски циљ, државни правозаступник обвезан извршити забрану ради обезбеђења датих зајмова и то забранама на десети део посредних прихода општинама, по наређењу чл. 12. о школ. благајнама.

Члан 19. Таксе, које плаћају ђаци при пријемним испитима, и оне, које плаћају ђаци страни поданици, да могу бити слушаоци основних школа, уплатиће се код депозитних благајна. Рецеписи о наплати приложиће се молбама за похађање школа или за полагање испита школским надлештвима, које ће министарство просвете определити.

Члан 20. Прихода од казна, које се имају наплатити од родитеља и ђачких заступника, као и приходе од казна, које наставници плаћају, наплатиће држав. правозаступник.

Члан 21. За уплаћене суме за школску благајну, држав. правозаступници имају право дати разрешнице овима који су у праву и избрисати их из регистара дужника.

О исплаћеним сумама поднеће рачун надлежним благајнама.

Члан 22. Ради наплаћивања прихода фондова и школ. благајна, поступаће се по дотичним законима, а наплаћивање казна од ђачких родитеља, заступника, наставника и др. има се код општ. судова, по члану 9. зак. о настави основних школа од год. 1896., брзо вршити и преко реда за десет дана од пријема тужбе.

Члан 23. У случају немара, држав. правозаступници, на предлог Министра Просвете, биће кажњени од Министра Финансија и њихов немар представиће се њиховим претпостављеним.

Члан 24. Наплаћивања која су означена у члану 59. ових правила, извршиће главна благајна надлежним судским путем од школских благајна. Наплату казне, од плата задржаних, ма какве природе, по наређењу закона о основ. школама од год. 1896., извршиће сваки благајник и означити као школски приход за дотичну благајну.

Члан 25. Све списе и рецеписе поједине благајне послаће Министарству Просвете.

Члан 26. Наплаћивање купона, скупоцености, лозова, прихода од ових, извршиће одбор берзе у Букурешту.

ГЛАВА IV.

Надлежност и регистар благајнице.

Члан 27. Управа школских благајна саставиће регистар по следећем наређењу и формулару:

а., За фондове и приходе :

1.) дневни регистар за уписивање рецеписа у којима су означени фондови и њихови приходи (Форм. А.)

2.) регистар за назначење поједних фондова и прихода благајничких, по каквоћи њиховој. — (Форм. Б.)

б., За расходе :

1.) регистар за уписивање налога по којима се врши исплата. (Форм. В.)

2.) регистар оних појединих трошкова, који се исплаћују по буџетском наређењу. (Форм. Г.)

Нужне регистре за рад.

Члан 28. При крају године закључиће се сваки регистар и предати надлежнима.

Члан 29. Управник је одговоран за све оно што се у регистре уведе, као и за рачун о закљученим сумама, о стању фондова и приходу школ. благајне.

Члан 30. Поред поменутих регистара, за администрацију имаће још и,

један регистар за уписивање аката о поклонима и легатима, остављеним на школске цељи.

ГЛАВА V.

Издавање земаља и добара под закуп.

Члан 31. Земље и сва добра школска издаваће се под закуп јавном лицитацијом, а приход од тога унеће се у школску благајну.

Време издавања значиће се у условима.

Члан 32. Лицитација ће се увек држати у згради начелства.

Лицитацију ће извршити: подначелник, школски ревизор и истражни судија.

У местима где нема судије, лицитацију ће држати подначелник и ревизор.

Члан 33. Услове лицитације саставиће благајна и послати начелству.

Подначелник и ревизор стараће се да се услови тачно и савесно изврше.

Члан 34. Лицитација — начин и време — саопштиће се по грађ. закону — § § 70. и 75 —

преко званичних новина (Мониториул официал) од стране општ. суда и начелства.

Члан 35. Лицитационе кауције полагаће се по 5 динара од једног дана ораће земље.

Али коначна лицитациона сума мора изнети половину од вредности аренде, која се плаћа за сваку земљу.

За годишњи пак закуп положиће се целокупна излицитирана цена.

Члан 36. Пре 7 дана од дана лицитације поднеће се начелству услови исте, али, за усвајање истих, потребно је

а.) да у условима закупна сума мора бити најмање 10% већа од суме која би се излицитирала;

б.) да се са офертом поднесе и рецелис којим се доказује, да је код школ. благајне положена коначна кауција по условним тачкама и цени у огласу.

Члан 37. Акта о свршеној лицитацији дужан је подначелник, за три дана, после свршене лицитације, поднети начелству, уједно са изјавом лицитационог одбора, да ли лицитацију одобравају или не.

Начелник је дужан донети по томе решење у року од 15 дана, од дана држане лицитације.

У случају ако се лицитација одобри, онда се општини шаље формулар уговора са условима обезбеђења закупне суме, у колико ова није обезбеђена.

Ако начелник не би одобрио лицитацију, одређује се нов рок за нову лицитацију.

Члан 38. Уговоре за закуп, потврђене од председника општ. суда, са свима рецелисима за обезбеђење аренде, слаће начелство школским благајнама најдаље до 10 марта сваке године.

Школске благајне поднеће главној благајни све податке за закуп да би ова могла бдити да се аренде тачно уплаћују у роковима који су у уговор стављени.

Члан 39. С поклоњеним имањем, рукује се по означеним правилима сем ако легат друго што не наређује.

Члан 40. У случају, да се и при другој лицитацији не би земља издала под закуп, начелник ће то јавити школској благајни која се стара о томе да не изгуби годишњи приход.

Члан 41. Већа наследства и имања која припадају школ. благајни или управи фондова, даће се под закуп и руковати с њима по правилима о руковању са државним добрима.

Члан 42. Одобравање овог закупа и руковања спада у делокруг Министарског Савета, на предлог Министра просвете.

ГЛАВА VI.

Подизање зграда за основне школе.

Члан 43. Свака општина дужна је зидати или преиначавати школску зграду за основну школу и да је снабде потребним стварима.

Сав посао око тога извршиће суд општински.

Члан 44. За ту сврху, Министарство грађевина израдиће планове и предрачун.

Нарочитим одредбама одредиће се начин зидања основних школа.

Члан 45. Министарство грађевина одређиваће сваке године број и места где ће се подизати основ. школе с погледом на материјално стање школске благајне.

Од стране општ. суда поднеће се подаци за зидање или преиначавање, сразмерно броју становника и деце за школу.

Члан 46. Министарска наредба објавиће се пре 1. јула у званичним новинама, заједно са табеларним прегледом:

1.) Општине, које су дужне зидати школе за идућу годину. За сваку школу наредиће се број разреда и других потребних одељења;

2.) Број оних зграда, које се имају по пропису преиначити.

Члан 47. Ова је наредба обавезна за општинске судове одмах чим се саопшти — објави — преко званичних новина.

Министарство ће у исто време саопштити дотичним општ. судовима наредбу са свима плановима, унутрњима и другим потребним подацима.

Члан 48. Општински судови дужни су за три месеца, од дана када се Министарска наредба у званичним новинама објави, поднети коначни план зидања, преиначавања, предрачун о снабдевању школа потребним намештајем и потребама школским, израђених од школ. благајна.

У исто време назначиће места где ће се школе зидати као и потребне податке за зидање; да ли могу саме или којим путем да се намире трошкови око тога рада.

Члан 49. У случају, да општина нема довољно средстава за зидање, треба да поднесе Министарству услове зајма, којим мисли да намира тај трошак.

Члан 50. Зајам за школске цели даће се на основу решења општинског одбора, а решење треба да се оснива на буџетском предрачуну за последње три године, с обзиром на количину деце за школу и на закључни рачун.

Чл. 51. Најдаље за три месеца, од дана поднете молбе за зајам, Министар ће или одобрити или преиначити услове за зајам.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Министрово решење, заједно са актима, враћа се општинском одбору односно суду.

Члан 52. Општински ће судови, одмах по пријему Министарског решења, спремити објаву лицитације за зидање или преиначавање школе, по већ наведеном начину, имајући на уму све прописане законске наредбе.

Члан 53. Не сме се никојим другим начином, нити добром вољом, склопити уговор за зидање или преиначавање школа, но путем лицитације, сем ако се и на другој држаној лицитацији не буде дошло до повољног резултата.

Чл. 54. Уговоре, склопљене добром вољом, одобрава Министар грађевина.

У овом случају општински судови треба да поступају по упуствима претходно издатим од истог министарства.

Члан 55. Преписи таквих уговора одмах, после закључења истих, послаће се Министарству Просвете.

Члан 56. После одобрења уговора, приступиће се уговору за зајам из државне суме од 30.000000 динара.

У уговору ставиће се рок и начин отплаћивања зајма до исплате.

Отплаћивање ће се вршити по условима утврђеним од стране Министарства финансије, који ће бити такви исти као и они по којима је држава набавила оних 30 милиона динара.

Члан 57. Кад општина не би могла отплату намирити из свога прихода, онда ће се узети десетак посредног пореза на отплаћивање тога зајма и тај се десетак не сме употребити ни на какву другу цел.

Члан 58. Ако се ни са овим десетком не би могла отплата потпуно измирити, онда ће општина и школска благајна остатак отплаћивати по пода.

У таквом случају, уговор о отплати зајма има потписати и општина, односно општински суд.

Члан 59. Општине Јаш, Романац и Илфов, које су извршиле зајам за подизање школа пре него што је закон о томе ступио у живот, ослобођавају се од обвеза које ова законска правила прописују у чл. 58. и у случају потребе плаћаће зајам место њих школске благајне.

Чл. 60. Да би се државни зајам, дат појединим општинама, тачно уносио у буџет односно предрачун, дужне су општине слати и министарству унутрашњих дела преписе уговора о зајму.

Чл. 61. Школске благајне заводиће у свој буџет потпору, коју дају појединим општинама, ради

отплаћивања зајма, а које нису у стању из свог прихода то намирити.

Ова потпора намириће се из имања школ. благајна о којима је реч у чл. 2. ових правила,

Чл. 62. Поклоњене суме, легати и фондови који имају своју опредељену цел, не могу се употребити ни у ком случају на отплаћивање зајмова или друге цели.

Чл. 63. Узајамљене суме примаће, по свршеном уговору, они, који су на то овлашћени. А држава ће пак примати, на име општин. благајна, преко свог нарочитог одбора, који је, на ту цел, Министар Просвете одредио, из државне благајне а из суме од 30 милиона динара.

Чл. 64. Узајамљене суме, које ће се примати код депозитних благајни, издаваће се само по одобрењу Министра Просвете, а уз подношај уговора о зајму.

Чл. 65. Школске благајне дужне су сваке године, марта месеца, поднети министру финансија пријаву оне општине која има добити зајам за подизање школе у току исте године.

Чл. 66. Школске благајне дужне су да врше отплату зајма по табелама о амортизацији и интересима, које ће министар финансија, на ту цел, сваког полгођа претходно послати школским благајнама, које су за то одговорне.

Чл. 67. Министарство просвете има право надзора над свима пословима школским, ради контролесања да ли надлежни врше свој посао по закону, правилима и наредбама. У случају да надлежни не врше своје послове по закону, правилима, наредбама и плановима, одговорни су за све константоване недостатке и штете.

Чл. 68. Преглед рада од стране општинских судова, у том погледу, извршиће се у присуству изасланика Министра Просвете.

О овом надзорном праву треба да се уведе нарочита тачка у свима уговорима за зидање и преиначавање школа.

Чл. 69. Школске просторије неће се моћи предати ђацима на употребу, док не прође најмање месец дана од дана извршене ревизије.

Чл. 70. Зајам за намирење накнадних трошкова за зидање неће се одобрити ни у којем случају и ни под каквим условима.

У случају да трошкови око зидања изнесу већу суму од суме одобрене од стране министарства, — накнадне ће трошкове платити општин. судови.

Ове накнадне трошкове, на захтев Министра Просвете, Министар Унутрашњих Дела уврстиће у буџет и на терет дотичне општине.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Чл. 71. Општине, које за четири месеца, од почетка године, не изврше зидање (преиначавање) школа по добивеном плану, губе право на тај посао и у том случају све то, у место општине, и сав трошак ће се исплатити из школске благајне а зајмом оптерећује дотичну општину.

ГЛАВА VII.

Управа и надзор над особеним фондовима.

Чл. 72. Свима школским фондовима, који нису писменим завештањима потчињени особитој Управи, управљаће школ. благајне.

Чл. 73. Школске благајне имају право надзора и над наставничким фондовима с којима се специјално управља.

Чл. 74. Право надзора састоји се:

а.) у одобрењу правила руковања и управе, јер се свака администрација има водити по одредбама закона и правила.

б.) у одобравању буџета, који се сваке године предаје школској благајни.

в.) у надзору и контролисању управних правила и инвентара, који се такође, при свршетку сваке године, шаљу школској благајни; и

г.) у надзору над административним актима.

Чл. 75. Сви фондови који су стављени под засебну управу, дужни су у року од шест месеци, по ступању овога закона у живот, поднети школској благајни потврђен препис акта оснивачких, инвентар имања и биланс о руковању и управи за текућу годину.

Тако исто и у истом року имају поступати засебни фондови, који ће се у будуће оснивати.

Чл. 76. У случају, да у том року не би поднели дотична акта школ. благајни, управници ће бити кажњени.

Чл. 77. Од дана, кад школски закон ступи у живот, засебне управе фондова дужне су поднети школ. благајни по један примерак правилника администрације, састављен по закону и законским правилима.

Ако тако не би био састављен, школска благајна има право да га преиначи.

Ово важи и за фондове који ће се у будуће оснивати.

Сви правилници, о којима је реч у претходним члановима ових правила, биће потврђени и објављени преко званичних новина.

Од дана саопштења ступају у живот и по њима ће се управљати лица, која су одређена за извршење њихово, а одговорна су ако се не придржавају истих.

Чл. 78. Све школске управе дужне су поднети школ. благајни свој буџет у два примерка, најдаље на месец дана раније од почетка рачунске године.

У буџету морају бити исказани сви приходи и расходи засебно по својој каквоћи.

Један примерак одобреног буџета враћа школ. благајна дотичној управи.

Чл. 79. Кад буџет не би био састављен од управе по актима о оснивању фондова и одобреном правилнику, школска благајна има право наредити да се буџет доведе у ред и склад с њима, а управа је дужна за 15 дана, од дана добивене наредбе, то извршити и поново поднети буџет школској благајни.

Чл. 80. У случају да управитељи не би поднели буџет на време, или ако би се управљали по састављеном али неодобреном буџету; кад би прекорачавали буџетске позиције или кад не би наплаћивали буџетске приходе, — ставиће се под суд за причињене штете њиховим поступком.

Чл. 81. Све управе, по свршетку сваке рачунске године, најдаље за три месеца, послаће школ. благајни списак ове садржине:

1., *О приходима:*

Дароване своте буџетске године;

Доказана права у корист фондова;

Суме које су наплаћене по овим правима; и

Остатак који се има да прими по свршетку године.

О расходима:

Буџетом одобрени кредит;

Доказана права у корист фондова;

Ненаплаћене суме по истим правима; и

Суме које треба да се исплате при крају године.

Поред овог списка, управитељи ће поднети школ. благајни и инвентар о покретном и непокретном имању појединих фондова, као и један опширан рачун о сумама, које треба при крају године наплатити.

Чл. 82. Ако управитељи не би за одређено време поднели дотичне спискове, школска благајна има право да, преко свога изасланика, затражи цео рад и да контролише сав финансијски поступак са имовином фондовном.

Чл. 83. Кад би се доказало, да је управа прекорачила делокруг свога рада и радила противно закону и правилнику, школска благајна има право затражити судску помоћ не само за накнадне штете већ и за кривичну одговорност.

Чл. 84. Кад се завештања не би могла представити управи, суд може одредити да управа тога завештања пређе на школску благајну.

Чл. 85. Председници првостепених судова и старатељске судије дужни су, кад се тестаментом оставља који фонд или легат на наставне цели, званичним путем послати по један примерак тих писама Министарству Просвете.

Чл. 86. и последњи. Наш министар, државни саветник просвете, дужан је извршити ова наша правила.

ГЛАСОВИ О ШКОЛАМА

Школе у Српству

Нови предмети у Богословији. — Богословијски Савет у IX. седници својој држаној 3. септембра ове године, а на основу § 12. тач. 2. Закона о Устројству Богословије, одлучио је: да се ове године, као допуна Догматичком Богословљу предаје и *Апологијетика* у III разреду и *Патрологија* у III. и IV. разреду.

Ову одлуку богословијског Савета, по предлогу Његовог Високопреосвештенства г. Митрополита, усвојио је и г. министар просвете актом својим од 8. септ. тек. год. ПБр. 12.990.

Апологијетика са два часа недељно предаваће г. Петар Протић а *Патрологију* са по 2 часа недељно у III. и IV. разреду предаваће г. Стеван Веселиновић, професори Богословије.

Српска православна Богословија у Задру у Далмацији. — Ова српска Богословија имала је у 1896/7 школској години 70 ученика. Испите су полагали 37 а положили 35; двојица имају да поправе оцене почетком нове школске године.

Српска Богословија у Карловцима. — У ову школу уписало се ове године 86 слушалаца и то у IV годину 21, у III. годину 25, у II. годину 21, и у I. годину 19. ученика.

Школе у Русији

1894. године полагало је испит *зрелости*, у 177 средњих школа руске царевине, 3868 ученика, од којих је положило испит 3499 или 95%. Златним и сребрним медаљама одликовано је 366 матураната. Испит зрелости полагало је још 215 екстерних ученика, од којих је 106, дакле 53,5%, добило сведочанство о зрелости. 3129 матураната намераваху да продуже своје образовање на универзитетима; 401 отишао је на више стручне школе, а 66 се одало практичном животу. На медицински факултет отишло је 1128 студената; на правни 983; на физичко-математички 744; на историјско-филолошки 187; на оријенталски 64 и на теолошки 23.

Занимљиво је *ратарско образовање* омладине у Русији. Последњих година везана су омања имања и баште са многим основним школама, нарочито у селима унутрашње и Јужне Русије. Омање земљиште за такве баште и поља за наставну цел, дају бесплатно обично сеоске општине, а неки пут дају и велепоседници; најпотребније издржаваће тих установа дају среске власти. Према најновијем извештају, област Јекатеринославска, у Јужној Русији, има не само школску башту уз сваку школу, већ скоро половина свију школа (227 од 504) имају и мале баште за неговање поврћа, воћа, дрвећа, и, осим тога, имају мала житна поља на којима се редовно показује обрађивање њива, баште, шуме, и уз то још неговање свилене бубе. Већином то предају учитељи, који су се за то спремали у слободним летњим течајима, или су то научили од стручних људи у дотичним местима. Пошто Јекатеринославска област има врло мало шума, то се нарочито, поред свиларства, негује култура шумскога дрвећа. Поменутих 227 школа, у тој области, имају заједно од прилике 115 хектара земљишта, на коме је, 1895. године, било 111.000 воћака и 238.300 шумских дрвета; те године подељено је ученицима од првих 14.000, а од других 42.000 комада. Издржаваће тих 227 башти стало је само 6287 марака. Осим тога, школе су имале преко 1000 кошница, које су биле својина од чести учитеља, а од чести ђака; а неке су школе имале и своје винограде.

У седам Петроградских девојачких завода било је прошле школске године 2.308 пансионаткиња; а број ученица у Петроградским женским гимназијама, у педагошким течајима и у девојачким гимназијама у Царском Селу и Гачини био је 3380.

Издржаваће свију тих завода стаје 13.702.258 рубаља.

Универзитет у Томску прославио је ове године своју десетогодишњицу. Слушалаца има 430. Највећи број слушалаца је из богословија сибирских и Европске Русије; из сибирских гимназија има 103 матуранта, а из гимназија Европске Русије само 6. Из универзитетског извештаја види се, да су прошле године свршила универзитет 64 слушаоца, од којих су 54 постали лекари; свега је до сада изишао 151 лекар с тога универзитета. Из извештаја се види даље, да се међу студентима врло често јављају грудне болести; универзитетска управа се стара, да преведе оне студенте, на којима се те болести појаве, на који универзитет Европске Русије; но туберкулозни процес је тамо тако рапидан, да неколико студента нису били у стању да се преведу. — Универзитетска библиотека броји сада 49.477 дела или 123.897 свезака, које вреде 447.196 рубаља; а све имање универзитетско износи 2.397.328 рубаља и 32 копјејке.

„D. Z. F. A. U.“

Д. В. В.

Школе у Француској

„Gaulois“ пореди издатке разних француских министарстава за 1876. годину, са издацима за 1896. годину. Из тога видимо, да је за министар-

ство наставе, лепих вештина и просвете за 1896. год. предвиђено буџетом 98,640.540 динара, а за 1896. год. 252,498.234 динара. Под тим министарством стоји 3750 чиновника, не рачунајући ту учитеље основних школа. Од њих мрима шеф кабинета министровога 10.000 динара плате, три директора министарства и директора лепих вештина по 18.000 динара; инспектори гимназија по 12.000 динара а основних школа по 10.000 динара; вице-ректор париске Академије има 21.000 динара плате, а 15 ректора између 13.000 и 18.000 динара. Професори парискога универзитета имају плату између 12.000 и 15.000 динара а професори на Collège de France по 10.000 динара. Плата је директора на École d'Athènes и на École de Rome 12.000 динара, а директора опсерваторије 15.000 динара; плата академичара је 15.000 динара на годину.

Закон о универзитетима, који је, у овом облику, дело пређашњег министра просвете (Poincaré), примљен је 5. марта ове године у француској Комори. На тај начин, на место појединих факултета, постају у Француској универзитети који се изједначавају са универзитетима у другим државама.

Школе у Шпанији

У Шпанији има, са Балеарским и Канарским острвима, 17,667.256 душа. Школа има 31.035, и то 21.115 јавних и 9.920 приватних.

Основне школе походило је 1,356.136 ђака, и то јавне 1,104.779 (637.553 мушке деце, а 437.226 женске), а приватне 251.357 (120.002 мушка и 131.355 жепске деце). Издаци износе на 25,996.879 динара.

Школе у Америци

И у Америци признају *корист*, која се добива, кад универзитете походе и сиромашни млади људи. „Добит је поуздана. Права величина и права вредност наших универзитета није у богатим завештањима и скупоценим зградама, нити пак у изврсној појави и луксузном животу академскога „гигерла,“ већ у часности, жудњи за науком и јуначкој издржљивости оних, који заиста, с резигнацијом, теже за умножавањем свога знања; а међу таквима се налази девет десетина сиротних.“ То је врло лепо казао ректор Vale College-a — најстаријег и најугледнијег универзитета после Харвардскога.

Заводи за малу децу. Варош *Берлин* има преко 110 завода за малу децу; а од њих су 46 дечје баште са 1500 деце.

У *Хамбургу* има 37 завода за малу децу.

У *Немачкој* царевини има око 3.000 завода за децу, која још нису дорасла за школу и од њих су више од 400 дечје баште.

Берлин има 6.000 такве деце, за коју се брине, а *Париз* око 36.000.

У целој *Швајцарској* има најмање 800 завода за малу децу, и од прилике 1.000 учитељица. Од тих

завода има бар 150 дечјих башта, које имају стране и здраве локале а спремне и добро награђене учитељице.

Развитак трговачких школа. У *Француској* се почеле развијати трговачке школе тек после рата 1870—71 године. До тада је постојала само једна виша трговачка школа (Ecole supérieure de commerce) у Паризу. А после 1871. године основано је још шест таквих школа у великим варошима. Поред ових седам виших школа има у Француској још четири трговачке школе.

Осим тога, у разним срезovima има још 16 завода за трговачко образовање, с двогодишњим течајем, а у Паризу има 14 вечерњих школа, у којима се ученици бесплатно поучавају трговачким пословима.

У *Аустрији* има 13 трговачких академија. Најбоља је бечка Академија, јер је снабдевена богатим библиотекама, збиркама и лабораторијама. На њој раде, осим директора, 23 професора, 3 доцента, 7 суспената и 2 асистента. Осим трговачких академија има у Аустрији још 104 друге школе, које се брину за претходно образовање трговаца. — *Угарска* има јавних 13 трговачких школа са две трговачке академије, 42 трговачке средње школе и 64 продужне школе.

У *Италији* је 1868. године, основана прва виша школа за трговину у Венецији. Настава траје три године. Основана је виша школа у Ђенови, а 1888. у Неапољу, обе по угледу на школу у Венецији. Осим тога у свима техничким школама и техничким институтима предају се још и трговачке науке; техничких школа има 422, а института 71. Сви заводи имају државну помоћ.

Белгија има у Антверпену велики институт, у коме раде 13 професора и 2 асистента. Држава му даје годишњу помоћ од 45.000 динара, варош 15.000 динара, а остали издаци подмирују се од школарине. И у свима гимназијама предају се трговачке науке.

Тако је, од прилике, у другим државама; само је Енглеска далеко заостала у погледу на развитак трговачких школа.

D. Z. f. A. U.

С нем. Доб.

ПРОСВЕТНИ ЗАПИСИ

Шта се тражило од абитуријента пре 200 година. — У мајској свесци „Zeitschrift für das Gymnasialwesen“ од ове године приказао је Max Kahane једну малу књијиду, коју је њен писац — по свој прилици неки нирнбершки професор — издао 1726. године, дакле скоро пре две стотине година. Овај спис, који је израђен са великом брижљивошћу и ученошћу, носи наспис: „Vernünftiges Studentenleben, welches zeigt, was sowol ein Candidatus Academiae, als auch ein wirklicher Studiosus, bey dem Anfang, Fortgang und Ende seiner academischen Jahren zu thun und zu lassen hat.“ Уз написни лист иде и слика, која представља младога Херкула на раскрсници, и

испод ње ове речи: „Elige quod praestat, cura haec tibi proderit olim.“ — Из ове занимљиве књижице приказаћемо читаоцима кратки садржај прве главе „о потребној претходној спреми једнога студента, пре но што дође на универзитет.“

Пре свега непознати писац опомиње, да Candidatus Academiae мора за све у животу па и за студију имати озбиљне припреме, подсећајући га на Цицеронове речи: „Negotiis priusquam aggrediare, adhibenda est praeparatio diligens.“

Даље је занимљиво класификовање и сликање будућих студената, где се вели: „Ако пре свега погледам на оне што долазе на универзитете, налазим, да се они могу поделити у три класе. Једни долазе амо с тога, што су, као што веле, од својих родитеља и пријатеља дестинирани да буду студенти, али налазе све више и више, да нису за студенте и да би боље учинили, да су се латили заната својих родитеља.“ Уз ово додаје писац напомену, која лепо и сада пристаје, „да има таквих будаластих родитеља, који мисле: кад су праоци сви учили, треба и синови да уче; или кад син није ни за какав занат, мора бити добар за учење.“

— Друга је класа оних, који без довољне стручне спреме долазе на универзитет, што сад не одговара нашим приликама због опште уведеног испита зрелости.

— Трећу али најмању класу чине они, који на универзитет не дођу пре но што имају сва за то потребна requisita, и из њих се с временом могу створити корисни membra Reipublicae.

Кандидат треба да има: 1) добар природни разум, 2) добру вољу, 3) подобну меморију, 4) добар ingenium, 5) оштар iudicium. Кандидат треба себе да испита, да ли све то има, пре но што дође на универзитет.

За овим се излаже, шта треба знати из *језика и других наука*. На првом је месту lingua eruditorum, латински језик, без кога не може бити ни један студент, и вели, да само онај зна латински, који „de rebus dignis convenienter, opposite, ornate et copiose et ad indolem (у духу лат. јез.) Romanae linguae“ може говорити и писати. Ову тачку завршује овим речима: „Јер што је ведро код бунара, то је латински језик у свима наукама.“

Предаз на *грчки језик*, „који са латинским има много конекције и који се може корисно употребити у свима студијама. Теолог, медик и философ морају га знати, а не шкоди ни јуристу, тек овај може лакше у својој студији бити без њега но она тројица.“ Ево, дакле, где је овде додирнуто и модерно спорно писање о пуштању абитуријената реалних школа на студовање разних научних струка. — Из грчкога језика није се тада тражило више но данас, јер се вели „да није потребно тако далекоћи, да се он (грчки језик) може говорити, већ је довољно, да се разумеју поједини дијалекти и да се с помоћу лексикона може читати какав аутор.“

Што се тиче *модерних језика*, чини се, да је пре 200 година било довољно „деклинирати, конјугирати и једнога аутора експлицирати.“ А *друге дисциплине*, као историја, генеалогичка, хронологија, географија, а пре свега математичке науке нису смеле бити занемарене. Сем тога је абитуријенат морао бити

уознат и са *говорничком вештином*; а и логика, наука о моралу и економија, и ако се баш не траже као припрема за универзитет, ипак се веома препоручују.

После опомене, да се са *слабом телесном конституцијом* не одају на „тешки рад главом“, долази савет, да се без довољно *новчаних средстава* и без *патрона* не лађају никакве научне каријере. „И ако ми није непознато, да се сиромаси могу помоћи стипендијама, као и да су они постајали после најбољи људи, а на против они што су имали много новаца нису ништа учили; ипак је и сувише добро познато, како се бедно ти људи помажу, и колико морају чекати, док дођу до стипендије.“ — „Non facile emergunt, quorum virtutibus obstat res angusta domi.“

Нарочито младога читаоца може се тичати напомене о „растанку са патронима, прецепторима и добрим пријатељима“, где мудри писац вели: „Има и у школама много таквих грубијана, који, и ако су уживали све верне информације, ипак као незахвалне кукавице одлазе.“ „Пре двеста година и — данас!“ узвикује М. Каане.

И доиста, зар многе поуке (све нису овде изнесене) овога разборитог професора из времена од пре две стотине година не би могле одјекнути и у срцима *садашње* школске омладине?

— 7.

Девета годишња скупштина Професорског Друштва. — Девета је година како у постоји Професорско Друштво. Ово удружење није постало из угледања на друга удружења страна и наша, не: њега је прека потреба изазвала. Наше средње школе нису давале онако повољне резултате, какви су од њих очекивани. Увек је била сметња, које су пречиле да средњошколска настава покаже и такав успех, какав показује у других народа. Кад ни од куда томе није било помоћи, сами наставници порадише, да отклоне све сметње успеху средњошколске наставе, и да средња школе дигну на висину на коју и треба да су. Посао је био врло тежак и појединац би мало могао што учинити. Али што појединац не може могу више њих удружени. Наставници удружише своју снагу, и тако поста Професорско Друштво.

Било је пуно послова, којих се Професорско Друштво у првоме реду морало подухватити да изврши. За многе од тих послова било је потребно и истрајности и жртава, па опет све то наставнике средњих школа није застрашило, они су одмах с највећим маром приступили послу око унапређења средњошколске наставе, те су и на скупштинама, а и преко свога органа Наставника, уклањали једну по једну сметњу, које су јој кочиле напредак. Већ је осетно дејство од рада у Професорском Друштву. Да није било удружених наставника, наше средње школе не би биле ни оно што су данас.

Скупштине Професорског Друштва заслужују врло озбиљну пажњу. На њима је до сада и расправљано много питања, која се тичу напретка школе и наставе. Сад је била девета скупштина по реду. И том приликом већало се о настави и народној просвети. Ми се само одуђемо вредним члановима Професорског

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Друштва, приказујући у најкраћим потезима рад њихове последње скупштине.

Скупштина је била у Београду 9., 10. и 11. августа ове год. Било је шест састанака. Састанци су држани у дворани Велике Школе. Још на првome састанку, одмах после разговора о годишњем раду Управину и избору нове Управе, приступило се послу. Прво питање, стављено на дневни ред, било је питање *О народном просвећивању*. Већ је велики низ година, како се у напреднијих народа јавила идеја: да ваља и у масу народну ширити образовање. У половини овога века јавља се читав покрет ради остварења ове идеје; у Данској је удешен читав систем рада на народном просвећивању; у Немачкој и Енглеској један део интелигенције подухватио се мучнога посла, да унесе што више образовања у народну масу; у сродној нам Русији исто тако је интелигенција образовала читав кадар, који и књигом и реџу ради на народном просвећивању. Време је да се и у нас једном приступи овоме, и ако мучном, а оно тако значајном, послу. Захваљујући Професорскоме Друштву, ево, покренуто је и код нас питање о народном просвећивању. Професор Др. Миливоје Јовановић проучио је ово питање и резултате, да којих је дошао, саопштио је друговима на скупштини у лепо спремноме предавању. Поводом овога предавања отворила се дебата, која је трајала за све време другог састанка. Многи су говорили, и сви су били сложни у томе, да је већ време да се и у нас почне радити на народном просвећивању. Јавила се и оправдана бојазан, да ће бити недовољна снага Професорскога Друштва да са успехом оствари мисао о народном просвећивању. После међусобних обавештења сви су драговољно примили па се још једну велику моралну обавезу, и одлучише: да Професорско Друштво узме иницијативу у раду око народнога просвећивања, и да овога ради ступи у споразум и са осталом нашом интелигенцијом, а нарочито са појединим корпорацијама као што су: Учитељско Удружење, Лекарско Друштво и др.

Питање о средњим школама за женскиње већ је претресано и на скупштинама Професорскога Друштва и у Наставнику. Данашње наше Више Женске Школе ни мало не одговарају нашим потребама. Овакве какве су, оне су у Професорском Друштву одмах биле осуђене чим се на скупштини била повела реч о њима. Али чланови Професорскога Друштва нису остали само на томе, да кажу: ово ваља а ово не, они су се латили и много мучнијега посла: да на супрот свему што осуде и ставе што друго што ваља и треба, да замени оно што се у школи и настави већ преживело или што никако није ни ваљало. Тога ради било је стављено у дужност нарочитом одбору да проучи како ваља питање о средњим школама за женскиње да резултате свога проучавања саопшти члановима. Овај је одбор требало да још пред осму скупштину изнесе спремени пројекат. На трећем, четвртном и петом састанку само се о томе већало. Највише се већало о чл. 9. и 12. у којима су програм и наставни план ових школа. Ако овај пројекат постане законом, ми ћемо, место садањих наших Виших Женских Школа, које ни у колико не одговарају нашим потребама, добити школе, које ће „да у српскоме духу васпитавају вредне домаћице и мудре мајке“.

Ваљало и методики израђени уџбеници много пута знатно олакшавају посао и наставнику и ученику и тако обезбеђују успех настави. Наше средње школе не обилују таквим уџбеницима. Чак је редак уџбеник за који се може тврдити, да задовољава све захтеве, који се за добар уџбеник тражи. Већ су чињени огледи, да добијемо ваљане уџбенике. Али с тим огледима није се готово ништа помогло. Ово је привукло пажњу члановима Професорскога Друштва. Професор Сава Максић нарочито се бавио питањем о уџбеницима средњих школа, и у својем предавању о *правилима за писање уџбеника* предложио је начин на који се може доћи до потребних ваљаних уџбеника. И поводом овога прилично се већало, и сви су се сложили с Максићем да су врло непрактична досадашња правила за писање уџбеника, којима се поједини уџбеници готово патентирају. На скупштини је донета одлука, којом се тражи да се само утврди програм за поједине предмете, а да буде допуштена употреба свих уџбеника, по програму израђених, те да се тако ствара надметање у изради све бољих и подеснијих уџбеника.

И питање о ученичком владању већ је интересовало чланове Професорскога Друштва. На скупштинама је већ било о томе речи. На овој скупштини то питање као да је већ окончано. Скупштина је једногласно усвојила *Правила о владању ученика*, која је спремила Управа. Ова нова правила знатно се разликују од старих, која су и сада у важности. Нарочито се нова правила разликују својим одљком, где су казне за ученике: Сада је много већа постепеност у казнама; казне су више родитељске; затвор, као врло неподесна казна за ученике, са свим је избачен.

На послетку је наставница Мара Глигоријевићева расправљала *О лепоме писању у средњим школама*. О овоме питању није се могло већати због немања времена, и то је остављено за десету скупштину.

Ово је у кратким потезима рад на деветој скупштини Професорскога Друштва.

Пада у очи, да приличан број чланова није био на скупштини, нарочито је било врло мало наставника из Беотрада, и ако су београдски наставници већ самим друштвеним правилима упућени да воде прву реч у Професорском Друштву. Од старијих наставника било је тек неколико. Они који су били на скупштини радили су са похвалном марљивошћу.

На скупштини је било и доста и одличних гостију. Скупштини је присуствовао и г. министар просвете. Он је поклањао толику пажњу раду ове скупштине, да је присуствовао готово свима састанцима и са највећом пажњом пратио већање у свима питањима, којима се на скупштини већало. На растанку, у врло лепоме говору, захвалио је члановима Професорскога Друштва на њихову раду око унапређења средњошколске наставе, похвалио је њихову готовост, да приме на се мучан посао око народнога просвећивања, и умолио их да и даље, са толиком самопрегоравањем као и до сада, раде на остварењу племенитог циља, који поставише своје друштву кад га основаше.

Ми ни мало не сумњамо у добру вољу и истрајност наставника средњих школа, те се и надамо, да ће на десету скупштину похитати још у већем броју и продужити и ако мучан а оно врло племенит посао

око унапређења школе и наставе. — На овогодишњем раду много им хвала.

Дач.

Ђаци о школ. одмору. — Велики школ. одмор у лето изазвале су многе оправдане потребе и ђака и њихових наставника. Али се тај школ. одмор већином не употреби онако корисно како би требало.

У неким напреднијим земљама има нарочитих хуманитарних друштава, која се брину да сиротна, болешљива деца, нарочито варошка, проведу школ. одмор где у чистом ваздуху, далеко од варошке нездраве околине. Друштва та уз помоћ општине и државе шаљу децу школску у тзв. феријалне насеобине где деца под надзором кога учитеља-це проведу ферије у забави и игри, уз добру храну и остале удобности. Неки слабувају децу шаљу чак и у морска купатила.

У Данској, пак, старају се за школ. децу на један други врло леп начин. Тамо и држава и народ помажу да сиротни ђаци из великих вароши проведу ферије у сеоском ваздуху. Сељак или какав занатлија и трговац са села јави којој школи да може о ферију примити једног, два или више ђака међу своју породицу и бринуће се њима као о својој деци. Богаташи, који имају имања ван вароши где проводе лето, чине то исто. Железнице државне и приватне сматрају за дужност да ове ђаке возе из вароши у унутрашњост и натраг. Надзор над овим ђацима врше, сем породица где су, и општинске и школске власти.

Тако села чине услуге варошима. Али и вароши селима враћају исти зајам. Зими варошани узимају ђаке са села, да у њиховој породици проведу неко време. И онда им покажу све што се у вароши може видети и чега на селу нема, те тако сеоска деца упознају варош и живот варошки.

И у Шведској има овога шиљања сеоске деце у вароши, а варошке у села. Ђаци који се тако шаљу или враћају носе извесну значку, на којој је означено куда дете путује, а како железничко особље, тако и сваки други увек је готов да овим ђацима покаже пут, да на њих припази, да их упути, посаветује итд. На тај начин деца се могу слати и подаље без нарочитих пратилаца и без бојазни да ће залутати или да ће им се десити каква неприлика.

Д.

Усправно писање. — На усправно писање полагане су многе наде, а у последње време све се више осведочава, да све оно што се као последница приписивало косом писању не стоји у ствари, нити је пак усправно писање тако и толико спасоносно и боље од косог, као што се у почетку мислило. Питање да ли је боље, практичније и за здравље деце подесније косо или усправно писање, још није решено; али се у неким земљама, где је било уведено усправно писање проба ради, већ одустаје од тога.

У Магденбургу не само да се одустало од даљег пробања с усправним писањем, него је оно и забрањено. У Чешкој је прошле године сазвата била званична скупштина учитељска, која је поред многих др. школ. питања имала да се пјасни и о усправном писању, па је већина учитељских заступника гласала против њега. Ово мишљење школ. радника нашло је одзива и код владе, те је ове године наређено да се

у Чешкој одустане даље од употребе усправног писања у основ. и грађанским школама.¹⁾

Годишњи извештаји. — Према нарочитом рачуну г. министра просвете, штампани су годишњи извештаји о годишњем раду и постигнутом успеху у нашим средњим школама. Они одмичу и обликом и садржином од досадашњих годишњих извештаја; они су често врло лепа и верна слика и рада и напретка наше средњошколске наставе.

134 ученика у једном разреду. — У нас се често чује како велики број ученика долази на једног учитеља у основ. школама. Поједини случајеви, готово ретки случајеви, дају повода оваквим тужбама. Средњи број ђака на једнога учитеља не прелази 45. Према осталим европским државама, Србија у овом погледу стоји веома лепо, јер има држава где на једног учитеља долази 60, 80 па и 100 ђака! Шта може учинити и у нашим приликама воља, енергија и вештина показао нам је учитељ школе у Брекову. Он је имао у I. р. 134 ђака, од којих је само 4 остало да понове исти разред. Похвалан труд, напоран рад, дао је и похвалан резултат.

Овај лепи пример поред своје поуџности може послужити и као одговор свима учитељима који траже поделу разреда на одељења чим број ученика порасте до 50.

Оцене наставника осн. школа у 1896/7 шк. години. — У минулој школској години оцењено је 1.926 наставника. 1.408 добили су *одличну* оцену 650 *врло добру*; 143 *добру*; 20 *њих слабу* а двојица *рђаву* оцену. По оценама наша основна настава у прошлој години дала је доиста веома похвалан резултат. Не треба само заборављати и то, да су оцене релативно мерило, и да се често мало, врло мало слажу са ревизорским извештајима.

Кандидати за предаваче. — Ове године пријавили су се за предавачка места 23 ђака наше Велике Школе од којих су 16 свршили историско-филолошки одсек а 7 природно-математички. Пријављени кандидати желе да предају:

Српски и старословенски језик с књижевношћу	3
Географију и историју	5
Историју општу и српску	2
Географију и српски језик	1
Српски и латински језик	1
Латински и немачки језик	1
Француски и латински језик	1
Немачки језик	1
Философију и немачки језик	1
Математику	3
Математику и физику	1
Природне науке	3

Свега кандидата 23

¹⁾ О том како стоји у питању о усправном и косом писању вреди прочитати чланак у педаг. прегледу у „Учитељу“ св. 8. ове год.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Ови су кандидати довршили своје школовање: 1 у 1894—95; 6 у 1896—97; и 26 у 1896—97 школској години.

Избор питомаца за Учитељску Школу. —

На основу решења Министарског Савета господин Министар просвете је одлучио да се ове школске године у I. разред Учитељске Школе приме 35 ученика. Међутим до 1. септембра пријавило се за упис у I. разред 83 ученика. Од овога броја ваљало је изабрати 35 и ево, како је то урадио Савет Учитељ. Школе. По постојећем пропису 1. септембра је извршен лекарски преглед на свима пријављеним ученицима, а истога дана пред једном нарочитом комисијом опробан је и глас и слух код пријављених кандидата. Од оних који су лекарским прегледом проглашени за здраве и да имају добро развијен слух и глас, Савет је бирао прво оне, који су свршили „на чисто“ VI. или V. разред гимназија; за тим оне, који су свршили с *одличним* или *врло добрим* успехом IV. разред гимназије, па онда оне, који су свршили исти разред са *добрим* успехом. Код ових да имају првенство они, који се могу сами издржавати, а од оних да се прво бирају деца *учитељска* и *свештеничка* па тек онда друга. Сви који имају трећи степен из владања, да се одбију. Према напред изложеним одредбама и погодбама, Савет је изабрао 35 кандидата, чiji избор је и г. Министар просвете одобрио и потврдио.

БЕЛЕШКЕ ИЗ НАУКЕ

Највећи комад дијаманта. — Позната је не-обична реткост и скупоценост дијамантова. Налази се обично у старијем аливијуму, али се ипак о његовој геолошкој старости још ништа не зна, пошто се увек налази само на *секундарном* положају, *са осулинама стена*. Прва већа дијамантска лежишта нађена су у Предњој Индији, па су сада готово исприљена; даље у Бразилији, у стени итаколомиту, и на Капланду а у мањој мери на Уралу, и Мексики, на острву Борнеу (до сада само један велики), у Сев. Америци (у Калифорнији) и Китају.

Цена му се одређује према величини и чистоти; највећма се цене бистри, провидни и безбојни, јер они највећма сјаје. Продаје се на карат; 1 карат = 0,2054 гр. од израђеног кошта од прилике 250 дин.; само му је цена с тежином пређе расда на *квадрат*, а сад већ мало мање, од како их је више нађено.

До прошле године ово су били највећи и најчувенији дијаманти:

У кнеза на Борнеу од 367 карата; мрко жути „Орлов“, на врху скипра руског цара, од 194 карата; кох-и-ноер (брег светлости), енглеске краљице (пређе индјски), први пут од 186, а по другој преради од 106 карата; флорентјски или тескански, у аустријског цара, од 139,5 карата; Regent или Pitt, француски, од 136,25 карата (или 27,9857 гр.), а пре израде од 410 карата; и на последку „*жузна звезда*“, нађен у Бразилији, приватна својина, од 125 карата, а пре израде од 254,5 карата.

Но на Капланду нађен је *прошле године, како изгледа, до сада највећи комад дијаманта*. Тежина

још необрађеног износи 971 карат (или 199,4434 гр.); глачање његово имаће да се врши годину и по (1½) дана, и то у Амстердаму. [По свој прилици и после обраде остаће као највећи дајамант на свету, до сада, — већи чак и од оног са Борнеа (од 367 карата).

Двоглава змија. — У старијим делима чешће се помињу двоглаве и вишеглаве змије, а довошене су и слике од њих; већина старијих музеја многи кабинети реткоси, држаху их у алкохолу или у исушеном стању. Но већина ових комада истакнутих за гледање могли су бити и вештачки производи, али ипак међу њима надажаху се извесно и праве двоглаве наказе. Таквих двоглавих чудовишта (монструма), тих „*правих близанаца*“ у животињском свету, посматрано је у свих 5 класа Кичмењакâ (међу Сисарима, Птицама, Гмизавцима, Водоземцима и Рибама), па и код човека; а и међу вештачки гајеним пастрмкама нису никакве реткости.

Образовање поменутих наказа за новију науку није никаква ретка и баш тако са свим *неразумљива* ствар: о њима постоји читава наука *тератологија* и иста је интересантан део *ембриологије* (науке о развићу ембриона или зачетка), и управо за разумевање саме ове врло је поучна и потребна.

У Америци у најновије време може се посматрати једна двоглава змија, о којој нам „*Scientific American*“ даје ова ближа саопштења:

Та змија спада у једну фамилију неотровних змија, млада је. тек 4. мес., а дугачка 33 сантимет., и зове се *Heterodon simus*. Животињца је пореклом из Централне Америке и сада је својина г. Е. С. Fischer-а у Њујорку. Ова змија, која је у одраслом стању дуга један метар, мрко зелене је боје с тамним пегама на светлој основи и има веома сјајне очи. Овај примерак, о коме је реч, изгледа да је веома интеллигентан, јасно познаје свога господара; у стакленом суду, у коме је смештен, увек се приближи месту, где господар му дира руком, подиже обе своје главе к њему и палаца с оба језика, као да се радује, што га види. Живост, што је животиња показује, и ако у затвору, доста је велика, а и сразмерно својој незнатној величини, испољава знатну мишићну снагу, док већина наказа подлежна је слабости и брзом угињућу.

Свака поједина глава, како изгледа, има своју соиствену вољу, и свака једе и пије самостално. За храну довољно је сирово месо, крв и млеко. *При једењу, изгледа, да су обе главе једна према другој непријатељски расположене, да се мрзе, као оно што два пса реже један на другом кад нешто једу, па се чак и кољу, али другом приликом обе се змијине главе играју једна с другом*.

М. М. Томић.

Физиолошке акције електричних струја и њихова употреба у медицини. — *Аутокондукција*. Д' Арсонвал покушао је нов начин за електризацију живих створова и томе начину дао је име *аутокондукција*. Овај се начин састоји у потпуном изоловању неког лица од електричног извора, а електризација се врши струјама, које су индукване у самом телу тога

лица. Ове струје могу достићи велику јачину, а при том не производе никакве болове ни осећања у телу а имају при свем том велико дејство на виталиоет тела. —

Д' Арсонвал врши ову електризацију с помоћу осцилаторног магнетског поља а са врло високим понављањем. Лице, које хоће да се електрише постави у унутрашњост једног соленоида, који је начињен од кабла и увијеног у више слојева око цилиндра од какве материје, која изолише. У овом се соленоиду врше испражњавања кондензатора, који се састоје из 2 до 12 лајденских боца. Боце су спојене у две батерије, пуне се трансформатором, који даје око 15.000 Волта, помоћу Симеоновог алтернатера од 12 Ампера и 350 Волта са понављањем од 60 периода у једној секунди.

Струје, које су оним начином индуковане у телу имају велику јачину. Њима би се могле палити лампе од 1 Ампера. Ма да су неосетљиве за тело ипак ове струје утичу енергично на појаве храћења.

Физиолошка акција струја са високим понављањем. — Око године 1890. Д' Арсонвал је испитивао физиолошка дејства алтернативних струја са високим понављањем, као што су оне Теслине струје. Надражаји од 20 до 30 пута у једној секунди произвели су код човека потпуно грчење мишића. По већавањем броја таласа појачава се и физиолошко дејство али само до границе, која се налази између 2500 до 5000 надражаја у једној секунди. Полазећи од ове границе ефекат физиолошки почиње већ да слаби, тако да врло брзе осцилације пролазе кроз организам и неопажене.

Поменути Д' Арсонвал објашњава ову појаву потпуним нестајањем надражаја или још боље претпоставком, да ове струје, на нервни центар и мишиће, производе акцију коју је проучио Brown-Ségyard под именом *инхибиције*.

Dr. S. Leduc је статичним машинама добио алтернативне струје високог напона а великог понављања, које показују особине аналоге особинама Теслиних струја.

Ове се струје могу употребити и у медицини било да се лице изложи осцилаторном магнетском пољу, било електрисањем варницом, било додиром коже електродама.

Кад се варница производи стално, електроде се могу држати у рукама а у телу се не опајају никакве сензације. Али ако се дејство струје ограничи, локализује само на извесан део тела онда појава добија са свим други облик. Кад се електрода употреби у облику металног шиљка и кад се овим шиљком превлачи по кожи, онда ће сваки додир шиљка са моторним или сензитивним нервом подстаћи функције овога нерва тако су чисти и јасни, да им се може одредити тачно граница до које су допрли. Овим струјама може се дакле одредити граница дотакнутим нервом инервисаног предела. Помицањем електроде за мање од једног милиметра сензације престају. Са поменуте особине ове струје дају наде, да ће физиолозима бити од велике користи. Са њима се на име могу одређи-

вати функционе локализације нервног система периферијског или централног.

(Les Nouveautés Électriques).

Д.

ПРОСВЕТНИ ДОБРОТВОРИ

Српско пољопривредно друштво среза жичког преко Г. Јоце Марковића економа ратарске школе послало је 30. ком. књига „Свидарство“ (издање г. Јоце Марковића економа ратарске школе) с напоменом, да се о овогодишњим испитима раздаду одличним ученицима и ученицама. Том приликом и г. Јоца Марковић економ ратарске школе од своје стране покљонио је 6. ком. књига „Свидарство“ да се такође раздаду ученицима.

Г. Димитрије Михаиловић члан духов. суда епархије жичке послао је Управи оvd. осн. школа 14. ком. „Историја православне цркве“ 10 ком. „Историјски развитак богослужења у православној цркви“ и 12. ком. „књига за народ“ да се такође о испитима раздаду одличним ученицима у веронауци и црквеном певању.

Председник општине краљевске Г. Стеван М. Луковић у име општине краљевске предао је оvd. управи 60. ком. „Књига за народ“ да се одличним ученицима раздаду као поклон.

Г. Александер С. Марковић оvd. часовничар предао је овој управи 5. ком. књига „Историјски град“ и 5 ком. „Осветници ноћи“, свега 10. ком. да се такође о испитима одличним ученицима раздаду.

Свима дародавцима изјављује се топла благодарност.

Господин Станоје М. Мијатовић учитељ школе у Пољни положио је ондашњој „Бачкој Књижници“ *педесет комада* разних одабраних књига, за децу, у вредности 35 динара. На овај начин г. Станоје је постао члан добротвор ове књижнице. Срдачна хвала дародавцу.

ИСПРАВКА

На страни 418. Просв. Гласника други стубац, трећи ред оздо после речи *примера* треба да стоји: променљиве речи зову се оне које могу имати различан завршетак, а да им се значење не промени (стр. 2 учб. за I) а овде....

На стр. 419. први стубац после 3 (четврти ред) треба да дође ово: у уџбенику за I р., стр. 8. вели се: именце су речи које су имена лица, животиња, ствари, а овде....

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А